

Oddelek za krajinsko arhitekturo
Biotehniška fakulteta
Univerza v Ljubljani

**KRAJINA
IN
PROSTORSKI RAZVOJ
SLOVENIJE
ZASNOVA**

Raziskovalni projekt
Končno poročilo

Naročnik:
Republika Slovenija
Ministrstvo za znanost in tehnologijo
Ministrstvo za okolje in prostor
Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje

Ljubljana
junij 2002, **dopolnjeno po delavnici (14.junij 2002)**

Naročnika:	Republika Slovenija Ministrstvo za znanost in tehnologijo TRG OF 13, Ljubljana Ministrstvo za okolje in prostor Urad Republike Slovenije za prostorsko planiranje Dunajska 47, Ljubljana
Izvajalci:	Univerza v Ljubljani Biotehniška fakulteta Oddelek za krajinsko arhitekturo Oddelek za agronomijo Jamnikarjeva 101, Ljubljana Oddelek za gozdarstvo Večna pot 4, Ljubljana
Sodelujoča institucija:	ACER d.o.o. Novo Mesto
Naslov projekta:	Krajina in prostorski razvoj Slovenije Zasnova, raziskovalni projekt v okviru CRP Urejanje prostora
Pogodba:	Št. V5-0344-00
Odgovorni nosilec projekta:	prof. dr. Janez Marušič
Odgovorni s stani naročnikov:	Aljana Pogačnik, MZT Jelena Hladnik, MOP-UPP
Sodelavci:	mag. Jelka Hudoklin prof. dr. Matija Kovačič prof. dr. Iztok Winkler izr. prof. dr. Matjaž Mikoš
Tehnični sodelavci	Tadeja Vrčon- Lukež
Obseg:	113 strani 4 preglednice 9 slik 29 oken s pojasnili osnovnega besedila 50 virov

VSEBINA

0. PREDGOVOR (namesto daljšega povzetka)

1. UVOD

1.1. Namen zasnove prostorskega razvoja sistema krajine

1.2. Krajina kot del prostorskega razvoja Slovenije

1.3. Vsebinske in metodološke osnove

2. IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE PROSTORSKEGA RAZVOJA SISTEMA KRAJINE

2.1. Vloga krajine pri urejanju prostora

2.2. Morfološke značilnosti slovenskih krajin

2.3. Izhodišča sektorjev, ki s svojo dejavnostjo oblikujejo krajino

2.4. Mednarodna izhodišča

2.5. Cilji prostorskega razvoja sistema krajine

3. MOŽNOSTI PROSTORSKEGA RAZVOJA SISTEMA KRAJINE

3.1. Veljavna zakonodaja

3.2. Stanje in trendi v krajinskem prostoru Slovenije

3.3. Problemi in priložnosti prostorskega razvoja sistema krajine

3.4. Osnovni vzorec povezljivosti odprtega prostora

3.5. Opredelitev prostorskega razvoja območij prepletanja rab prostora

3.6. Alternativne možnosti prostorskega razvoja sistema krajine

4. PREDLOG PROSTORSKEGA RAZVOJA SISTEMA KRAJINE

4.1. Cilji

4.2. Želena stanja za posamezne morfološke enote

4.3. Koncept prostorskega razvoja sistema krajine

4.4. Usmeritve za prostorski razvoj posameznih dejavnosti v sistemu krajine

5. SKLEP

6. VIRI

0 PREGOVOR

Prvotni namen naloge je bil pripraviti strokovno osnovo, iz katere bi ob ustreznem krajšanju in povzemanju pripravilo besedilo za **Sistem krajina** v prostorskem planu Slovenije. Zato je bilo I. fazno poročilo pripravljeno v oktobru 2000, v tem pogledu dokončni rezultat naloge. Dela na pripravi sistema krajina v prostorskem planu so v marsičem spremenila tudi opredelitve, ki so se oblikovale v I. fazi te naloge. Besedilo I. faze se ni samo krajšalo, temveč so bile v plan vnesene v marsikaterem pogledu drugačne formulacije. Zato je bilo treba I. fazno poročilo dopolniti in ga prilagoditi. Besedilo je sedaj oblikovano kot strokovna osnova, kot razlaga samega sistema krajine in problemov, kot jih danes zaznavamo v krajinskem prostoru Slovenije. Je povzetek strokovnih premislekov, ki zadevajo krajino kot celoto, krajino kot sintezo posameznih interesov, dejavnosti in posameznih razvojnih in varovalnih vidikov. Ti premisleki so vodili pripravljavce prostorskega plana, da so krajino opredelili kot eno od treh glavnih poglavij prostorskega plana. Je hkrati tudi nekoliko obširnejša razlaga temeljnih pojmov in izhodišč.

Krajina kot celovit sistem

Tu bi kazalo poudariti vsaj dva razloga, ki sta pomembna za opredelitev krajine kot posebnega poglavja pri pripravi prostorskega plana:

1. Podeželje se danes pojavlja kot poseben prostorski in planski pojem zaradi posebnosti njegovega prostorskega razvoja, oziroma, kot so to tudi zapisali raziskovalci v nalogi, zaradi razlik med urbanim in ruralnim načinom funkcioniranja družbe in urejanja prostora (Kovačič, 1998: 15). Te posebnosti določajo spremembe, ki se ne kažejo, kot to pretežno velja za urbanizirana območja, v večanju izrabe prostora in njegovih virov, intenziviranju človekove prisotnosti v prostoru in nasploh v tem, kar morda ne najbolj prav imenujemo razvoj ali prostorski razvoj. Posebnosti prostorskega razvoja podeželja označuje tudi opuščanje rabe prostora in zemljišč ali manjšanje intenzivnosti njegove oz. njihove izrabe in, kar bi lahko opredelili kot nasprotje 'prostorskega razvoja poselitve' in 'prostorskega razvoja infrastrukture', vračanje narave na zemljišča, na katerih je bila njena prisotnost omejena zaradi večinoma kmetijske dejavnosti. Kmetijska in gozdarska dejavnost, ki sta bili nekdanj prevladujoči gospodarski panogi na podeželju, bili sta gospodarska osnova podeželskega življenja, to nista več vsaj ne v nekdanjem obsegu. Njun pomen se relativno zmanjšuje, čeprav sta hkrati še vedno dejavni na največjem delu podeželskega prostora. Dejansko imamo opraviti s spreminjanjem razmerij v ekonomskih in družbenih odnosih v ruralnem prostoru. Ta razmerja nimajo samo posledic v rabi zemljišč, temveč v vseh vidikih fizičnega prostora, vplivajo na poseljenost in tudi na vse, kar človekova prisotnost v prostoru vrednostno pomeni: na zgodovinske, kulturne, doživljajske in pomensko simbolne sestavine podeželskega prostora.

2. Vse to je vzrok, da se je krajina začela obravnavati kot posebna celota s skupnimi značilnostmi. Dosedanja planerska obravnava krajine, ki je predvsem prepoznavala rabo zemljišč in planiranje dejavnosti v prostoru po posameznih sektorjih, je sicer še vedno osnova za načrtovanje. Jo pa danes skušamo nadgraditi z upoštevanjem nekaterih značilnosti, ki so skupne krajini ne glede na to, ali v njej prevladuje kmetijstvo, gozdarstvo ali različni drugi človekovi posegi.

Krajina je posebna, samo svoja zadeva, ki jo je treba posebej obravnavati, pravijo pripravljavci monografije Evropske krajine: Klasifikacija, vrednotenje in varstvo, ki jo pripravlja Evropski center za varstvo narave (s. 7). Tak pogled na krajino kot posebno celoto je izšel najprej iz njenih videznih značilnosti, iz krajine kot vidnega prostora, ki ga doživljamo kot celoto ne glede na njegove posamezne komponente in njihovo večjo ali manjšo prisotnost. To je najstarejši in že dolgo spoznan, lahko bi rekli tradicionalen, koncept obravnavanja krajine kot enovitega prostorskega pojava. Temu so v zadnjih desetletjih dodali predstavo o krajini kot ekosistemu, kar je vodilo v nastanek nove znanosti – krajinske ekologije. Čeprav se krajinska ekologija ne omejuje samo na podeželski prostor, v resnici bi jo lahko imenovali ekologija motenih naravnih sistemov, je podeželje vendarle njeno najpomembnejše torišče, prostor, v katerem lahko svojimi spoznanji veliko prispeva k boljšim odločitvam o posegih in razvoju.

Koncept krajinskega ekosistema ruši meje med tradicionalnim ločevanjem prostora po rabi zemljišč. Koncept gradi na pojmovanju krajine kot enotnem življenjskemu prostoru, v katerem pomenijo posamezne krajinske sestavine in/ali posamezna stanja zemljišč različna življenjska okolja z različno vlogo v življenju celotnega krajinskega ekosistema. Večja ali manjša naravna ohranjenost posameznih sestavin in zemljišč je sicer pomembna za celotno delovanje ekosistema. So pa v njem še druge kakovosti, ki mu dajejo vrednost kot celoti. Predvsem so to biotska raznovrstnost, raznolikost življenjskih oblik, na primer bioloških vrst, v določeni prostorski enoti in povezanost posameznih življenjskih okolij in s tem tudi možnosti komuniciranja bioloških organizmov med posameznimi okolji v širšem prostoru.

Ne nepomemben vidik celostne obravnave krajine in podeželskega prostora izhaja iz velike mobilnosti sodobnega človeka in tako imenovanih dejavnosti prostega časa. Velika mobilnost pomeni hkrati tudi večji obseg prostora, ki vstopa v zavest širšega kroga ljudi, večjo vednost o širšem prostoru in hkrati tudi širši prostor, s katerim se ljudje lahko poistovetijo. To je morda celo eden poglavitnih razlogov, da je koncept krajine kot pojava, ki je sam po sebi svojski in celota, doživel široko javno odmevnost in prišel v zavest sodobnega človeka. Danes je vse večji prostor življenjsko okolje vse več ljudi, v nekaterih pogledih je ta predstava o prostoru kot lastnem življenjskem okolju dosegla planetarne razsežnosti.

V veliki meri je to tudi vzrok, da ekonomski in družbeni razvoj na podeželju ne prepuščamo več samo iniciativnosti posameznih ekonomskih dejavnikov. Javnost skuša preko različnih državnih institucij neposredno vnašati na podeželje pobude za ekonomski razvoj. Prostorsko planiranje na podeželju zato dobiva drugačno podobo. Ne zagotavlja samo prostorske osnove za razvoj, s tem ko z načrtovanjem določa namensko rabo zemljišč. Njegova vloga je veliko širša. Pripravlja tudi razvojne programe, daje iniciative za različne oblike gospodarskega in širšega družbenega delovanja lokalnih skupnosti na podeželju, skuša povezati in organizirati podeželske skupnosti, da poiščejo gospodarske potenciale zunaj tradicionalnih gospodarskih dejavnosti, vse z namenom, da se okrepi njihova gospodarska osnova in da se s tem zagotovi tudi enakovrednost bivanja in enakovrednost izbir za življenje na podeželju.

Spremembe v sodobnih krajinah

Sodobne družbe označuje več različnih procesov, ki imajo vsi neposreden ali posreden vpliv na krajino. To so najprej demografski procesi, premeščanje prebivalstva iz mest na podeželje, in v novejšem času, tudi obratno, vendar ne povsem simetrično, to je, v nekatera območja praznjenja se prebivalstvo ne vrača, se pa zato povečuje pritisk na druga podeželska območja. Lahko pritrdimo že omenjenim pripravljavcem gradiva o evropskih krajinah, da je procese sprememb v krajini mogoče označiti z besedo '*polarizacija*', kar pomeni *intenzifikacijo* dejavnosti v nekaterih krajinskih območjih in *marginalizacijo*, opuščanje v drugih.

Osrednje dogajanje v krajinskem prostoru zadeva kmetijstvo in kmetijska zemljišča. Kmetijstvo je tudi najpomembnejši ustvarjalec kulturne krajine, vsaj v tradicionalnem pomenu te besedne zveze. Človek je v preteklosti izkoristil vsako zemljišče, ki je bilo primerno za pridelovanje hrane. Ustreznost zemljišča se je določala na osnovi zelo neposrednih potreb po preživetju. Danes določajo ustreznost zemljišč za kmetijsko pridelovanje svetovni ali vsaj širši mednarodni trgi. Netržna pridelave, pridelava za domačo oskrbo, je domala izginila in celo v kmetijskih gospodinjstvih se s hrano oskrbujejo z nakupovanjem. Kmetijska pridelava se je specializirala, hkrati pa gredo kmetijski pridelki od pridelovalca do potrošnika skozi različne predelave, kontrole, standardizacije, embaliranja in podobne postopke. Sodobno kmetijstvo prideluje za trg, ki določa še sprejemljivo raven pridelovalnih stroškov. Na zemljiščih, na katerih pridelovalnih stroškov ni mogoče znižati pod to raven, se kmetijska pridelava opušča. V Slovenskih razmerah to pomeni, da se taka zemljišča začenjajo zaraščati, začenja se kazati naravna sukcesija, 'vračanje narave'.

Umikanje gospodarskih dejavnosti z zemljišč je splošnejša zakonitost, ki zadeva pravzaprav vse primarne dejavnosti. Zelo izrazito je v tem pogledu rudarstvo, ki marsikje opušča pridobivanje rudnin preden so zaloge izrabljene. Toda to velja podobno tudi za gozdarstvo. Na mnogih gozdnih zemljiščih stroški sečnje in spravila lesa ter gozdnogojitvenih del presegajo raven, ki bi še zagotavljala konkurenčnost lesa na trgu.

Vse to ima tudi posledice v družbenem odnosu do teh dejavnosti. Dejavnosti ne morejo same in kot izključno gospodarske dejavnosti prenesti naglih sprememb v ekonomskem sistemu. Zato je javna skrb za te dejavnosti poudarjena in se uresničuje preko številnih oblik pomoči, subvencij in celovitejše obravnave podeželja, to je ne samo kot ekonomskega, temveč kot ekonomsko socialnega sistema. V tem pogledu začenja pomembno vlogo igrati tudi opredelitev krajine kot kulturnega in dediščinskega sistema. Pomembno težo pri odločanju o pomoči kmetijstvu, gozdarstvu in drugim dejavnostim na podeželju imajo prav vidiki zaskrbljenosti za ohranjanje tega, kar so ustvarile pretekle generacije s svojo dejavno prisotnostjo v prostoru in kar danes lahko pomeni pomemben potencial za prostočasne dejavnosti in nasploh pomembno privlačnost prostora za sodobnega človeka..

Vrednotenje sprememb krajine

Spremembe krajine lahko različno vrednotimo. Intenzifikacija je večinoma proces kmetijske preobrazbe, za katerega so značilni procesi homogenizacije, vse večjega poenotenja pridelovalnega sistema, njegova koncentracija in s tem tudi njegovo večanje, povečevanje vnosa energije v pridelovalni sistem ob hkratnem zmanjšanju udeležbe človekovega dela na enoto pridelka. Vsi ti procesi so odgovor na zahteve trga, ki zahteva vse nižje stroške pridelave in zaradi tega tudi vse večjo produktivnost pridelovalnega sistema. V pogledu ekonomskih učinkov so ti procesi pozitivni.

Homogenizacija, poenotenje pridelovalnega sistema se, če na proces gledamo s stališča ekoloških spoznanj, kaže kot poenostavitev zemljiškega ekosistema, to je ekosistema zemljišča, na katerem gojimo pridelovalne rastline ali redimo živali. Populacije pridelovalnih rastlin postajajo vse bolj genetsko homogene, s pridelovalnih zemljišč odstranjujemo plevele, škodljivce in bolezni, tudi črede domačih živali postajajo vse bolj genetsko homogene. Vse to povzroča, da postajajo pridelovalni sistemi v ekološkem pogledu vse bolj enostavni in biološko homogeni.

Koncentracija se kaže v združevanju posesti in večanju pridelovalnih enot. Težnja k večanju posestne strukture ostaja še vedno ena od temeljih značilnosti sodobnega kmetijstva, podobno tudi težnja k združevanju razdrobljenih pridelovalnih enot – parcel v večje enote. Vse to je osnova za večjo produktivnost dela, zmanjševanja deleža človekovega dela na enoto proizvoda. Hkrati vse to zahteva tudi povečan vnos energije v pridelovalni sistem.

Ti procesi so značilni za kmetijstvo po celem svetu. Imajo pa pomemben vpliv tudi na podobo krajine. Tudi raznolikost krajin se izgublja. Sodobne kmetijske krajine postajajo po videzu podobne. Lokalne značilnosti se izgubljajo. Zato ta proces označujejo kot uniformiranje kulturnih krajin.

Zaradi potreb sodobne družbe, predvsem različnih infrastrukturnih posegov, je na drugi strani mogoče opaziti tudi fragmentacijo, drobljenje večjih enot v manjše. Ta fragmentacija ima pa ima tudi morfološke značilnosti, ki so podobne ne glede na lokalne krajinske razmere. Infrastrukturni objekti, na primer avtoceste, daljnovodi, plinovodi ipd. ustvarjajo zelo podobne krajinske vzorce. Posledica teh procesov je izgubljanje regionalnih in lokalnih značilnosti krajin. Izgublja se njihova drugačnost, identiteta. Te procese zato večinoma štejejo za negativne.

Koliko je v takih ocenah 'strahu pred novim' in čistega konzervativizma, koliko drugih čustvovanj, koliko stvarnih in celo gospodarsko ugotovljivih škod, je težko soditi. Poenostavitev zemljiškega ekosistema je nedvomno proces, ki ga lahko štejemo za negativnega ob spoznanjih, kako zelo pomembna je raznolikost za stabilnost in normalno delovanje naravnega ekosistema. Toda po drugi strani 'vračanje narave' na zemljišča, na katerih se opušča kmetovanje, pomeni povsem nasproten proces, ki vendarle lahko nadomesti škode zaradi poenostavitev pridelovalnih sistemov.

Nedvomno so tradicionalne kulturne krajine izraz ravnotežij, ki so se vzpostavila z izkušnjo življenja in delovanja v prostoru skozi daljša časovna obdobja. Moderni tehnološki postopki in organizacijski vzorci prinašajo s sabo negotovost, navkljub temu, da izhajajo iz dosežkov sodobne znanosti in tehnike. Ker pa je kriza v okolju pokazala, da obe, tako znanost kot tehnika, ob nedvomnih dosežkih nosita s sabo tudi znatno mero rizikov, so se pokazala tudi ortodoksna konzervativna stališča, ki dvomijo v vsakršno vrednost novih tehnologij in dosežkov znanosti in tehnike. Ta ortodoksno konzervativna stališča imamo vendarle lahko za neupravičena. V preteklosti so se v krajinskem prostoru dogajale spremembe, opustošenja in vojne, preseljevanja prebivalstva, demografski premiki in podobno, kar je vse imelo vpliv tudi na stanje in podobo krajine. Krajina je in je vedno bila dinamičen pojav, ki je sorazmerno hitro odgovarjal na demografske, tehnološke in gospodarske razmere v družbi. Ortodoksno konzervativna stališča so tudi neracionalna, nestvarna, ker so cilji urejanja krajine, ki jih postavljajo, neuresničljivi. Neuresničljivi so preprosto zaradi vplivov razvoja na drugih področjih in zaradi že omenjenih procesov globalizacije, vplivov svetovnega trga. Podobno kot je krajina sama dinamičen pojav, je tudi vrednostni sistem v družbi heterogen in dinamičen pojav. Stališče, ki ga izražajo avtorji že omenjene študije Evropske okoljske

agencije, da sproščanje naravne sukcesije, ki je posledica opuščanja kmetovanja, vodi v manj heterogene krajine in s tem v krajine nižje vrednosti (European, s.9), je enostransko presojanje. Izhaja namreč iz pripisovanja absolutnega pomena konceptu biotske in krajinske raznovrstnosti. Videti je, ko da je ta koncept danes sicer prevladujoč v presojanju stanja in razvoja v krajinskem prostoru. Najbrž je k prevladi tega koncepta v največji meri prispevala konvencija o biotski raznovrstnosti, ki je bila sprejeta na Konferenci Združenih narodov v brazilskem Riu de Janeiru. Vendar ta konvencija izhaja iz posebnih razmer v planetarnem okviru. Izšla je iz presoje o ogroženosti in izumiranju bioloških vrst, dejansko specifičnega problema, ki se je pokazal ob obsežnem izsekavanju tropskega deževnega gozda, to je ob poseganju v najbolj ohranjene naravne ekosisteme z največjo pestrostjo živalskih in rastlinskih vrst. Nevarnost popolnega iztrebljanja posameznih bioloških vrst je tu neposredna in se dejansko dogaja. Izumrle biološke vrste ni mogoče obnoviti. Izgubljene so za vedno. Nekritično prenašanje koncepta biotske raznovrstnosti v naše razmere, kjer tako rekoč ni območij povsem ohranjene narave, lahko vodi do sklepa, kakršen je zgoraj citiran, to je, da je vračanje narave, obnova naravnega stanja, negativen proces, da vodi v krajine nižje vrednosti. Taka trditev je lahko sporna tudi s stališča najbolj temeljnega izhodišča ohranjanja narave, ki pravi, da 'narava ve sama, kaj je zanjo najbolje'. Toda 'vračanje narave' je lahko sporno s stališča varstva kulturne krajine. Pestrost bioloških vrst na kraških travnikih, na primer, je rezultat človekovega delovanja. Je značilnost kulturne krajine našega krasa. In kulturno krajino na krasu imamo lahko za vrednoto, ki jo je treba varovati. V primeru, ki ga navajamo ne gre za to, da bi ne bilo prav varovati kraških travnikov s pestro floro, temveč gre zgolj za pravilno opredelitev varovalnih izhodišč. Končni rezultat je lahko enak.

V zapletenem sistemu presojanja, ki mora na eni strani upoštevati spoznanja znanosti, opozorila o možnih posledicah poseganja v okolje, in na drugi strani raznolikost družbenih interesov, je pomembno, da se presoje krajine, njene vrednosti določajo ob splošnem javnem bolj ali manj širokem soglasju. Prostorsko planiranje je razvilo vrsto postopkov, od oblikovanja alternativ in alternativnih razvojnih scenarijev, vrednostnih analiz po posameznih interesnih področjih in za posamezne sestavine okolja, do številnih oblik komuniciranja z javnostjo: javnih predstavitev planov, javnih razprav in bolj neposrednih planerskih delavnic s sodelovanjem zainteresirane javnosti. Ta orodja, ustrezno prilagojena strateški ravni dokumenta, so uporabljena tudi pri pripravi prostorskega plana Slovenije.

Izhodišča za oblikovanje razvojnih ciljev sistema krajine

Pojavi v krajini, ki jih opažamo kot odgovor na spreminjanje družbenih in ekonomskih dejavnikov, kot so **polarizacija** prostora oziroma intenzifikacija na eni strani in **marginalizacija** na drugi strani, terjajo, da se do njih v planu opredelimo. Kakšno je lahko naše stališče do takih procesov? Ali jih sprejmemo tudi kot razvojno vizijo, ali nasprotno mislimo, da jih je treba zaustaviti ali vsaj ublažiti? Polarizacija pomeni namreč, kot je že bilo poudarjeno, večje raznaravljanje območij, v katerih se izraba zemljišč intenzivira, in depopulacijo in zaraščanje zemljišč v območjih, ki se marginalizirajo. Podobno je treba zavzeti stališče do samega procesa vračanja narave. Ali ga lahko imamo za negativnega, ker z njim izgubljammo krajinsko, in (domnevno) tudi biotsko, raznolikost? Kako gledati na ta proces v Sloveniji? V Sloveniji namreč proces ponovnega zaraščanja zemljišč poteka že vsaj 100 let, čeprav se je najbolj izrazito pokazal v času po II. svetovni vojni, ko je bila deagrarizacija podeželskega prebivalstva najbolj hitra.

Zaraščanje kulturne krajine je mogoče obravnavati tudi kot manjšanje ranljivosti prostora pred naravnimi nevarnostmi in s tem posredno varovanje prostora v bližini. Take spremembe je treba gledati večplastno, gozdovi, ki so posledica zaraščanja, so namreč regulator odtokov

voda, vendar tudi velik porabnik vode in lahko različno deluje na vodni režim. Raziskave na Dragonji so pokazale, da je zaraščanje krajine privedlo do zmanjšanja intenzitete erozijskih procesov, predvsem v reki sami, zmanjšanih odtokov srednjih voda in povečanja sušnega obdobja v letu. Če gozdovi varujejo pred snežnimi plazovi, lahko torej celo podaljšujejo sušna obdobja, kar je treba presojati tudi glede na nastopajoče podnebne spremembe. Obenem lahko opuščanje intenzivne rabe gozda na drugi strani vodi do opuščanja goste mreže gozdnih cest, ki so pogosto zaradi slabega vzdrževanja ali slabo zasnove vir plavin, mehanskega onesnaženja vodotokov.

Navkljub temu, da se demografska ogroženost, kot tudi imenujemo stanje, ko iz določenega območja odhajajo prebivalci, in kar je tudi znak marginalizacije določenih območij, v Sloveniji obravnava kot nekaj negativnega, taka ocena ni sama po sebi umevna, še manj pa preprosta. Slovenija ima spričo močno razgibanega reliefa le malo možnosti za uspešno tržno kmetijsko pridelavo, ki bi bila konkurenčna na svetovnih trgih. Pravzaprav ima malo možnosti tudi za pridelavo, ki bi bila konkurenčna na evropskih trgih. Zato bi preprečevanje marginalizacije mnogih kmetijskih območij terjalo izdatna subvencioniranja in vzdrževanje kmetijstva. To se sicer danes dogaja, vendar je taka politika do agrarnega prostora na dolgi rok lahko tudi etično, če že ne ekonomsko, vprašljiva. Tradicionalnega kmetijstva, ki ne bi uporabljalo sodobnih tehnoloških postopkov obdelovanja zemljišč in bi bilo še vedno vezano na ročno delo, preprosto ni mogoče zadržati. Ravno uvajanje mehanizacije pa je tisti proces, ki izloča iz obdelave mnoga zemljišča. Razvoj mehanizacije sledi, tako kot razvoj kmetijskih tehnologij, gospodarskim dejavnikom in dvigovanju produktivnosti dela. Zato se vse več zemljišč kaže kot neustreznih za mehanizirano obdelavo. Po drugi strani obstaja vrsta proizvodov, mnogi se na novo pojavljajo kot posebne tržne niše, ki 'zdržijo' večjo delovno intenzivnost in zato lahko pomenijo tudi ohranjanje tržnega in konkurenčnega kmetijstva na zemljiščih, ki bi sicer veljala za marginalna. V strategijah razvoja kmetijstva govorijo o posebnih proizvodih, posebnih kakovostih, kot so na primer zdrava ali ekološko pridelana hrana, kakovostna vina, sadje, zelenjavnice, cvetje ipd.

Enoznačnega odgovora na vprašanje o tem, ali sprejeti polarizacijo v krajinskem prostoru ali ne, pravzaprav ni. Do določene mere se bo polarizacija še dogajala. Saj je tudi v preteklosti določala razporeditve rab v prostoru in vodila k temu, da so nekatera območja Slovenije ostala slabše poseljena in manj intenzivno izrabljena, na primer večji gozdni sestoji visokih kraških planot, kot so Trnovski gozd, Hrušica, Pokljuka, Mežaklja, Jelovica, Javorniki in območje Snežnika, Kočevsko, Pohorje itd. Čiste polarizacije v resničnem življenju ni. Tudi v tem primeru se srečujemo s prehodnimi oblikami, ki pomenijo vmesna stanja v prehajanju k končnim oblikam.

Drug proces je **fragmentacija** krajinskega prostora, ki je v največji meri posledica povečanih potreb po infrastrukturi, deloma tudi poselitve. Drobljenje večjih zaokroženih območij enotnega ekološkega sistema zmanjšuje njegove pomembne kakovosti, prekinja življenjske koridorje, zmanjšuje povezanost in s tem mobilnost življenjskih oblik, zmanjšuje velikost območja, ki ga posamezne življenjske oblike, vrste, populacije ali združbe potrebujejo za normalno delovanje in obstoj. Pri vprašanju, ali dopustiti fragmentacijo ali ne se največkrat soočajo ekonomski in funkcionalni razlogi racionalnega vodenja infrastrukturnih vodov skozi prostor in ekološki že navedeni razlogi normalnega delovanja ekosistema. Splošna načela, ki jih tudi v Sloveniji uvaja Zakon o ohranjanju narave, narekujejo vodenje infrastrukturnih vodov v skupnih koridorjih. To načelo je, kot vsako splošno načelo, lahko v posameznih primerih tudi neustrezno. Na strateški ravni obravnave prostora je pomembno nakazati, poleg splošnega načela, tudi mehanizme, s katerimi se fragmentacija prepreči ali se njene posledice omilijo.

Intenzifikacija je že bila opisana kot proces koncentracije dejavnikov, poenostavitve okoljskih sistemov in homogenizacije tistih sestavin sistema, ki ga oblikujejo. V resnici imamo opraviti z bolj ali manj enakim problemom, kot je kakršno koli drugo poseganje v okolje. Intenzifikacija prinaša dodatne obremenitve in vplive na okolje. V sodobni planerski praksi so uveljavljeni mnogi postopki in metode, s katerimi presojo take posege v krajino. Te presoje nam omogočajo odločitve o tem, ali dopustiti posege, oziroma pod kakšnimi pogoji so posegi sprejemljivi. Preprečevanje intenzifikacije, kar je tudi eno od že navedenih načel v študiji Evropske agencije za okolje (European, s. 10), ne more biti splošno uveljavljeno, čeprav smo v Sloveniji v preteklosti sprejemali tudi tovrstne ukrepe, na primer moratorij na kmetijske hidromelioracije. Tudi v tem primeru je potrebna temeljita presoja v konkretnih razmerah – ekonomskih, ekoloških in prostorskih.

Zaraščanje krajine – kaže se kot zaraščanje kmetijskih zemljišč - je proces, ki ni značilen samo za sedanjí čas. Sorazmerno humidna klima v Sloveniji pospešuje obnovo gozdne zarasti na zemljiščih. Obnova gozda je hitra. Kot že navedeno je stališče javnosti do tega pojava povezano z odnosom do kmetijskih zemljišč, ki v slovenskem javnem mnenju pomenijo posebno vrednoto. Zato je stališče javnosti do tega pojava bolj ali manj in negativno. Pri tem gre pravzaprav za splet več različnih gledanj na krajino. Ta imajo stvarno osnovo v temu, kar v krajini označujemo za kulturno dediščino, ohranjeno strukturo tradicionalnega kmetijskega prostora, parcelacijo, ureditev kmetijskega prostora, ureditev stika vasi in obdelovalnih zemljišč, velikokrat pravi izraz 'duha prostora', skladje med rabo in prostorskimi danostmi. Veliko pa je pri tem tudi docela iracionalnih emocionalnih odzivov, predvsem v duhu 'strahu pred novim', ki imajo kot družbeno-psihološki pojav tudi veljavo in jih je neogibno treba upoštevati. Toda problem zaraščanja zadeva tudi odnos do naravnega v krajini. V tem pogledu je treba zaraščanje prepoznati tudi kot pozitiven proces, ki 'vrača' naravo na zemljišča, s katerih je bila v preteklosti 'pregnana' zaradi preživitvenih potreb takratnega prebivalstva. Tudi v tem pogledu je torej težko zapisati enoznačen odgovor. Zaraščanje je treba dopustiti tam, kjer ni gospodarsko smiselno ohranjati kmetijske pridelave, kjer ni drugih pomembnih, na primer kulturnih ali rekreacijsko-turističnih in podobnih razlogov za ohranjaje kmetijstva in kjer je zaraščanje lahko pomembno za obnovo narave.

Zaraščanje je treba dopustiti tudi tam, kjer varuje pred onesnaženjem z npr. intenzivno kmetijsko proizvodnjo in ob rekah, da se prepreči vnašanje hranil in onesnaževal, npr. s prometnic v vodotoke. Zarasla krajina preide v režine gospodarjenja, ki sicer veljajo za gozni prostor.

Instrumenti za urejanje

Urejanje, preusmerjanje, zadrževanje oziroma preprečevanje procesov v krajinskem prostoru zahteva ukrepanje. Neposredno ukrepanje je lahko samo izjemoma smiselno, na primer na omejenih zemljiščih parkov in rekreacijskih, predvsem obmestnih območij, kjer je mogoče uveljaviti vzdrževalna dela, ki so izključno namenjena ohranjanju ali vzpostavljanju določenega stanja na zemljišču, na primer čiščenju grmovja, košnji, saditvi rastlin oz. zasajevanju z namenom, da se vzpostavi določena podoba krajine ipd. Danes se sicer pojavljajo taki neposredni ukrepi tudi zunaj mestnega ali obmestnega prostora, na primer čiščenje zaraščenih grbinastih travnikov. Vendar gre v tem primeru za krajinsko posebnost, ki pomeni krajinsko privlačnost. Zato imamo v takem, in podobnih primerih, opraviti dejansko s skrbjo za ohranjanje turistične privlačnosti krajine.

Urejanje krajine poteka sicer posredno, preko dejavnosti, ki prostor gospodarsko izkoriščajo. Ne glede na skupne opredelitve krajine kot prostorskega sistema je vendarle očitno, da so se različne kulturne krajine oblikovale kot rezultanta naravnih dejavnikov in različnih človekovih dejavnosti. Med njimi so bile v preteklosti v največji meri 'zaslužne' različne oblike kmetijske pridelave, v veliko manjši meri vodnogospodarski ukrepi, gozdarjenje, pridobivanje mineralnih in energetskih surovin – rudarjenje, rekreacijske dejavnosti ali druge dejavnosti v krajinskem prostoru.

Vodarstvo (urejanje in varstvo voda) upravlja s po površini sorazmerno omejenimi območji samih vodotokov ali obvodnega prostora. Po svojem namenu niso vse dejavnosti vodarstva enake. Oskrba prebivalstva in gospodarstva z vodo je le ena od oblik delovanja vodarstva, ki se v prostoru kaže v obliki varovanja območij s kakovostnim vodnim virom ali območij, ki so pomembna za ohranjanje kakovosti vira. Druge oblike delovanja vodarstva zadevajo upravljanje z vodnim režimom voda, kar je sicer posredno tudi povezano z gospodarjenjem z virom, neposredno pa vendarle vezano tudi na varstvo ljudi in premoženja pred hudournim delovanjem voda ter skrb, da ne bi druge dejavnosti v prostoru poslabšale vodnega režima in kakovosti površinskih in talnih vod. Zato omejevanje vloge vodarstva v okviru zavarovanih območij vodnega vira in vodotokov ne omogoča ustreznega izpolnjevanja poslanstva dejavnosti. Prostorski plan mora določiti območja neposrednega varstva voda, posrednega varstva vodnega vira in varstva odtočnega režima, kar vključuje prostor povodij, dejansko ves prostor, ki se s planom načrtuje. Pri pripravi prostorskega plana je zato treba upoštevati to neposredno povezanost nalog vodnega gospodarstva in odločitev o rabi prostora.

Prostorski plan bi lahko sledil določilu Zakona o vodah in določil ogrožena območja v RS na osnovi študij ogroženosti prostora zaradi naravnih procesov, ki naj bi bila sestavljena iz določanja območij nevarnosti, aktivnih in potencial naravnih procesov, ter kart ranljivosti poselitve in infrastrukture. Ocena ogroženosti naj bi temeljila na prekrivanju obeh tematskih kart in na pisni opredelitvi ukrepov, kako s postopki prostorske politike, to je s prepovedmi določene rabe, pogoji določene rabe in brez omejitve za določeno rabo, preprečevati škode zaradi naravnih nesreč in obenem aktivno ohranjati kulturno krajino. Načrtovanje prostora ob upoštevanju je zelo pomemben element prostorske politike v alpskih državah, kjer je večji del prostora tako ali drugače ogrožen, oziroma določen z aktivnimi naravnimi procesi. Avstrija je leta 1974 začela z izdelovanjem ocen ogroženosti, ki jih danes ponovno preverja. Tak pristop so prevzeli tudi v Franciji, na Bavarskem, v Švici in v Italiji. RS naj bi sledila temu trendu.

Gozdarstvo je kot dejavnost, posebej v Slovenskem prostoru, v katerem ne poznamo golosekov, malo opazna, čeprav gospodarsko pomembna dejavnost. Gozdarstvo je hkrati dejavnost, ki je prijazna tudi do naravnih sestavin krajine. Hkrati je gozd tudi naravno najbolj ohranjen del krajine, ki ima na posameznih zemljiščih predvsem varstveno vlogo. Zemljišča ščiti pred erozijo, ustvarja kakovostnejše življenjske razmere za naravne biološke vrste, posebej v povezavi s površinskimi vodami in mokrišči. Zato mora prostorski plan določiti območja, kjer ima gozd poudarjeno varovalno funkcijo ter tista gozdna območja, v katerih je gozdarstvo, pa tudi druge dejavnosti, omejeno zaradi drugih funkcij, kot so rekreacijska, ekološka, znanstveno izobraževalna ipd.

Način upravljanja z gozdovi omogoča povezovanje z drugimi dejavnostmi v prostoru, tudi vodarstvom. Načrtovanje gozdnih cest mora upoštevati tudi dostopnost v hudournike in potrebna dela v povirjih. Te ceste so velikokrat brez rednega vzdrževanja vir plavin in pogosto vzrok plazanja tal, če so nestrokovno izvedene.

Pridobivanje mineralnih surovin - rudarjenje je omejeno na manjša mesta. Je sicer dokaj opazna dejavnost, predvsem zaradi številnih manjših dnevnih kopov – kamnolomov gradbenih materialov in zato, ker so kamnolomi postavljeni v bližino prometnic. Pridobivanje mineralnih surovin lahko v prostoru določamo neposredno z lokacijskimi postopki. Zato mora plan določiti le osnovno strategijo odobrevanja lokacij za take objekte. Podobno velja tudi za gramoznice. Zaradi manjšanja pritiskov na odpiranje gramoznic je treba pripraviti programe in načrte za izrabo rečnih sedimentov. Opuščene gramoznice je treba po koncu izkoriščanja ustrezno revitalizirati.

Podobno so tudi **rekreacijske in turistične ureditve** vezane na posamezna mesta v prostoru, so sicer opazne vendar redko posejane v prostoru. Za razliko od kamnolomov pa je vrednostni odnos do njih manj negativen, če že ne pozitiven. Tudi tu, kot pri kamnolomih, prostorsko pojavnost vsaj večjih turistično rekreacijskih ureditev določamo neposredno z lokacijskim postopki, vendar v skladu z razvojnimi programi turizma in rekreacije.

Kmetijstvo je dejavnost, ki je od vseh najbolj odločilna za ustvarjanje kulturne krajine. Razumljivo je zato, da je kmetijstvo osrednji predmet zanimanja tako v pogledu predrugačenja krajin zaradi potreb razvoja dejavnosti kot v pogledu zaskrbljenosti zaradi opuščanja rabe prostora. Krajina je v največji meri odvisna od razvoja ali ne-razvoja kmetijstva v prostoru. Razvoj kmetijstva pa določa vsakokratna agrarna politika.

Plan mora ustvariti prostorsko osnovo za uveljavljanje ustrezne agrarne politike, hkrati pa mora najti načine, da zagotovi doseganje ciljev, ki mu jih narekuje odnos do pokazanih procesov v krajinskem prostoru in do drugih rab.

Instrument za doseganja tega je opredelitev različnih območij, v katerih naj bi se uveljavile posamezne oblike delovanja:

- neposredno varovanje izbranih območij z vnaprej določenimi režimi obnašanja/delovanja v takem območju, ki dopuščajo ali omejujejo uporabo različnih pridelovalnih ali sploh proizvodnih tehnologij,
- pospeševanje tržno usmerjenega kmetijstva z ustrezno nadzorovanim posodabljanjem zemljišč, omejevanje ali usmerjanje uporabe različnih pridelovalnih tehnologij, neposredno vzdrževalno ali ureditveno ukrepanje,
- usmerjanje/ohranjanje določenih oblik pridelave z ekonomskimi instrumenti – vzpodbudami, olajšavami, regionalnimi razvojnimi programi, toda tudi z drugimi instrumenti, na primer različnimi programi za razvoj podeželja, organiziranjem pridelovalcev v združenja, izobraževanje s pomočjo kmetijske pospeševalne službe, različnih društev, organiziranjem različnih interesnih skupin v podeželskih skupnostih ipd.
- uvajanje dopolnilnih dejavnosti, ki naj povečajo gospodarsko osnovo življenja na podeželju, vključno z ekonomskimi vzpodbudami investitorjem, ki uvajajo različne gospodarske dejavnosti in odpirajo nova delovna mesta.

V današnjem času je k pravkar pokazanim sektorjem – dejavnostim v krajinskem prostoru treba prišteti še **ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine**, ki vse bolj nastopata kot prepoznavni dejavnosti v krajinskem prostoru. Ne obdelujeta, razen izjemoma, zemljišč, ne posega v fizično spreminjanje krajine neposredno, zato pa z ukrepi zavarovanja močno vplivata na razvoj krajine in na druge dejavnike v prostoru. Dejavnosti, čeprav jima je skupno varstvo vrednot, sta v pogledu instrumentov različni.

Ohranjanje narave bi, v svoji najbolj čisti obliki, moralo pomeniti preprečevanje človekovega poseganja v krajino in nasploh tako obnašanje človeka v prostoru, da omogoča

naravnim procesom kar največjo spontanost. **Varstvo kulturnih kakovosti** je mogoče samo z aktivnim podpiranjem dejavnosti, ki so ustvarili kulturne vrednote, ali vsaj njim podobnih dejavnosti, ki lahko vzdržujejo kulturne. Kulturna dediščina zahteva vzdrževanje. Veliko vrednot, ki jih uvrščamo v naravno dediščino, je take narave, da njihovo ohranjanje zahteva vzdrževanje, podobno kulturni dediščini, na primer že omenjena kulturno pogojena biotska pestrost, ki jo ogroža spontanost naravnih procesov, ipd. Tako se tako ohranjanje naravnih vrednot kot kulturne dediščine najtesneje povezuje s prostočasnimi dejavnostmi, rekreacijo in turizmom, kot tistimi dejavnostmi v prostoru, ki v svojih ciljih v znatni meri sovpadajo s cilji varstva kulturne dediščine in ohranjanja naravnih vrednot. Ne gre torej mešati ohranjanja narave in varstva naravne dediščine, ker gre za dva različna pristopa k varovanju, pravzaprav tudi dva različno opredeljena sistema vrednosti v prostoru. Podobno velja tudi za kulturno dediščino. Obe dejavnosti, ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine, se omejujeta na posamezne pojave v prostoru, ki izstopajo po svoji večji vrednosti in jih zato opredeljujemo kot vrednote.

Tam kjer je zaradi urejanja vodnega režima treba poseči v zavarovana območja, je treba poiskati ustrezne rešitve, ki bi zagotovile ustrezen režim voda in hkrati tudi zagotavljale načela ohranjanja narave. Glede na to, da so slovenske krajine večinoma kulturne dediščine tudi ustrezno varstvo pred škodljivim delovanjem voda, pred poplavami, plazovi, erozijo, tudi če pri tem ne gre za neposredno ogrožanje človeških življenj, temveč za ogrožanje poselitve in infrastrukture.

Glavni instrument ohranjanja narave, v veliki meri tudi kulturne dediščine, je rezervatno varstvo, to je določanje delov prostora, ki se izločajo iz običajnih mehanizmov urejanja in pridobijo poseben status, lahko kot posebna institucija, kot zavod z ustreznim osebjem, ali zgolj kot posebna pravna kategorija. V rezervatih, ki so proglašeni s pravnim aktom, se življenje, delovanje in obnašanje ravna v skladu z vnaprej določenim režimom.

Rezervati pomenijo, kot že rečeno, izločanje delov prostora iz običajnih mehanizmov njegovega urejanja, zato da bi zagotovili popoln 'zunanj' nadzor pri odločanju. Tako izhodišče pa je smiselno samo takrat, ko je tako izločenih zemljišč sorazmerno malo. Prostorsko večanje rezervatov pomeni, da se mehanizmi vsakokratnega premisleka o tem, kaj je v danih razmerah prav, kaj ustreza raznolikosti družbenih interesov, odpravlja in da se uveljavlja strogo ravnanje v skladu z vnaprej določenim režimom. Ta pa po definiciji ne more vnaprej predvideti vseh mogočih prostorsko razvojnih in varstvenih problemov. Zato je smiselno instrument prostorskih rezervatov zadržati v prostorsko omejenih okvirih za varovanje izjemnih vrednot v krajini.

Instrumenti za uveljavljanje varstvo zunaj varovanih območij

Poleg rezervatov, ki so sicer v osnovi ukrep varstva, prostorsko planiranje razvija vrsto drugih instrumentov, ki posredno uvajajo v urejanje prostora varstvene vidike. Predvsem so to **presoje vplivov na okolje**, ki se uvajajo na različnih ravneh načrtovanja kot presojanje alternativnih načrtovalnih predlogov. Presoje vplivov na okolje so se pomembneje uveljavile v presojanju investicijskih pobud. Sodijo med instrumente preventivnega varstva in so zato del postopkov načrtovanja razvoja. Namen presoj je napovedati, kakšni bodo vplivi nekega posega ali neke nove dejavnosti na okolje, in kako take vplive odpraviti ali vsaj zmanjšati na sprejemljivo mejo. Pri zmanjševanju možnih vplivov nove dejavnosti na okolje imamo na razpolago dve možnosti. Spremenimo lahko obliko dejavnosti – tehnologijo tako, da ne bo povzročala vplivov na okolje, na primer z izgradnjo filtrov, čistilnih naprav, uporabo boljšega

vira energije, boljših surovin ipd. Druga možnost je, da novo dejavnost postavimo na mesto, kjer bodo vplivi manj škodljivi, na primer postavimo jih stran od poseljenih območij, ali stran od naravno bolj ohranjenih območij ipd. V praksi presojanja vplivov na okolje se je uveljavilo presojanje investicijskih elaboratov, pri katerih pa so odločitve o položaju investicijske pobude v prostoru že sprejete. Presoje vplivov na okolje so v praksi zato usmerjene pretežno na tehnološke vidike zmanjševanja vplivov, kar pa pomeni, da je bila izrabljena samo ena od dveh možnosti za zmanjševanje vplivov na okolje.

Zato se v zadnjih letih uveljavljajo tako **imenovane strateške presoje vplivov na okolje**. Njihov poglavitni namen je, da se v sistem presojanja vplivov na okolje vključijo tudi prostorski plani, razvojne politike in razvojni programi, to je razvojni dokumenti z večjo stopnjo splošnosti in predvsem taki, ki določajo prostorski položaj posegov v okolje.

Pomembna izvedenka presoj vplivov na okolje so različne oblike **študij občutljivosti ali ranljivosti prostora**. Te pomenijo neke vrste v naprej pripravljena opozorila o občutljivosti prostora za določene posege. Študije se vse bolj uveljavljajo hkrati z uvajanjem računalniških obdelav prostorskih podatkov. Te so dejansko šele omogočile njihovo učinkovito pripravlanje, čeprav je ena prvih tovrstnih študij, slovita ameriška Early Warning System (Patri et al., 1969) bila izdelana brez računalnikove pomoči. Tovrstne študije namreč zahtevajo analitično obdelavo širšega prostora, ne zgolj načrtovanega objekta. Kare gre za vrednostne opredelitve v prostoru, zahtevajo tudi večkratne ponovitve in dopolnjevanja, kar vse je dejansko izvedljivo šele ob učinkovitih in dovolj hitrih obdelavah prostorskih podatkov. Nekateri študije občutljivosti ali ranljivosti okolja imajo zgolj za posebno obliko presoj vplivov na okolje, čeprav so po svojem položaju v postopku sprejemanja odločitev v resnici v drugačnem položaju. Pomenijo namreč lahko neposredno vgrajevanje okoljevarstvenih in naravovarstvenih meril v pripravo prostorskih načrtov. Zato jih je slovenski Zakon o urejanju prostora (1984) oziroma njegov podzakonski akt Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin (1985) opredelil kot strokovne osnove za načrtovanje prostora oziroma uvrstil med analize možnosti razvoja v prostoru.

Krajinsko planiranje

Krajinsko planiranje se je v zadnjih 50-tih letih uveljavilo kot oblika prostorskega načrtovanja, pri katerem je osnovno izhodišče dopolnjevanje sektorskih razvojnih ali varovalnih načrtov s splošnejšimi obeležji, s tistimi, o katerih je tekla razprava zgoraj. V tem pogledu lahko imamo pripravo planskega poglavja Sistem krajine za krajinsko planiranje, ali boljše krajinski plan, na državni ravni.

Osnovno izrazno sredstvo krajinskega planiranja je načrt namenske rabe prostora, ki pa mu daje posebno obeležje analiza prostora. Ta običajno vključuje pregled prostora, spoznanje o značaju in zakonitostih, ki vladajo v nekem prostoru, ter presojo možnosti, za doseganje nekih zelenih stanj, ciljev urejanja. Preverjanje možnosti za uveljavljanje ciljev označujemo kot vrednotenje prostora. Pomeni namreč vgrajevanje vrednostnih vidikov v analize prostora. Zato govorimo tudi o vrednostnih analizah prostora. Analize in vrednotenja prostora so ključne za krajinsko planiranje. Urejanje in s tem načrtovanje krajine pomeni namreč vedno preurejanje nečesa že obstoječega. Krajine ne gradimo na novo. Vedno jo samo preurejamo. Tako je razumljivo, da analiza stanja in procesov v krajini pomeni v krajinskem planiranju izhodiščni korak načrtovanja.

Vrednostne analize prostora nakazujejo, kje v prostoru so najugodnejše razmere za uresničevanje naših ciljev. Kje je na primer mesto, ki najbolj ustreza merilom, ki si jih postavljamo v zvezi z nekim namenom poseganja v prostor. Meril je lahko veliko in lahko so si med seboj nasprotujoča. Zato je pomembno zgraditi ustrezne modele vrednotenja prostora ali sistem modelov za vrednotenje prostora, s katerimi lahko razrešimo tudi problem izhodiščno konfliktnih interesov do rabe prostora ali do delovanja v njem. S pomočjo takega sistema vrednostnih analiz prostora se v končni načrt namenske rabe prostora vgrajujejo različni vidiki, tudi ti, ki imajo značaj javnega interesa.

Načrt namenske rabe prostora je lahko izključno sektorsko naravnano, lahko pa je izraz raznolikih vrednostnih izhodišč in, kar je najpomembnejše, izraz družbenega konsenza o želenem stanju krajine in ustreznih upravljavskih postopkov oziroma izvajanju posrednih instrumentov za doseganje želenih stanj krajine.

1 UVOD

1.1 Namen zasnove prostorskega razvoja sistema krajine

Z zasnovo prostorskega razvoja sistema krajine je zastavljeno načrtovanje slovenskega krajinskega prostora, njegovo ohranjanje in razvoj človekovih dejavnosti v njem kot celote in kot posebnega prostorskega pojava - entitete.

Zasnova prostorskega razvoja sistema krajine opredeljuje vrednote slovenskega krajinskega prostora, obvezuje k skrbi za ohranjanje narave, obvezuje k ohranjanju kulturne krajinske dediščine, predlaga ustrezno vzdržno izrabo krajinskih potencialov ter izhaja iz predstave o tem, kaj v krajinskem prostoru želimo v prihodnje doseči z njegovim razvojem in varstvom.

OKNO 1.1

Opredelitev ciljnega – zelenega stanja v slovenskem krajinskem prostoru

Predstava o zelenem stanju je v zasnovi opredeljena bodisi kot

- Obstoječe, to je zatečeno, bodisi kot
- Novo stanje, ki naj bi pomenilo izboljšanje obstoječih razmer. Te so kot manj sprejemljive ocenjene na podlagi spoznanj iz predhodnih obdelav ter na podlagi ocenjenih možnosti za izboljšanje stanja.

Z usmeritvami za razvoj dejavnosti v krajini v smeri zelenega stanja naj bi zagotovili

- varstvo krajinskih vrednot,
- ohranjanje narave,
- vzdržno rabo krajinskih sestavin,
- vzdržno izrabo potencialov in
- uravnotežen prostorski razvoj ob upoštevanju zakonitosti krajinske zgradbe, varstvu njenih pomenov in njene enkratnosti.

Pri tem naj bi upoštevali vse tipološke značilnosti in posebnosti, ki so opredeljene kot posledica naravnih razmer, dosedanje rabe prostora in doživljanja krajine s strani tistih, ki v prostoru bivajo.

Dejavnikom v krajinskem prostoru nalaga obveznosti, daje smernice za njihovo delovanje in ponuja priložnosti za ustrezen z naravo in s pričakovanji slovenskih ljudi skladen razvoj. Zasnova izhaja iz predhodnih strokovnih gradiv, sektorskih predlogov, iz mnogih razprav, delavniških obravnav, izhaja iz vključevanja različnih skupin strokovnjakov v te obravnave. Pripravljena je bila ob sodelovanju in koordinaciji z drugimi skupinami, ki so zasnovale prostorski plan Republike Slovenije.

1.2 Krajina kot del prostorskega razvoja Slovenije

Krajina - opredelitev

Krajina je celovit in sestavljen prostorski sistem, v katerem se prepletajo naravne in kulturne sestavine. Je rezultat naravnih procesov in hkrati družbeno-ekonomskih tokov v prostoru. Njene naravne sestavine kažejo bolj ali manj značaj stalnic, ki se same po sebi malo ali neopazno spreminjajo zaradi praviloma počasne in postopne naravne evolucije. Glavni vzrok za večjo dinamiko spreminjanja kulturnih sestavin so raba in drugi posegi, ki lahko krajino tudi v kratkem času temeljito predrugačijo.

OKNO 1.2

Opredelitve krajine

Krajina pomeni območje, kot ga doživljajo ljudje in katerega značaj je rezultat dejavnosti in medsebojnih vplivov naravnih in človeški dejavnikov. (European Landscape Convention, 19. 7. 2000, s.4)

Krajina je del zemeljskega površja, ki ga zaobjame oko (J.B. Jackson po D. Ogrinu, 1986, s.18)

Naravna ohranjenost krajine

Ohranjenost naravne ali naravnost krajine opredeljuje ohranjenost naravne zgradbe in možnosti za nemoten potek naravne sukcesije. Stopnjo naravne ohranjenosti krajine

opredeljuje naravna ohranjenost njenih sestavin in stopnja sproščenosti delovanja naravnih procesov, kar hkrati pomeni večjo ali manjšo izključenost človekovega delovanja v okolju. Naravna krajina doseže svojo stabilnost ob največji izključenosti človekovega delovanja.

Stabilnost kulturne krajine

Stabilnost kulturne krajine določa v prvi vrsti življenjska moč rab in dejavnosti, ki so jo oblikovale. V slovenskem prostoru je kulturno krajino v največji meri ustvarila kmetijska raba prostora. Zanja je značilna velika pestrost krajinskih vzorcev. Ti so se oblikovali v daljšem časovnem obdobju kot odraz součinkovanja naravnih in družbenih silnic, slednje v največji meri kot oblike rabe zemljišč in kot izraz poselitvene kulture.

Najvrednejše kulturne krajine

Zlasti zaostrene naravne razmere so v nekaterih delih slovenskega prostora vzrok za visoko stopnjo ohranjenosti in s tem za nastanek najvrednejših kulturnih krajin. V njih se izraža visoka stopnja prilagajanja različnih tehnologij rabe tal in poselitve naravni zgradbi prostora. Neprilagojenost načinov rabe tal naravni krajinski zgradbi lahko vodi do sprememb, ki jih ob vse večji družbeni občutljivosti za kakovosti bivalnega in naravnega okolja prepoznavamo kot razvrednotenja prostora.

1.3 Vsebinske in metodološke osnove

Zasnova prostorskega razvoja sistema krajine je pripravljena na podlagi sheme prihodnjega prostorskega plana države in izhaja iz zasnov prostorskega razvoja dejavnosti in rab prostora, ki se umeščajo v sistem krajine: kmetijstvo, gozdarstvo, vodarstvo, izkoriščanje rudnin in varstvo naravnih in kulturnih vrednot ter prostočasne dejavnosti. Zasnova postavlja planske usmeritve za urejanje krajinskega prostora.

OKNO 1.5

Izhodišče za oblikovanje osnov

Izhodišče za oblikovanje osnov plana se oblikujejo iz analitičnega pregleda stanja in trendov v slovenskem krajinskem prostoru, iz naravovarstvenih in okoljevarstvenih zahtev, kot jih opredeljujejo zakonske zahteve in strokovne presoje, ter iz sektorskih ciljev dejavnosti kmetijstva, gozdarstva, vodnega gospodarstva, izkoriščanja rudnin in varstva naravnih in kulturnih vrednot ter prostočasnih dejavnosti v sektorskih planih in v prostorskem planu države.

Metodološka osnova za pripravo planskih usmeritev je vrednostna analiza potencialov prostora za dejavnosti, ki jih s planom načrtujemo v prostoru. Analiza in zasnova prostorskega razvoja celotnega sistema krajine sta pripravljena ob upoštevanju drugih dejavnosti in rab prostora, kot sta predvsem poselitev in infrastruktura, ki v svojem prostoru prav tako posegajo v krajinski prostor in ga sooblikujejo.

Na osnovi posameznih vrednostnih opredelitev prostora se s planom določa namenska raba prostora, ki se na strateški ravni opredeljuje posplošeno, bodisi kot območja posebnih politik razvoja ali varstva, bodisi kot posplošene usmeritve za načrtovanje na nižjih ravneh, regionalni in občinski ravni.

Za območja, kjer zasnova predlaga predvsem zagotovitev možnosti za razvoj različnih dejavnosti in za območja, kjer bi bilo zaradi velikih prostorski vrednosti uresničevati predvsem varstvene cilje, so z zasnovo predlagana neposredna zavarovanja v obliki

prostorskih rezervatov ali parkov. Za taka območja in sploh za umeščanje posameznih dejavnosti v krajinski prostor, zasnova krajine kot del prostorskega plana določa tudi usmeritve za razvoj posameznih dejavnosti v krajinskem prostoru.

OKNO 1.6

Postopek priprave zasnove sistema krajine

Zasnova prostorskega razvoja sistema krajine bo v zaključnem delu postopka za pripravo prostorskega plana države soočena s cilji na področju prostorskega razvoja sistema poselitve in infrastrukturnih sistemov. Šele ob tem se bo izoblikovala končna slika posameznih območij v slovenskem prostoru, v primerih izrazitega prekrivanja interesov pa bodo opredeljena posebna območja, ki jim bo v nadaljnjih načrtovalskih postopkih treba posvečati več pozornosti ter jim na podlagi dodatnih analiz in odločitev o prioritetah opredeliti želeno stanje ter usmeritve za prostorski razvoj posameznih dejavnosti.

2 IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE PROSTORSKEGA RAZVOJA SISTEMA KRAJINE

2.1 Vloga krajine pri urejanju prostora

Kakovost nacionalnega prostora je vse pomembnejša prvina na lestvici družbenih vrednot. Prostor vse bolj spoznavamo kot najbolj pomemben naravni vir, ki je končen in omejen. Podobno tudi krajina kot celovit prostorski pojav, kot posebna prostorska entiteta, dobiva vse bolj značaj družbene vrednote. To je eden od pglavitnih razlogov za to, da se ji posveča posebna skrb in da se skuša s planskim instrumentarijem urejati tudi odnos družbe do njenih naravnih in kulturnih vrednot.

OKNO 2.1

Dejavniki pomembni za nastanek kulturne krajine

Kulturna krajina je nasledek človekovega delovanja, ki ustvarja krajinsko zgradbo kot odraz gospodarskih in tehnoloških možnosti ter družbenih razmer v osnovnem krajinskem substratu – naravnih danostih. Kulturna krajina, in domala celotno ozemlje Slovenije je kulturna krajina, je rezultat součinkovanja teh dejavnikov. Naravne razmere so temeljne in, glede na tehnološke možnosti in vidike gospodarnosti določajo obseg človekovega spreminjanja naravne krajine. Zlasti zaostrene naravne razmere neredko ustvarjajo najvrednejše krajine, v katerih se izraža visoka stopnja prilagajanja različnih tehnologij rabe tal naravni zgradbi prostora. Naravne omejitve narekujejo najvišjo stopnjo človekove ustvarjalnosti. Hkrati so krajine v takih zaostrenih naravnih razmerah tudi v ohranjeni v bolj ali manj prvobitni podobi in kažejo na tradicionalne oblike življenja in delovanja človeka v krajini. Nasprotno neprilagojenost načina rabe tal naravni krajinski zgradbi vodi do sprememb, ki jih prepoznavamo kot razvrednotenja prostora. Velikokrat so razvrednotenja prostora tudi izraz spremenjenih vrednostnih opredelitev družbe, posebej do sprememb, ki jih povzročajo sicer gospodarsko smotno naravnani posegi v prostor. Kot razvrednotenja se opredeljujejo posegi, ki so bili enostransko zastavljeni samo na osnovi gospodarskih ali tehnološko funkcionalnih vidikov rabe zemljišč in so torej kot izraz sektorskega presojanja videti družbeno sprejemljivi in potrebni. V Sloveniji so se tako v nasprotju z drugimi državami v Evropi ohranili deli krajine z razmeroma visoko

stopnjo naravne ohranjenosti, predvsem gozdna območja, strma pobočja in območja nad gozdno mejo ter obvodni svet in mokrišča. Prav tako se je kljub družbenim in tehnološkim spremembam v zadnjih desetletjih ohranil velik del slovenskih kulturnih krajin.

Temeljne značilnosti krajinske zgradbe tradicionalnih slovenskih kulturnih krajin so skladna razmerja med obdelovalnimi površinami, poselitvijo in gozdovi. Glede na naravne razmere posameznih predelov slovenskega prostora, predvsem pa glede na naravno reliefno zgradbo in klimatske značilnosti, so se v preteklosti oblikovali različni tipi kulturnih krajin, ki se medsebojno razlikujejo po oblikah reliefa, na primer obdelovalne terase in delane vrtače, rabi prostora, na primer izmenjava kmetijskih kultur, drobna členjenost parcelne strukture, oblike parcel, umestitvi naselbin v prostor, umestitvi posamičnih arhitekturnih členov, kot so cerkve, gradovi in podobni objekti z velikimi simbolnimi pomeni, v krajino, prisotnosti drobnih vegetacijskih prvin v krajini, kot so živice, posamična drevesa, obvodna zarast, in grajenih prvin, na primer zidovi, ceste, poti in steze ter podobne gradnje. Predvsem na območjih z zaostrenimi naravnimi razmerami, ki so v zadnjih desetletjih ostala zunaj razvojnih tokov, so se ohranile nekatere krajine, ki se na regionalni, državni, pa tudi širši ravni uvrščajo v kategorijo izjemnih krajin.

Po drugi strani nekatere analize slovenskega prostora kažejo, da obstaja vrsta razvrednotenih območij, ki zmanjšujejo vrednosti slovenskih krajin:

- vidno moteče spremembe – vidno onesnaženje krajine
- zmanjšane vrednosti naravnih virov
- zmanjšanje ekosistemske vrednosti – razvrednotenje narave in krajinskega ekosistema.

OKNO 2.2

Vidno moteče spremembe – onesnaženja videza krajine

Spremenjen krajinski vzorec, objekt/ureditev, ki presega merilo prostorskih prvin, sprememba naravnega reliefa, ali pa reliefne zgradbe kulturne krajine, odsotnost vegetacijskih členitvenih prvin, vidno izpostavljeni objekti/ureditve, pa tudi psihološko neugodni objekti/ureditve in različne oblike kemijskih onesnaženj so dejavniki, ki vplivajo na občutje vidnega onesnaženja krajine.

OKNO 2.3

Zmanjšane vrednosti naravnih virov

Naravne vire uvrščamo med obnovljive in neobnovljive. Za obnovljive je treba uveljaviti načelo trajnosti, kar pomeni, da človek ne sme z njihovo izrabo zmanjšati njihove kakovosti, njihove uporabnosti za nadaljnjo izrabo, za prihodnje rodove Zemljanov. To velja predvsem za kmetijska zemljišča, za oskrbo s pitno in tehnološko vodo, za obnovljive energetske potencialne, za rekreacijsko potencialne prostora. Za neobnovljive vire, ki so predvsem mineralni viri, izrabljivi energetske viri, naravne biološke vrste in naravni habitati ter prostor kot potencial za poselitev in druge človekove graditeljske potrebe, pa velja načelo največje zadržanosti pri izrabi virov.

OKNO 2.4

Zmanjšanje ekosistemske vrednosti – razvrednotenje narave

Do zmanjšanja ekosistemskih vrednosti prihaja v krajini zaradi različnih sprememb in motenj v naravnem okolju, ki jim je vzrok človekovo delovanje, ali pa zaradi uničenja posameznih vrst in poškodb naravnega reliefa, vegetacije, vodnih pojavov ipd. V tem primeru velja načelo spoštovanja narave, spoštovanja prvobitnosti, stanja, kakršno ustvarijo spontani naravni procesi. Uveljavljanje tega načela je mogoče samo s planiranjem, pri katerem preizkusimo vse še racionalne razvojne alternative

in se odločamo za tisto, ki v najmanjši meri spreminja naravna stanja in v najmanjši meri vpliva na potek naravnih procesov.

OKNO 2.5

Dosedanja skrb za varstvo virov

V prostorskih sestavinah dosedanjih planskih aktov države krajina ni obravnavana kot poseben sistem, kot posebna kategorija. Shema novega prostorskega plana države, ki poleg sistemov poselitve in infrastrukture predvideva še opredelitev določil za poseganje v krajinski prostor je pripravljena kot posledica spoznanja, da je sedanji prostorski plan države pomanjkljiv. Pomeni namreč le zbir sektorskih planov. V njem prevladujejo razvojne dejavnosti. Poleg tega plan pri opredeljevanju planirane rabe prostora in organizacije dejavnosti ne izhaja iz vrednotenja celotnega nacionalnega prostora in krajinskih kakovosti. Taki so sicer tudi prostorski plani večine razvitih evropskih držav in tudi usmeritve mednarodnih teles. Ob tem je vendarle pomembno, da v zadnjih letih postajajo ohranjena narava ter zdravo bivalno okolje, možnosti za kakovostno preživljanje prostega časa in hkrati ohranjeni naravni viri vse pomembnejše vrednote, ki jih z dosedanjim sistemom prostorskih planov ne bo mogoče uspešno ohranjati.

Z zasnovo prostorskega razvoja sistema krajine naj bi na ravni državnega plana presegli dosednji pretežno normativni pristop k varovanju prostorskih vrednosti, to je s prepovedmi, z določanji najvišjih dopustnih stopenj spreminjanja okolja ter rezervati in režimi obnašanja v rezervati. Ob uveljavljanju norm za varstvo kakovosti okolja in ob rezervatnem varstvu največjih naravnih in kulturnih vrednot ter najvišjih kakovosti naravnih virov s planom uveljavljamo ustrezno vrednotenje celotnega prostora. Tako vrednotenje je izhodišče za načrtovanje vseh posegov v prostor.

OKNO 2.6

Nezadostnost dosedanjega varstva virov z ustvarjanjem prostorskih rezervatov

Razvojni in varovalni interesi se v sedanjem prostorskem planu uresničujejo le skozi normativno oz. rezervatno varstvo, ki ga uveljavljajo različni sektorji v skladu z svojimi cilji, npr. 1. Območje kmetijskih zemljišč, pridobivalna območja rudnin, območja varstva naravne in kulturne dediščine. Tak pristop je tog, to je, zagotavlja le najbolj nujno raven varstva, ali pa nasprotno, s preobsežnim varstvom povzroča konfliktna položaja, ne omogoča doseganja družbenega konsenza o stopnji varstva in zato tudi ne ustreza spremenjenim družbeno-ekonomskim razmeram. Uspešnost takega varstva je velika, vendar samo takrat, ko je prostorsko ustrezno omejeno, da ne sproža konfliktnih položajev. Taki položaji lahko prisilijo akterje k nezakonitemu postopanju ali k iskanju načinom za nespoštovanje varstvenih določil.

2.2 Morfološke značilnosti slovenskih krajin

Slovenske krajine so po svojih morfoloških značilnostih zelo pestre, kar je posledica naravnih razmer, predvsem razgibane geomorfologije, različnih klimatskih območij in s tem povezane dosedanje rabe prostora. Na pestrost slovenskih krajin je vplival tudi zgodovinski razvoj in stičišče različnih kulturnih okolij – alpsko germanskega, panonsko slovanskega, balkansko dinarskega in mediteransko romanskega kulturnega okolja. V slovenskih krajinah se prepoznajo vsi ti vplivi, najbolj izrazito v grajenih strukturah, toda tudi v vzorcih rabe zemljišč, vzorcih poljske delitve, vzorcih ureditve pridelovalnih zemljišč ipd.

Druga posebnost slovenskega prostora je velika gozdnatost. Ta je tudi posledica za kmetijstvo neugodnih naravnih razmer, toda tudi sorazmerno humidne klime, ki pospešuje hitro zarast

gozda, ko se z zemljišč umakne kmetijska dejavnost. Gozdnatost se v zadnjih desetletjih še povečuje, kar lahko imamo za 'vračanje narave' v slovenski krajinski prostor. To pa pomeni tudi vračanje mnogih živalskih vrst, ki so bile v preteklosti bodisi zelo omejene v svojem življenjskem prostoru, bodisi so bile iz prostora pregnane. Večja prisotnost divjih živali postaja v slovenskih krajinah pomemben dejavnik, ki ga je treba upoštevati pri oblikovanju prostorskih ureditvenih zasnov.

Krajinski prostor Slovenije je po morfoloških značilnostih mogoče členiti v naslednje morfološke enote:

Alpske krajine: Vzorci alpskih krajin so naravno najbolj ohranjeni krajinski vzroci v Sloveniji. To je skalovje, skalnate planote, pobočne izravnave s travinjem, strnjene visokogorski gozdovi in alpske doline - morene. Kulturno krajino določajo posamezne visokogorske kmetije, od katerih so danes mnoge spremenjene v počitniške hiše, planšarije, posamezna rekreacijsko turistična območja in gospodarjeni gozdovi. (Slika 1)

Slika 1

Krajine predalpskega sveta: Te krajine označujejo vzorci: skalni robovi, strnjene gozdovi, celki, planotast svet, gričevje, ozke doline ter ravnine v širokih dolinah. V mnogo primerih gre za vidno izpostavljene značilne geomorfološke oblike in strmine, ki jih praviloma porašča varovalni gozd. Te krajine so najbolj značilno slovenske. Označuje jih preplet odprtega prostora – kmetijskih zemljišč in zaprtega prostora – gozdov z grajenimi prvinami. Med slednjimi so lokalno značilne arhitekturne prvine, prvine kulturne dediščine z značilno prostorsko postavitvijo, npr. cerkvice na izpostavljenih vrhovih. (Slika 2)

Slika 2

Krajine subpanonskega sveta: Subpanonski svet označuje v največji meri klima, toda tudi v reliefnem pogledu kažejo svojevrstne značilnosti. Krajine subpanonskega sveta označujejo vzorci ravninskega njivskega sveta – tu so najbolj obsežne slovenske ravnine, poplavni logi, vzorci močvirnega sveta in gričevje z vinogradi in gozdovi, ki poraščajo severna pobočja gričevja, ter ozke namočene doline v gričevju. (Slika 3)

Slika 3

Krajine kraškega sveta notranje Slovenije: Te krajine označujejo kopasti vrhovi, poraščeni s strnjnim gozdom, kraška polja in mehko valovit svet planot ter planote s kraškim reliefom in kraške doline - podolja. Po morfološki zgradbi se približujejo slovenskim predalpskim krajinam in soustvarjajo značilno slovenske krajine s podobnimi arhitekturnimi prvinami in njihovim položajem v prostoru. (Slika 4)

Slika 4

Krajine primorskega sveta: Krajine primorskega sveta označujeta dve različni geološki podlagi: trda karbonatna kamenina in mehka, prav tako karbonatna, kamenina. Krajine označuje flišno gričevje, ravnine v dolinah, robovi kraških planot ter kraška polja, kraške planote in morje ter obala. Za vinograde na flišnem gričevju je značilno, da niso v taki meri

odvisni od ekspozicije pobočij, kot so vinogradi v notranjih delih Slovenije ter da ureditev teras sledi plastnica. Naravno rastje je ohranjeno v grapah med pobočji. (Slika 5)

Slika 5

Mestne in obmestne krajine: Zeleni sistemi v mestih se le redko oblikujejo scela, kot nova prvina, npr. ko v mestu ni zelenja ali ko mesto nastaja povsem na novo. Pogosteje se oblikuje postopno, kot nadgraditev zatečenih naravnih in ustvarjenih danosti. Mestne krajine v Sloveniji večinoma postopno prehajajo preko predmestnih krajin v neposeljena območja. Krajinske prvine v mestnem in primestnem okolju, v veliki meri tudi v primestnem okolju, so prilagojene urbani rabi prostora in so več funkcionalne ter hkrati nosilke naravnih prvin. (Slika 6)

Slika 6

2.3 Izhodišča sektorjev, ki s svojo dejavnostjo oblikujejo krajino

Krajino, kot je že bilo poudarjeno, oblikujejo dejavnosti, predvsem tiste, ki izrabljajo naravne vire: kmetijstvo, gozdarstvo, vodarstvo, izkoriščanje rudnin, varstvo naravne in kulturne dediščine ter prostočasne dejavnosti.

Najpomembnejši dejavnik pri oblikovanju slovenskih kulturnih krajin je kmetijstvo, ki je poleg poselitve in cest ter poti dajalo prostoru videz človekove prisotnosti in rezultatov njegovega dela v prostoru. V preteklosti je kmetijstvo tudi zasedalo največji del nacionalnega ozemlja. Danes v tem pogledu prvenstvo pripada gozdarstvu. V doživljanju prostora je gozd bolj nosilec naravnega v krajini, zato je kmetijstvo, ne glede na zmanjševanje obsega njegovih zemljišč, še vedno najbolj pomemben ustvarjalec občutja kulturnega v krajini in s tem kulturne krajine. Medtem ko se gozdarstvo omejuje na gozdni prostor, se vodarstvo z urejanjem in varstvom voda uveljavlja v celotnem prostoru, bodisi zaradi sorazmerno bogate mreže površinskih voda, bodisi zaradi skrbi za zlivna območja oz. prispevna območja, na katerih posegi lahko vplivajo na vodne vire. Za pridobivanje mineralnih surovin je značilna točkovna razporeditev kopov mineralnih surovin, ki obsegajo razmeroma majhne površine, a imajo velik gospodarski pomen in hkrati pomembno zmanjšujejo vrednosti slovenskih krajin. Nasproti tem predvsem razvojno naravnanim, gospodarskim dejavnostim se v okvir sistema krajine uvršča tudi varstvo naravnih in kulturnih vrednot, ki izpostavlja največje krajinske vrednosti in v odnosu do razvojnih dejavnosti nastopa kot omejitveni dejavnik. Prostočasne dejavnosti se razporejajo po celotnem prostoru in se pogosto navezujejo na območja vrednot.

Kmetijstvo

Kmetijstvo je poleg gozdarstva površinsko najobsežnejša dejavnost. Z obdelovalnimi postopki preteklih obdobij je ta dejavnost v določenih družbenih razmerah ustvarila kmetijsko krajino, in s tem dala pomemben pečat prostoru. Kmetijstvo pri izvajanju dejavnosti kot nekakšen stranski proizvod pomembno soustvarja krajinsko zgradbo, kar je ena njegovih najpomembnejših značilnosti. Ta se posebno v zadnjih letih močno poudarja in v kontekstu strategij razvoja kmetijstva postavlja v ospredje in postaja celo pomembnejša od temeljnega poslanstva kmetijstva - pridelave hrane.

Kmetijska raba je v preteklih stoletjih ustvarila krajinsko zgradbo, v kateri se izraža precejšnja prilagojenost rabe naravnim razmeram, predvsem klimatskim in reliefnim. Zlasti na območjih z zaostrenimi naravnimi razmerami so se oblikovale in tudi ohranile nekatere najvrednejše kulturne krajine, v katerih se izraža visoka stopnja prilagajanja različnih tehnologij rabe tal naravni zgradbi prostora, npr. značilno umeščanje naselbin v krajinski prostor, stiki poselitve z obdelovalnimi površinami, oblikovanje obdelovalnih teras, ekstenzivna raba površin na strminah in v poplavnem svetu in obdelovalne površine na kakovostnih, rodovitnih tleh ipd. Rezultati vrednotenja slovenskega prostora in opredeljevanje izjemnih krajin v zadnjih letih kažejo, da so se krajinska območja, ki jih je oblikovala tradicionalna kmetijska raba, ohranila le na odročnih območjih. Ta zaradi zahtevnih naravnih razmer ali pa zaradi drugih, družbenih posebnosti ostajajo zunaj razvojnih tokov in jim marsikje grozi opuščanje ter posledično zaraščanje.

Nasprotno je sodobno kmetijstvo v preteklih desetletjih v ravninskih predelih slovenskega prostora povzročilo veliko škod, ki so največkrat nastale kot posledica uveljavljanja novih, učinkovitejših tehnologij obdelovanja tal in pridelovanja hrane. Za slovenski prostor je značilno, da so se nekoč drobno strukturirane kmetijske krajine v ravninskih predelih preoblikovale v obsežne monokulturne kmetijske površine brez členitvenih prvin, ki so ustvarjale značilno krajinsko sliko teh območij v preteklih stoletjih, npr. obvodna zarast, ekstenzivno kmetijstvo v obvodnem prostoru, drevesne in grmovne živice, posamična drevesa, obdelovalne terase, izmenjava kultur na površinah z drobno parcelno strukturo in podobno.

Danes, ko se je vrednostni sistem temeljito spremenil in ko pri obravnavi kmetijstva postaja pomembno merilo vidno skladna in ekološko pestra kulturna krajina, se postavljajo v ospredje zahteve po pretehtanem in zadržanem uvajanju novih, učinkovitejših tehnologij. Okoljevarstveni vidik se kaže tudi v različnih prizadevanjih za tako imenovane sonaravne pridelovalne postopke, ki sicer ob višjih pridelovalnih stroških zagotavljajo druge in danes tudi iskane kakovosti hrane.

V preteklosti je vodarstvo v veliki meri podpiralo razvoj kmetijstva, predvsem z zagotavljanjem vodnih virov za namakanje (majhni vodni zadrževalniki v SV Sloveniji in večji na Primorskem in na Vipavskem), z omogočanjem pretokov za ribogojnice ter predvsem z melioriranjem (osuševanjem) površin za kmetijsko proizvodnjo. Kmetijstvo je z intenzivno proizvodnjo in obdelavo do bregov vodotokov onesnaževalo površinske vode ter s prekomerno uporabo fitofarmaceutskih pripomočkov in hranil tudi podzemne vode. V tem smislu je v krajini treba ločevati vodni in kmetijski prostor z npr. obrežnimi vegetacijskimi pasovi. Prehod na manj intenzivno (ekstenzivno) kmetijsko proizvodnjo in opuščanje rabe na obsežnejših površinah je podana možnost za bolj sonaravno (netehnično, neutesnjeno) urejanje vodotokov. Kmetijstvo lahko v prostoru vodi (vodnemu prostoru) vrne precej površin.

Kmetijstvo je treba opredeliti:

- kot na eni strani razvojno - gospodarsko dejavnost, ki ima določene zahteve po prostoru in stanju naravnih virov, predvsem zemljišča
- po drugi strani pa je treba upoštevati njen naraščajoči družbeni pomen, ki se kaže v zahtevah za varstvo krajine in ohranjanju poselitve na marginalnih kmetijskih območjih.

Gozdarstvo ima kot dejavnost, ki obsega načrtovanje gozda in gospodarjenje z njim, zlasti v primerjavi z drugimi sektorji svojstven položaj. Gospodari in upravlja namreč z naravno najbolj ohranjenim delom prostora in ni naključje, da je bilo načelo vzdržnega, sonaravnega razvoja, ki se danes uveljavlja kot eno izmed bistvenih splošnih načel ravnanja s prostorom, v gozdarstvu spoštovano že v začetkih organiziranega in smotrnega gospodarjenja z gozdom. Sektor gozdarstva ima v sebi zato že vnaprej vgrajeno varstveno strategijo, kar pomeni, da je ta dejavnost okoljsko najmanj konfliktna, to je povzroča najmanj negativnih vplivov na okolje. Zato so tudi mnogi od širših družbenih interesov (zlasti okoljevarstveni ali naravovarstveni) v znatni meri že vgrajeni v dejavnost gozdarstva. To v znatni zmanjšuje potrebo po širšem družbenem nadzoru nad gozdarstvom.

Druga posebnost sektorja gozdarstva je, da upravlja več kot polovico ozemlja države. Kljub velikemu prostorskemu obsegu so prostorsko-razvojni problemi, ki jih ustvarja gozdarstvo, razmeroma majhni. V slovenskem prostoru je gozd zaradi velikega obsega in prostorske razporeditve pomemben nosilec krajinske identitete, kar hkrati pomeni, da stanje gozdnega prostora pomembno določa stanje celotnega slovenskega krajinskega prostora.

Glede na to, da je največji delež slovenskih gozdov upravljan in da v njem gospodari gozdarstvo, ki je vendarle gospodarska dejavnost, lahko tudi gozdna območja štejemo med sestavine slovenskih kulturnih krajin. Vendarle pa je ob tem treba poudariti, da so gozdovi najbolj ohranjeni ekosistemi in jih je zato mogoče obravnavati tudi kot naravne krajine, zlasti sklenjena gozdna območja. Gozd se sicer v manjšem obsegu pojavlja tudi kot pomembna prvina v kulturni krajini in v zelo majhnem obsegu celo v mestni krajini, kje pa ima kljub majhnim površinam zelo velik in večplasten pomen za življenje v mestu. V urbanem okolju predstavlja namreč doživljajsko in ekološko pester sistem z mnogimi potenciali za rabo, predvsem za rekreacijo v naravno bolj ohranjenem okolju.

Ob sorazmerni uravnoteženosti gozdnih ekosistemov in sonaravne naravnosti gozdarstva so v slovenskem prostoru opazne spremembe stanja gozda, ki so odraz razvojnih aktivnosti sektorja. Ta namreč v sklopu gospodarjenja z gozdom nujno posega v spontanost naravnih procesov in s tem spreminja naravno stanje zemljišča. Na drugi strani pa so spremembe stanja gozda posledica splošnih družbenih dogajanj in razvojnih teženj drugih dejavnosti, ki v gozdu iščejo prostorski potencial za svoj razvoj, npr. poselitve, infrastrukture, izkoriščanja mineralnih surovi itd.. V nekaterih predelih Slovenije površina in delež gozda naraščata, kar je posledica strukturnih sprememb na podeželju. Opuščanje kmetovanja in splošna odsotnost "razvojnih interesov" v tem prostoru ima za posledico zaraščanje, kar se kaže kot eden pglavitnih problemov gozdarstva in kmetijstva in predvsem kot prostorsko razvojni problem. Opuščanje kmetovanja ob vodah in na poplavnih površinah ter nad bogatimi zalogami kakovostne podtalnice postaja vse bolj uresničljiva možnost, ki jo je treba uveljaviti zaradi obnove naravnega vodnega režima in virov pitne vode. Navsezadnje velja omeniti posege v gozd oz. gozdni prostor, ki povzročajo zmanjševanje, drobljenje, razvrednotenje gozdnih površin, vse to pa se odraža v ekološkem, socialnem in funkcionalnem siromašenju gozdnega prostora.

Izhodišča, ki jih za razvoj gozdnih območij uveljavlja gozdarstvo, so predstavljena v določilih Zakona o gozdovih (1993), kjer so opredeljeni cilji ravnanja in gospodarjenja z gozdovi:

- sonaravno ter večnamensko gospodarjenje, usklajeno z načeli varstva okolja in naravnih vrednot,
- trajno in optimalno delovanje gozdov kot ekosistema,
- trajno uresničevanje vseh njihovih funkcij.

Poleg gozdarske zakonodaje so temeljni dolgoročni cilji gospodarjenja z gozdovi predstavljeni tudi v načrtih za gospodarjenje z gozdovi, predvsem pa v Programu razvoja gozdov v Sloveniji, ki navaja:

- ohranitev in trajnostni razvoj gozdov v smislu njihove biološke pestrosti ter vseh njegovih funkcij,
- ohranitev naravnega okolja in ekološke ravnovesja v krajini,
- ohranitev poseljenosti in kultiviranosti krajine ter izboljševanje kakovosti življenja na podeželju.

Iz teh ciljev sledi, da naj se obseg gozdnih površin ne bi povečeval, kar je pomembna usmeritev v kontekstu priprave prostorskega plana.

Vodarstvo (urejanje in varstvo voda) kot dejavnost posega v vodni in obvodni prostor, za katerega je značilna velika biološka pestrost in ki praviloma ustvarja pestra krajinska prizorišča kot pomembno prvino slovenskega krajinskega prostora.

Vode so ključni dinamični oblikovalec površja zemlje in hkrati naravni vir, ki je v prostoru odločujoč razvojni ali omejitveni dejavnik. Krajinski zgradbi dajejo svojevrsten pečat, ustvarjajo pestre in ugodne razmere za življenje rastlin in živali, so prvovrstni rezervati biosfere in ustvarjajo pestra krajinska prizorišča. Vode so s svojim obvodnim prostorom najbolj raznolik prostorski sistem. S svojo edinstveno zgradbo, mešanico kopnine, vode, bujnega rastlinstva, ponujajo pitno vodo, tehnološko vodo, hrano, življenjski prostor in vidna doživetja in se uvrščajo med najzanimivejše prostorske strukture. Človek si je ta prostor hitro izbral za zadrževanje ali za bivanje ter pri tem začel sprožati spremembe, ki se namalokrat izkažejo kot razvrednotenje vodnega in obvodnega prostora.

Osnovni pomeni tega prostora so:

- voda in obvodni prostor kot del naravne in kulturne krajine vključno z mestno krajino in hkrati kot pomemben ekosistem,
- potenciali za oskrbo z vodo in za rabe vodnega in obvodnega prostora,
- obvodni svet kot izravnalno območje posrednih in neposrednih vplivov površinskih voda in kot območje velike biotske in doživljajske pestrosti.

Za slovenski prostor je značilna velika vodnatost. Zlasti površinski vodni pojavi so kot dinamična naravna prvina z obvodno zarastjo ustvarili značilna prizorišča, kar jih uvršča med pomembne ustvarjalce krajinske zgradbe. Zaradi zagotavljanja varnosti pred visokimi vodami so posegi v vodni in obvodni prostor pogosto spremenili, predvsem pa poenostavili in osiromašili morfologijo površinskih vodnih pojavov in hkrati tudi ekološke razmere v vodnem in obvodnem prostoru; posledica so zmanjšane vrednosti krajinske zgradbe. Pomembne spremembe ekoloških razmer pa tudi krajinske slike pomenijo vodni zbiralniki, zgrajeni za potrebe energetske izrabe voda ali pa za potrebe vodooskrbe in namakanja kmetijskih površin.

Izhodišča vodnega gospodarstva so naravnana predvsem na izpolnjevanje obveznosti, ki izvirajo iz ratificiranih mednarodnih sporazumov in iz Direktive o vodah (*Water Framework Directive*). S pojmom vodarstvo se v stroki označuje predvsem dejavnost vzdržnega, celovitega ravnanja z vodami, ki obsega upravljanje in razpolaganje z vodnimi potenciali (količino, kakovostjo, umeščenostjo vode v prostoru) ter gospodarjenje s temi viri. Za uspešno gospodarjenje z vodami je treba poznati razpoložljivost uporabne vode, potrebe po vodi, stanje voda in vodnega okolja dejavnosti v širšem prostoru ter skrbeti za usklajenost

ciljev vzdržnega gospodarjenja z vodami. Sodobno razmišljanje in poslanstvo vodnega gospodarstva je, da v okviru jasne strategije zagotavlja stabilne razmere in smotrno gospodarjenje z vodnimi sistemi, ki bo služilo naravi in družbi tako, da bodo vodni viri ohranjeni tudi za naslednje generacije. Sektor predlaga, da se zaradi razdrobljenosti sedanjih občin zavarujejo vsi vodni viri na državnem nivoju in tako presežejo lokalni interesi.

Izhodišča vodnogospodarskega sektorja izhajajo iz upoštevanja dvojnosti vodnega sistema in iz tega izhajajoče dvojne vloge vodnega gospodarstva. V prvi vlogi vodno gospodarstvo skrbi za varovanje splošnega javnega interesa, to je varstva okolja, ki vključuje ohranjanje zdravega vodnega okolja, varstvo zdrave pitne vode, izboljšanje kvalitete površinskih in podzemnih voda, ohranjanje in povečevanje samočistilne sposobnosti vode, večjo biotsko raznovrstnost, ohranjanje krajinskih in naravnih vrednot ter urejanje in varstvo ustreznega vodnega režima. V drugi vlogi gre za načrtovanje gospodarske rabe vode ter vodnega in obvodnega prostora, kjer pa je vodno gospodarstvo, razen vodooskrbe in odvoda odpadnih voda, v službi drugih sektorjev. S svojim delovanjem namreč zagotavlja varstvo pred visokimi vodami in omogoča zbiranje voda za izrabo vodne sile ipd., obenem pa postavlja mejne pogoje za poseganje v vodni in obvodni prostor. Vodarstvo naj s pospeševanjem hidro-morfološke pestrosti vodnega prostora krajini v delu, ki ga tvori vodni prostor, vrne nekdanjo podobo.

Izkoriščanje rudnin ima kot dejavnost poseben vpliv na ustvarjanje krajinske zgradbe. Trenutni gospodarski pomen posamezne mineralne surovine pogojuje v določenem obdobju nastanek različnih pojavnih oblik območij izkoriščanja, ki v krajini že same po sebi pomenijo pomembno in opazno prostorsko strukturo. Ta območja so predvsem v preteklosti predstavljala razvojni dejavnik za nastanek večjih ali manjših zaključenih industrijsko-rudarskih območij, za širjenje poselitve, infrastrukturnih omrežij in v novejšem času za razvoj nekaterih terciarnih dejavnosti, predvsem turizma.

Nahajališče določene vrste mineralne surovine v posredno vpliva tudi na podobo posameznih krajinskih območij (soline, naftna polja, ugrezninska jezera, kraški kamnolomi).

Po drugi strani pa je dejavnost izkoriščanja mineralnih surovin z vidika vplivov na krajinske kakovosti tudi precej problematična - predvsem zaradi porabe večinoma neobnovljivih naravnih virov, razvrednotenja krajine, onesnaženja okolja, porabe energije in težkega transporta. Glede na značilnosti same dejavnosti in njene obstoječe pojavnosti v prostoru se tako v kakovosti krajine odražajo predvsem naslednji problemi:

- nekontrolirano izkoriščanje predvsem tržno zanimivih nekovinskih mineralnih surovin v nelegalnih kamnolomih in peskokopih, ki so v prostoru moteča, njihov vpliv na bivalne in naravne kakovosti ter na rabo prostora pa je dolgotrajen;
- nesanirani opuščeni kopi in nesanirani kamnolomi po prenehanju izkoriščanja;
- konfliktnost lokacij redkih nahajališč, ki se umeščajo v območja z drugimi rabami ali pa v naravno ohranjena območja, in
- posredni in neposredni vplivi na krajino zaradi izbranega načina in tehnologije izkoriščanja (vplivi na reliefne in talne razmere, vplivi na površinske in podzemne vode, vplivi na biotske združbe, vplivi na zrak, na zdravje in varnost, na rabo prostora, na vidne kakovosti in na socialno-ekonomske razmere).

Sektorska izhodišča poudarjajo predvsem oblikovanje racionalnega, strokovnega in okolju prijaznega ravnanja z mineralnimi surovinami, ki temelji na ocenjenem stanju, potrebah in trendih na področju izkoriščanja mineralnih surovin. Ti pa kažejo, da se bo pridobivanje mineralnih surovin v Sloveniji v prihodnosti usmerilo na energetske mineralne surovine, premog, geotermalna voda, nafta, plin, ter na pridobivanje nekovinskih mineralnih surovin. Vsa nahajališča kovinskih mineralnih surovin so zaradi svetovnih trendov v tem trenutku in

verjetno tudi v daljšem časovnem obdobju nerentabilna in za izkoriščanje neperspektivna in lahko predstavljajo le surovinsko rezervo v daljšem časovnem obdobju. Takšni trendi se v smislu prostorskega razvoja dejavnosti kažejo v naslednjih sektorskih izhodiščih:

- zagotavljanje strateške neodvisnosti s pridobivanjem lastnih energetskih mineralnih surovin: nafte, plina in predvsem premoga za zadovoljevanje potreb termoelektrarn,
- čim večja samooskrba na področju pridobivanja nekovinskih mineralnih surovin, predvsem tehnološkega kamna in kamninskih agregatov,
- vzpodbujanje rudarske dejavnosti kot osnove za razvoj nekaterih sekundarnih in terciarnih panog: gradbeništva, predelovalne industrije,
- proučevanje možnosti primernega koriščenja opuščanih objektov in
- proučevanje naravnih zalog rudnega bogastva v smislu opredelitve možnih pridobivalnih prostorov.

Ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine v nasprotju z razvojnimi dejavnostmi, ki dejavno oblikujejo krajinsko zgradbo, v prostoru nima neposrednih posledic, pač pa se učinki varstva kažejo posredno, skozi omejevanje razvojnih dejavnosti pri poseganju v prostor.

Varstvo naravnih in kulturnih vrednot je usmerjeno predvsem k preprečevanju posegov, ki bi utegnili spremeniti naravno zgradbo prostora in razvoj naravnih procesov v območjih z velikimi naravnimi vrednostmi in značilno ali izjemno zgradbo kulturnih krajin. V veljavni zakonodaji in planskih dokumentih je bil doslej najbolj uveljavljen pristop z razglašanjem zavarovanih območij, v katerih je bil razvoj kakršnikoli dejavnosti bolj ali manj omejen npr. narodni, regijski in krajinski parki, ali celo prepovedan npr. v naravnih rezervatih. Prepoved izvajanja dejavnosti se uveljavlja predvsem v območjih z velikimi naravnimi vrednostmi, kjer so razvojni interesi že sicer majhni ali jih celo ni, torej na težko dostopnih legah, visokih nadmorskih višinah, velikih strminah in v razmeroma veliki oddaljenosti od poselitve.

Na območjih, kjer se varuje kulturna krajina, pa je uresničevanje varstvenih zahtev bolj zapleteno, saj se tu srečujejo različne rabe prostora in različne dejavnosti. Vloga varstva se tu kaže v usklajevanju različnih resorjev in v usmerjanju njihovega razvoja k doseganju zelenih stanj, opredeljenih v varstvenih režimih posameznih območij. V takih območjih raba prostora ni že v načelu prepovedana, pač pa je bolj ali manj ozko usmerjena. Značilne so zahteve po omejevanju uvajanja tehnologij rabe tal, ki bi utegnile spremeniti krajinsko zgradbo, nastalo s tradicionalnimi oblikami poselitve in obdelovanja kmetijskih zemljišč: obdelovalne terase, parcelna struktura, izmenjava kmetijskih kultur, vegetacija kot členitvena prvina v krajinski sliki, grajene prvine, naselbinska struktura in stiki poselitve z obdelovalnimi površinami, merilo objektov in obdelovalnih zemljišč, stiki z gozdnimi zemljišči ipd.

Izhodišča in cilji sektorjev, pristojnih za varstvo narave in za varstvo kulturne dediščine, so naravnani na zavarovanje največjih naravnih vrednot in kulturne dediščine, pri čemer je zlasti poudarjeno normativno varstvo. V ciljih MOP - Uprave za varstvo narave je postavljen cilj parkovnega zavarovanja vsaj četrte ozemlja Slovenije ter rezervatno varstvo naravnih spomenikov in rezervatov, v ciljih MK – Uprave za kulturno dediščino pa je zelo poudarjena zahteva po celovitem obravnavanju območij kulturne dediščine. V kontekstu sistema krajine so pomembna predvsem območja kompleksnega varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru in dediščinska kulturna krajina. Pristop, ki uveljavlja zlasti normativno varstvo naravnih in kulturnih vrednot, je usklajen tudi z izhodišči, ki so na tem področju uveljavljena v tujini.

Cilji ohranjanja narave so predvsem:

- zagotoviti celovito ohranjanje oz. varstvo narave,

- zagotoviti ohranitev ogroženih rastlinskih in živalskih vrst in habitatov, biološke raznovrstnosti in geotopske ter krajinske pestrosti,
- z oblikovanjem novega sistema parkov spodbujati in omogočati skladen in vzdržen razvoj Slovenije in s parkovnim varstvom zavarovati vsaj četrtino ozemlja,
- z določili prostorskega plana države povečati učinkovitost celotnega sistema varstva narave,
- zagotoviti sodelovanje Slovenije v evropskem in svetovnem sistemu varstva narave z vključevanjem mednarodnih dogovorov in
- zagotoviti mednarodno primerljiv sistem varstva naravne dediščine ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo.

Cilji varstva kulturne dediščine so usmerjeni predvsem k zagotavljanju trajne ohranitve kulturnih vrednot, sanacijam prizadete kulturne dediščine in vzpodbujanju ohranitve in prenosa kulturnih referenc na prihodnje generacije ter poudarjajo predvsem:

- vzdrževanje in obnavljanje kulturne dediščine ter preprečevanje njene ogroženosti;
- zagotavljanje materialnih in drugih pogojev za uresničevanje kulturne funkcije kulturne dediščine, ne glede na njeno namembnost;
- zagotavljanje javne dostopnosti kulturne dediščine ter omogočanje njenega preučevanja in raziskovanja;
- preprečevanje posegov, s katerimi bi se utegnile spremeniti lastnosti, vsebina, oblika in s tem vrednost kulturne dediščine;
- skrb za uveljavljanje in razvoj sistema varstva dediščine.

Prostočasne dejavnosti bi lahko delili na rekreacijo na prostem, športno rekreacijo in turizem. Prostočasne dejavnosti v Sloveniji niso družbeno regulirane kot poseben sektor oziroma se posamezne vključujejo kot sestavine v druga področja, na primer šport k izobraževanju in znanosti, turizem k gospodarskim dejavnostim. Rekreacijske dejavnosti na prostem se običajno načrtujejo s prostorskimi plani. So večinoma lokalno opredeljene glede na oceno lokalnih potreb in glede na značaj rekreacijskih dejavnosti, ki se bolj ali manj spontano razvijajo v posameznih okoljih. Po Jeršiču (1999) naj bi v prostorskih planih opredelili predvsem:

- varovanje oziroma ohranjanje naravnega in kulturnega rekreacijskega potenciala,
- z zasnovo namembnosti prostora opredelili rekreacijo kot posebno namensko rabo na zemljiščih, ali skupaj s katero drugo dejavnostjo, na primer zavarovanimi območji, gozdarstvom ali kmetijstvom večnamenskost zemljišč,
- preprečili negativne vplive rekreacije na druge kakovosti in potencialne okolja..

V prostorskem planu države se te dejavnosti povezujejo z dejavnostmi, s katerimi je rekreacijska dejavnost skladna, predvsem z gozdarstvom, nekaterimi kategorijami zavarovanih območij, na primer širšimi zavarovanimi območji naravne dediščine, kulturno dediščino in kulturno krajino, z vodarstvom, pa tudi s kmetijstvom.

Tudi športne dejavnosti se načrtujejo na lokalnih ravneh, ker gre večinoma za prostorsko sorazmerno omejene površine in objekte, za katerih se potrebe opredeljujejo na lokalnih ravneh.

Načrtovanje turizma je vezano na območja, ki so privlačna za turiste. To so bodisi tradicionalno turistična območja in kraji, bodisi območja in kraji, na katerih se turizem lahko še razvije zaradi naravnih ali kulturnih danosti. Nekaj najpomembnejših izhodišč za načrtovanje turizma v Sloveniji (2001):

- turizem je družbena in gospodarska dejavnost, kar pomeni, da ga je treba presojeti njegovo učinkovitost z merili gospodarnosti, da pa hkrati ne sme biti motnja za družbeno okolje;
- izhodišče za načrtovanje turizma so želje turistov – turistična dejavnost mora zadovoljiti turiste tako v pogledu privlačnosti kraja in okolja kot v pogledu turističnih uslug;
- turizem mora biti okoljsko sprejemljiv – turizem se ne sme razvijati na način, da uničuje lasten vir; sodobni turist je še posebno občutljiv na kakovosti okolja;
- oblike turističnega povpraševanja so vse pestrejšje in zato mora biti tudi ponudba pestra, od klasičnega hotelskega turizma, do mladinskega in turizma na vasi; turistična dejavnost mora sloneti na velikem znanju in inovativnosti;
- turizem uspeva le kot del okolja in življenja v kraju;
- osnova za razvoj turizma mora biti domači turizem.

Zaradi pomena voda za turistične in rekreativne dejavnosti je treba posebno pozornost posvetiti dejavnostim na in ob vodah, kot so: raftanje - spust po divjih vodah, čolnarjenje, kajak in kanu, soteskanje, pa tudi športni ribolov. Pomembno je lahko tudi ustvarjanje novih umetnih vodnih površin ali obvodnih površin stoječih voda ob vodotokih. V zvezi z vodami je treba omeniti tudi umetno zasneževanje, ki postaja vse bolj pogoj za razvoj smučarskega turizma in ki posega v vodni režim.

2.4 Mednarodna izhodišča

Prizadevanja za kakovostno urejanje prostora, ki je predpogoj kakovostnemu življenju, se na mednarodni ravni uveljavljajo tako na ravni Združenih narodov, UNESCO kot Sveta Evrope in na regionalnih ravneh, kot je npr. alpski prostor. Velika pozornost se posveča odnosu do krajine in predvsem uvajanju načel kakovostnega urejanja v sektorsko zakonodajo in načine izvajanja ter poseganja posameznih dejavnosti v prostor (Prem, 1998).

Med najpomembnejše mednarodne dokumente, v katerih so zapisana izhodišča za načrtovanje prostorskega razvoja sistema krajine, so:

- ESDP (Evropska prostorska razvojna politika, 1999),
- Priporočilo Odbora ministrov državam članicam (Sveta Evrope) o celotnem varstvu kulturne krajine kot delu politike urejanja krajine (1995),
- Evropska krajinska konvencija (European Landscape Convention and Explanatory Report, Strassbourg, 19. July 2000)
- Konvencija o varstvu Alp (Alpska konvencija, marec 1995),
- Konvencija o biotski raznovrstnosti (Rio de Janeiro, 1992),
- Direktiva o ohranitvi naravnih bivališč ter divje favne in flore, "Habitatna direktiva" (*Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora*),
- Vodilna načela za vzdržni prostorski razvoj evropskega kontinenta (*Guiding Principles (GP) for sustainable spatial development of the European continent, CEMAT, Draft September 1999*)
- Panevropska strategija biološke in krajinske raznolikosti.
- European Landscapes, Classification, Evaluation and Conservation. *European Environment Agency, EEA Environmental Monographs 3, Draft*

2.5 Cilji prostorskega razvoja sistema krajine

Z usmerjanjem prostorskega razvoja dejavnosti, ki se uresničujejo v krajinskem prostoru, in z usmerjanjem razvoja poselitve ter infrastrukturnih sistemov je treba ustvarjati:

- krajino kot funkcionalno, ekološko in oblikovno uravnotežen prostorski sistem
- krajino kot zdravo, varno in prijetno ter doživljajsko bogato bivalno okolje
- krajino kot prostor gospodarskih dejavnosti in njihovega vzdržnega razvoja
- krajino kot naravno zgradbo in prostor, v katerem se v največji možni meri nemoteče odvijajo naravni procesi
- krajino kot nosilko nacionalne in lokalne identitete ter drugih pomenov

Uresničevanje teh ciljev bo mogoče doseči le z vključevanjem okoljevarstvenih načel v vse ravni načrtovanja posegov v prostor. Pri tem je treba uporabiti postopke sanacijskega in preventivnega varstva. Treba je zagotoviti tudi metodološke instrumente, ki jih danes pozna prostorsko načrtovanje. Vzpodbujati je treba variantno načrtovanje posegov v prostor. Zagotoviti je treba dialog načrtovalcev z javnostjo na način, da bo javnost lahko tvorno prispevala s svojimi stališči in vednostjo na načrtovalske predloge. Prav tako je treba zagotoviti, da bo javnost vključena v odločanju o posegih v prostor, posebno tisti del javnosti, tisti državljani, ki jih načrt urejanja prostora lahko prizadenejo.

Za to, da bodo ti cilji doseženi, je treba:

- **obravnovati podeželski prostor kot kakovostni in posebni bivalni prostor**, v katerem je treba zagotoviti njegovo ustrezno urejenost, infrastrukturno opremljenost in ustrezno raven sekundarnih bivalnih funkcij – šolstvo, zdravstvo in druge družbene servise;
- **v čim večji meri zagotoviti varstvo kulturne krajine**, njenega obsega in zgradbe, predvsem pa njene strukturne urejenosti. Ohranjajo naj se značilni ter redki krajinski vzorci, v katerih se izražajo tradicionalne oblike rabe prostora in prostorska pestrost; kulturna krajina naj se ohranja in ureja kot območje rabe naravnih virov, kot območje bivanja in preživljanja prostega časa ter hkrati kot pomembna nosilka identitete;
- **ohranjati območja naravnih krajin**, katerih največje vrednosti so visoka stopnja naravne ohanjenosti in velika biološka pestrost ter habitati ogroženih vrst;
- **zagotoviti funkcionalnost in hkrati racionalno rabo krajinskega prostora** ter ohranitev kakovosti in količin naravnih virov z usmerjanjem razvojnih dejavnosti na območja, kjer je ustreznost prostora zanje največja; za uveljavljanjem načel vzdržnega razvoja naj se zagotavlja skladje med različnimi funkcijami;
- **zagotoviti usklajenost in tak razvoj sektorjev, ki bo upošteval zelen razvoj krajinskega prostora** in se bo vsaj na vrednejših območjih, npr. območja naravnih in kulturnih vrednot in območja zadržanega razvoja, prilagajal omejitvenim zahtevam;
- **normativno ohranjati in varovati najvrednejša krajinska območja**, pa naj gre za območja z veliki naravnimi vrednostmi ali pa za območja kulturne krajine. Za najvrednejše med naravnimi območji naj bi predvideli normativno varstvo s prepovedjo dejavnosti oz. poseganja v prostor, za najvrednejše kulturne krajine pa naj bi se uveljavile predvsem omejitve v načinu rabe tal in uresničevanja dejavnosti. V skladu s tem naj bi zagotovili sistemske rešitve z organizacijo upravljanja ter z ukrepi v okviru davčne politike in

podobno. Zaradi ostrih režimov varstva je z normativnim varstvom smotrno ščititi le majhno število območij in sicer krajine majhnega prostorskega obsega;

- **zagotoviti sanacijo razvrednotenih krajinskih območij**, ki bo izhajala iz predhodne analize in iz zelenega stanja posameznih območij. Na območjih naravnih vrednot naj se zagotovi razvoj naravnih procesov ("vračanje naravi"), v kulturnih krajinah pa naj se predvidi doseganje zelenega stanja z nadomestnimi rabami, ki bodo temeljile na ustrežnejših prostorskih ureditvah in tehnologijah rabe tal. Treba je vzpostaviti sistem prioritete za izvajanje sanacij, s čimer naj se prednostno sanirajo razvrednotenja na območjih naravnih in kulturnih vrednot.

3 MOŽNOSTI PROSTORSKEGA RAZVOJA V OKVIRU SISTEMA KRAJINE

Opredelitev možnosti prostorskega razvoja krajine izhajajo iz analiz razvojnih možnosti v prostoru po posameznih dejavnostih. Analize so pripravljene na podlagi določil zakonodaje, opredelitev v sektorskih in prostorskih planih ter ob upoštevanju dejanskega stanja v krajinskem prostoru. Analize se izvajajo z evaluacijskimi ekspertnimi modeli, ki jih je treba verificirati v okviru širšega ekspertnega kroga in/ali zainteresirane javnosti – nevladnih organizacij, posameznih angažiranih predstavnikov ipd.

OKNO 3.1

Izhodiščna gradiva

Analize možnosti razvoja za posamezne dejavnosti so pomemben vir za opredelitve razvojnih pobud posameznih sektorjev – kmetijstva, gozdarstva, vodarstva, pridobivanja mineralnih surovin, pa tudi za varstvo naravnih in kulturnih vrednot in za razvoj prostočasnih dejavnosti – turizma in rekreacije. Analize so prostorsko naravnane, to je, izdelane so z uporabo prostorskih podatkov, ki se ustrezno prevrednotijo glede na njihov pomen za razvoj posameznih dejavnosti. Povezovanje posameznih podatkov in njihovo prevrednotenje imenujemo evaluacijski ali vrednostni model. Pripisovanje vrednosti posameznim stanjem prostora – prostorskim podatkom se opira na sektorsko zakonodajo, na določila o pomenu posameznih značilnosti zemljišč za določeno dejavnost, na sektorsko presojo in, nenazadnje, na sektorske predloge za vrednotenje prostora. Pomembno izhodišče za vrednostne presoje so tudi veljavni državni plan in obravnava posameznih sektorjev v njem.

3.1 Veljavna zakonodaja

V zadnjih letih sprejeti sektorski zakoni vzpostavljajo vse bolj avtonomno vlogo sektorjev tudi pri načrtovanju njihovega prostorskega razvoja. Ta se kaže ne samo v tem, da sektorji pripravljajo svoje prostorske načrte, temveč tudi v tem, da take za take sektorske načrte pridobivajo javno soglasje in potrditev, nekaj kar prejudicira dokončnost predlaganega plana. To ustvarja dokaj nenavaden položaj, ko posamezni sektorji zagotovijo svojim po naravi partikularnim interesom splošno in javno potrditev. Zaradi vse bolj izraženih zahtev po varstvu narave in po zagotavljanju zdravega, varnega, prijetnega in produktivnega bivanjskega okolja so v sektorske zakone vgrajena tudi določila o okoljevarstvenih ukrepih in o obveznih sanacijah razvrednotenj prostora, povzročenih zaradi sektorske dejavnosti.

Na ta način se odločanje o rabi in urejanju prostora prenaša na posamezne sektorje, ki so si skozi zakonodajo in sektorske načrte pridobili pravico do presojanja predlogov, ki zadevajo splošne, nesektorske opredelitve. Največkrat gre pri tem za presojanje varstvenih opredelitev. Najbolj izrazit primer v dosednji praksi prostorskega urejanja je odločanje o rabi kmetijskih zemljišč, ki je docela v pristojnosti strokovnih služb Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Do določene mere je razumljivo, da je varstvene presoje pooblaščen sektor. Ta najboljše ve, katere so s stališča sektorja kakovosti prostora. Toda končna odločitev o varstvu bi vendarle morala biti usklajena z drugimi interesi za rabo in urejanje prostora.

OKNO 3.2

Kritika sektorskega pristopa

Kaj je vzrok za težnjo po avtonomnem planiranju znotraj posameznih sektorjev, ni raziskano in zato je mogoče o vzrokih govoriti predvsem kot o domnevah in kot o možnih razlagah. Najverjetneje gre za to, da sektorji skušajo privzemati splošno družbeno nalogo in javni interes za varstvo. Varstvo pa zaradi svoje narave, opira se namreč na subjektivne ocene dopustnega in sprejemljivega oz. nedopustnega in nesprejemljivega poseganja v okolje, terja sintezne opredelitve. Kaj je dopustno v prostoru narediti in kaj ne, zahteva odločitev, ta pa je ustrezna samo tedaj, ko se pred njo pretehtajo različne in mnogoštevilne alternative ter tudi posledice njihovega uresničevanja v resničnem svetu.

Vendar pa ob tem sektorska zakonodaja vzpostavlja oz. nadaljuje že doslej uveljavljene pristope rezervatnega varstva zemljišč, ki "svojemu" sektorju zagotavlja izključno pravico do rabe določenih zemljišč kot naravnega vira, v okviru varstva naravnih in kulturnih vrednot pa omejuje vse ali pa večino razvojnih dejavnosti. V okviru prostorskega načrtovanja je tak črno-bel pristop nevzdržen, saj izhaja iz političnih odločitev o vnaprej opredeljenih rezerviranih površinah, ki bi bile morda primernejše za kako drugo rabo, predvsem pa ne zagotavlja strokovnih odločitev o prostorskem razvoju, ki bi izhajale iz celostnega vrednotenja prostora. Planske odločitve bi morale temeljiti na ugotovitvah analiz možnosti prostorskega razvoja in bi morale izzveneti kot družbeni konsenz o racionalni rabi prostora, ki bo zagotovila zadostne razvojne možnosti in hkrati optimalno stopnjo varstva naravnih in kulturnih vrednot ter naravnih virov.

3.2 Stanje in trendi v krajinskem prostoru Slovenije

Ocena stanja sicer izhaja iz dejstev prostora, iz stanja posameznih krajinskih sestavin. Vendar je v svojem bistvu subjektivna, odvisna od tega, kaj je referenca pri ocenjevanju, katera merila smo izbrali za oceno, kaj je pozitivno in kaj negativno. Nekaj posplošenih in posrednih meril bi lahko imeli za take, da odražajo splošno sprejemljivost ocen.

Posredni kazalci stanja in trendov krajinskega prostora z značajem splošno sprejetega vrednostnega stališča so:

- **območja z velikimi naravnimi vrednostmi** kot območja s pomembnim deležem naravnih prvin, za katera sta značilni odsotnost človekovega delovanja in velika biotska raznovrstnost in kjer se nemoteno odvijajo naravni procesi;
- **kulturna krajina in izjemne krajine** kot krajinska območja, ki so se oblikovala skozi rabo prostora in so se v kategorijo krajin posebnih vrednosti uvrstile zaradi velikih kulturnih, simbolnih in pričevalnih vrednosti;
-
- **območja pomembnejših naravnih virov** kot območja z velikimi potenciali za posamezne dejavnosti, ki se uresničujejo v krajinskem prostoru in ga z rabo prostora sooblikujejo in
-
- **razvrednotena območja** kot območja, katerih prostorske vrednosti so zaradi človekovih posegov zmanjšane pod sprejemljivo raven in je zato treba zagotoviti njihovo sanacijo.
- **ogrožena območja** kot območja potencialnega delovanja naravnih procesov (poplave, plazovi, erozija, potresi, požari) z znano intenziteto in pogostostjo nastopa teh pojavov, kjer je človekov poseg v krajino ali neka dejavnost lahko v določeni meri podrejena tem procesom ali zaradi njih izključujoča.

3.2.1 Stanje v krajinskem prostoru

Glede kakovosti slovenskega prostora lahko postavimo splošno oceno, da je stanje dokaj ugodno. Kljub temu po nekaterih podatkih, oblikovanih na podlagi ekspertnih mnenj in anketnih preveritev, obstaja vrsta razvrednotenih območij, ki so posledica enostranske rabe prostora, neustreznih tehnologij in/ali neustreznih lokacij posameznih rab. Posledica so spremembe krajinske zgradbe, ki bistveno oz. celo nesprejemljivo zmanjšujejo vrednosti naravnega in bivanjskega okolja ter naravnih virov in bi jih bilo treba sanirati.

Po podatkih Poročila o stanju okolja 1995 se stanje okolja v zadnjih letih ni bistveno spremenilo, vendar so razlike med posameznimi vidiki znatne: onesnaženost zraka v splošnem upada; kljub temu so nekatere emisije nad mejnimi vrednostmi. Kakovost površinskih voda je boljša, slabša pa se kakovost nekaterih podtalnic. Medtem ko je onesnaženost tal vse bolj sistematično, čeprav ne za celoten slovenski prostor, raziskana, ostaja problem hrupa nezadostno obdelan. Poročilo izpostavlja problem naravne dediščine, ki je pod vse večjimi pritiski neposrednih in posrednih vplivov različnih posegov v prostor. Prav tako je stanje neustrezno na področju odpadkov.

OKNO 3.4

Stanje

Glede stanja slovenskih krajin si ocene niso vedno enotne. Nekateri poudarjajo, pač na osnovi

osebnega doživljanja prostora, osebnih izkušenj in interesnega odnosa do krajine, zelo pozitivno stanje slovenskih krajin, njihovo veliko pestrost in visoko stopnjo naravne ohranjenosti, pogosto tudi visoko stopnjo ohranjenosti tradicionalnih vzorcev kulturnih sestavin krajine: parcelacije, komunikacij, ureditev kmetijskega prostora, kot so kulturne terase, živice in omejki ipd. Drugi vidijo v slovenskih krajinah mnoga razvrednotenja, kot so na primer nesaniрани ali slabo urejeni kamnolomi in gramoznice ter glinokopi, pretirano regulirani vodotoki, neustrezne gradbene posege v prostor v obliki velikih vkopov, nasipov, neustrezno izvedenih uravnav zemljišča, npr. z zasipavanjem naravnega kraškega reliefa ipd. Zato je najprej treba določiti referenčna stanja, o katerih je mogoče doseči sporazum glede ocene njihove kakovosti, in na tej osnovi potem ocenjevati dejanske prostorske razmere. Tako ocenjevanje mora biti povezano z členjenjem prostora na posamezne krajinske enote, za katere je mogoče potem dati enotno oceno o stanju prostora.

3.2.2 Trendi v krajinskem prostoru

Ocena trendov v krajinskem prostoru je prav tako, kot je ocena stanja, pogojevana z vrednostnimi izhodišči. V splošnem je mogoče zaznati dva trenda: vse bolj se, zlasti glede na spremembo družbenega sistema v Sloveniji, uveljavljajo tržne zakonitosti, pri katerih sta poglobitveni merili za poseganje v prostor dobiček in kratkoročni interesi. Hkrati pa se krepi splošna družbena zavest o pomenu varstva okolja in narave, ki se kaže tudi v javnem delovanju mnogih okoljevarstvenih organizacij. Zato je vse bolj pomembno javno mnenje, ki obenem postaja tudi vse bolj zahtevno glede varstva kakovosti okolja. Javnega mnenja torej ne oblikujejo samo v zadnjih letih vse višja raven poznavanja okoljskih problemov, temveč tudi večja zahtevnost glede zdravega življenjskega okolja, zahtevnost, ki se povečuje z materialnimi možnostmi družbe in ki, ne nazadnje, vodi do vse bolj pogostih zaostritev konfliktov glede prostorskih problemov. To je splošni trend tudi v svetu, s katerim mora računati pripravljavec prostorskih načrtov.

Vrednostni sistem družbe se je spremenil in se bo še spreminjal v prihodnje. Lahko pričakujemo, da se bo spremenil v smeri večje zahtevnosti za kakovosti okolja. Tudi prizadevanja Slovenije za vstop v Evropsko zvezo, ki postavlja visoke zahteve glede varstva okoljskih vrednot, v tem pogledu niso nepomembna. Evropska zveza zahteva visoko stopnjo nadzora nad poseganji v prostor ter striktno uveljavljanje pravnega reda na tem področju.

Trendi glede poseganja v prostor so sicer različni glede na značilnosti, zahteve in tehnološke možnosti posameznih sektorjev, kar je podrobneje prikazano v spodnjih poglavjih. V splošnem bi lahko ugotovili, da se večja zahtevnost družbe do kakovosti okolja in da hkrati družba take kakovosti tudi lažje zagotavlja. Hkrati se dogajajo procesi, ki jih s stališča konzervativne navezanosti na znano in preizkušeno, ne štejemo kot pozitivne:

L. Gosar ugotavlja, da se poselitveni prostor v Sloveniji krči in da se bo, če se bo proces nadaljeval, dobil popolnoma okrnjeno obliko (Zasnova strategije...,1997:104). To je razumljivo spričo hitre deagrariacije prebivalstva. V Sloveniji je bilo po primerjavi popisov 1981 in 1991 od celotne slovenske populacije še samo 7,6 % kmečkega prebivalstva. Na samem podeželju je bilo leta 1991 od vsega podeželskega prebivalstva samo še 12% kmečkega. V 40,7 % od skupaj 5946 naselij se prebivalstvo zmanjšuje, v 27,7 % vseh naselij pa prebivalstvo stagnira (Zasnova strategije...,1997:9). Močno se znižuje število prebivalstva v območjih, ki so na nadmorskih višinah nad 600m (Zasnova strategije...,1997:106).

Mogoče še najbolj opazen proces, ki je krati tudi med največkrat omenjenimi, je proces zaraščanje nekoč obdelovanih kmetijskih zemljišč z gozdom. Obseg zaraščenosti narašča najbolj hitro po II. svetovni vojni. Pred II. svetovno vojno je bilo manj kot 50 % Slovenije pokrite z gozdom, danes je ta obseg dosegel 54 %, po ocenah pa je celo presegel 60 % (Zasnova strategije...,1997:14).

Trend spreminjanja krajinskega prostora bi lahko opisali s posameznimi stanji, v katere vodijo.

Polarizacija – pomeni večanje razlik med krajinami, v katerih se pridelovalne in proizvodne tehnologije razvijajo k vse večji produktivnosti, in krajinami, v katerih se pridelava ali proizvodnja opušča zaradi naravnih razmer, ki so neugodne za uvajanje sodobnih tehnoloških postopkov.

Marginalizacija – pomeni en pol polarizacije. Mnoga krajinska območja se marginalizirajo, postajajo nepomembna v širšem prostorskem kontekstu kot vir proizvodov, to je nepomembna v gospodarskem pogledu, kot družbeno ali kulturno okolje, kot vir v njegovi najbolj široki opredelitvi za širšo družbeno skupnost. Marginalna območja postajajo manj pomembna za širšo družbeno skupnost. To je s stališča enakopravnih razvojnih možnosti in s stališča družbene pravičnosti lahko imeti tudi za manj sprejemljivo dogajanje v prostoru.

Intenzifikacija – pomeni drugi pol polarizacije. Razumljivo je, da marginalizacija enih območij neogibno zahteva intenzifikacijo izrabe prostora in virov na drugim območjih. To so območja največjega obremenjevanja naravnega okolja, območja stopnjevanja gospodarskih dejavnosti, kulturnih sprememb in obremenitev vseh (zatečenih) kakovosti okolja. Izraz intenzifikacije na kmetijskih zemljiščih je mogoče prepoznati v več procesih: v koncentraciji – zložbi zemljišč in posesti, v homogenizaciji ravnega substrata tal – to vodi v različne hidro, talne in reliefne melioracije zemljišč, v homogenizaciji čred živali in gojenih rastlin – selekcija vodi k vse bolj homogenim populacijam z visokimi sposobnostmi produkcije biomase, k vse večjemu poenostavljanju zemljiškega ekosistema, ki ga v sodobnih agrotehničnih postopkih dosegajo z vse boljšim semenarstvom, uporabo herbicidov in drugih agrotehničnih ukrepov. Vsi ti ukrepi pomenijo hkrati vse večje vplive na okolje. Prav to je vodilo že v preteklih letih do vse večjih omejitev pri spreminjanju kmetijskih zemljišč, na primer moratorij na hidromelioracije zemljišč, in pri uporabi tehnologij, ki so najbolj ogrožale kakovosti okolja, na primer neprestano izločanje fitofarmaceutskih pripravkov, za katere se ugotovi škodljivo delovanje v okolju ali omejitve pri količini uporabe umetnih gnojil itd. Kaže, da se širi splošno prepričanje o tem, da so sodobne agrarne tehnologije privedle do vrste težav, ki jih je težko obvladati, na primer različne epidemije v živalskih čredah, ki lahko pogubno vplivajo tudi na človeka ipd.

Fragmentacija je pojav, ki sledi človekovemu vse večjemu obvladovanju vse širših območij z poenotenjem proizvodnih dejavnikov in sistemov. Tako poenotenje namreč terja večjo povezanost akterjev v prostoru, to pa fizično povezovanje – izgradnjo infrastrukture znotraj širših prostorov. Infrastruktura je med največjimi vzroki za fragmentacijo, drobljenje večjih naravnih prostorskih enot v manjše. Človekova težnja k poenotenju proizvodnih in življenjskih okolij, globalizacija je samo najbolj splošen, planetaren izraz teh teženj, ustvarja prav nasproten učinek v naravnem okolju. Zaokrožene naravne sisteme drobi in jih ločuje, s tem negativno vpliva na vrsto pomembnih procesov v ekosistemu. Odtod zahteva za ustvarjanje prostorskih mrež, predvsem naravnih z oblikovanjem ustrezne gostote naravnih otokov in koridorskih povezav med njimi. Ta proces v Sloveniji še ni tako izrazit. Je pa mogoče pričakovati, če sodimo po tem, kako se kaže v bolj razvitih in gosto poseljenih

evropskih deželah, da se po pokazal z povečanim gospodarskim razvojem in s tem v zvezi povečano potrebo po infrastrukturnih objektih.

Zaraščanje kmetijskih zemljišč je pojav, ki je v Sloveniji med bolj opaznimi in tudi v javnosti znanimi procesi v krajini. Odnos do tega procesa ni enoznačen. Zaraščanje pomeni 'vračanje' narave na zemljišča, s katerih je bila 'pregnana' pred mnogimi stoletji. Nekateri raziskovalci zgodovinskih razmer v slovenskem prostoru menijo, da se je osnovna razmejitev med kmetijskimi zemljišči in gozdom ustvarila že v času kovinskih dob. Prav to dejstvo pa podpira tiste, ki menijo, da je zaraščanje pogubno za kulturno krajinsko dediščino, ker uničuje tisočletne napore prebivalcev slovenskega ozemlja. Tudi vpliv zaraščanja kmetijskih zemljišč na nekatere kakovostne parametre narave, na primer biotsko raznovrstnost, ni povsem enoznačen in enako vrednostno ocenjen. Zaraščanje namreč pomeni večinoma zmanjšanje dotoka energije v obstoječi kmetijski ekosistem, kar neogibno vodi v njegovo siromašenje. To vprašanje še ni docela razjasnjeno, ker nanj ni mogoče odgovoriti v okviru ekološke znanosti in vednosti o naravi in ekosistemu. Zadeva namreč širši vrednostni odnos do prostora, okolja in narave, odpira pa tudi vprašanje o ustreznih etičnih temeljev same dejavnosti ohranjanja narave.

Premišljeno onaravljanje Uveljavljanje zahteve po kakovosti okolja na področju vodarstva uvaja sonaravni način urejanja voda, osnovna zahteva, ki omogoča tak prestop pa je zahteva po širitvi vodnega prostora, ki se je v preteklosti z reguliranjem vodotokov le ožal. Ustrezna prostorska politika razvoja bi morala iz vodnega in obvodnega prostora, ki to dejansko zaradi posegov vanj to ni več, je pa dejansko sestavni funkcionalni del, umikati druge rabe in ta prostor nameniti vodam - širjenju osnovnih strug, aktiviranju starih strug, povezovanju mokrišč in vodotokov, aktiviranju poplavnih površin za retencijo ob poplavih ipd. Le 10 do 20 % vodotokov je bilo v preteklosti reguliranih, večina je še nespremenjenih in jih je treba ohraniti, ostale pa, če je kaj takega mogoče, postopoma preoblikovati nazaj, tudi s sistemom nadzorovanega delovanja naravnih procesov in ne le z gradnjo.

3.3 Problemi in priložnosti prostorskega razvoja sistema krajine

Problemi prostorskega razvoja krajine so povezani predvsem s prostorsko problematiko razvojnih dejavnosti: kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo in pridobivanje mineralnih surovin ter razvoj prostočasnih dejavnosti, pa tudi s poselitvijo in infrastrukturo, ki ob svojem razvoju aktivno posegata v krajinski prostor. Sem sodi tudi dejavnost varstva naravnih in kulturnih vrednot, ki je usmerjena predvsem k ohranjanju in varstvu največjih krajinskih vrednosti.

OKNO 3.5

Konflikti

Ob uveljavljanju njenih ciljev se namreč pogosto sprožajo konflikti, ki izhajajo iz togih, izključujočih izhodišč varstva na eni strani in iz kratkoročnih, profitno naravnanih razvojnih interesov.

Slovenija razpolaga z omejenimi naravnimi viri ter z že zelo obremenjenim okoljem na gospodarsko najbolj razvitih območjih, ob tem pa tudi znatno zaostaja za razvitejšimi gospodarstvi glede ravni tehnološkega razvoja in produktivnosti dela.

Priložnosti prostorskega razvoja sistema krajine je treba iskati v povečani vlogi prostorskega planiranja kot dejavnosti, ki usklajuje različne, pogosto nasprotujoče si interese v prostoru in katere cilj je ohranitev vrednosti krajin kot gospodarskega, naravnega in bivalnega okolja.

V prihodnosti je treba rešiti ključna ekološka vprašanja in zagotoviti, da ne bi ustvarjali novih. To terja ustrežnejše vrednotenje naravnih danosti, ohranitev kakovosti okolja in naravnih virov z doslednim odpravljanjem in preprečevanje žarišč onesnaževanja, obenem pa tudi ohranitev in varstvo kulturnih vrednot v krajinskem prostoru.

Za vsa zemljišča je treba opredeliti funkcije v družbeni reprodukciji in smotrneje porazdeliti zemljišča za dejavnosti, ki so odvisne od naravnih virov in zemljišča za poselitve in infrastrukturo ter pri tem varovati in izboljševati zemljišča za kmetijsko pridelavo in nadaljnje pospeševati kmetijsko rabo zemljišč.

V slovenskem prostoru je treba racionalno izrabljati zemljepisni položaj in naravne danosti, zlasti še lego na križišču mednarodnih prometnih poti in tranzitnih tokov, obmorsko lego, morje kot potencialni vir surovin in hrane, ugodne naravne danosti za razvoj kmetijstva in gozdarstva, še neizkoriščene hidroenergetske zmogljivosti in nahajališča nekovinskih rudnin. Pri tem je temeljno izhodišče prizadevanje za vzdržni razvoj, kar pomeni, da se naravni potenciali izrabljajo samo v skladu z okoljsko in naravovarstveno sprejemljivostjo. Hkrati bi bilo treba zmanjševati in v okviru možnosti tudi preprečevati nastajanje nevarnih škodljivih odpadkov ter preprečevati njihov vpliv na okolje obenem pa uveljaviti sisteme varnega uničevanja oziroma odstranjevanja (odlaganja) odpadkov.

3.4 Osnovni vzorec povezljivosti odprtega prostora

V planu je opredeljena struktura krajinskega prostora na strateški, državni ravni – gre za glavne smeri “zelenega sistema”, ki naj se ohranja ali ponovno (na novo) vzpostavi:

- ***krajinski prostor in poselitvena območja*** - razmerja med odprtim in poseljenim prostorom, opredelitev območij izrazitega prepletanja naravne in kulturne krajine in poselitve,
- ***struktura prostora*** - členitev prostora – naravna reliefna zgradba in površinski pokrov, predvsem pa raba prostora: območja kulturne krajine, naravne krajine, tradicionalne krajine in sodobne, intenzivno obdelane kmetijske krajine z vsemi morfološkimi značilnostmi ipd.,
- ***koridorji*** - npr. naravno ohranjeni sistemi, kot so npr. rečni koridorji, rekreacijska območja in poti.

Že na tej ravni je možna delitev na:

- predvsem varstvena območja - naravna in tradicionalna kulturna krajina,
- predvsem razvojna območja - sodobna kulturna krajina in poselitvena območja ter območja razpršene pozidave.

3.5 Opredelitev prostorskega razvoja območij prepletanja rab prostora

Za krajinski prostor je značilno prepletanje različnih rab prostora in hkratno delovanje različnih sektorjev, kot so kmetijstvo, gozdarstvo, vodarstvo, rekreacija in turizem, rudarstvo, energetika. Načrtovanje krajinskega prostora pomeni dejansko usklajevanje različnih interesov, posebno takrat, ko sektorji opredeljujejo kot svoja interesna področja ista krajinska območja ali zemljišča.

Ob medsebojnem prekrivanju planskih območij posameznih sektorjev, ko svoja interesna območja določajo avtonomno, kaže v postopku priprave prostorskega plana opredeliti:

- prioritete med posameznimi razvojnimi sektorji (primarna oz. izključna raba, npr. kmetijstvo, gozdarstvo, vodarstvo),
- pravila (prioritete) ob sočasnem uveljavljanju nekaterih dejavnosti in rab prostora (npr. vodno gospodarstvo in kmetijstvo ali gozdarstvo in prostočasne dejavnosti) in
- prioritete med razvojnimi interesi, ki želijo uveljaviti možnosti za rabo (varstvo naravnih virov) in interesi varstva naravnih in kulturnih vrednot, ki omejujejo razvoj ali ga celo izključujejo.

OKNO 3.6

Rabe prostora

Nekatere med njimi so primarne (gospodarska dejavnost, ki prostor izrablja kot svoj naravni vir, npr. kmetijstvo, gozdarstvo, izkoriščanje mineralnih surovin), druge pa imajo drugačen značaj in se drugače razporejajo po prostoru (npr. prostočasne dejavnosti, varstvo naravnih in kulturnih vrednot). Posebej velja omeniti posebnosti vodarstva, ki ureja vodotoke in skrbi za vodne vire, s čimer pravzaprav podpira posamezne rabe prostora (npr. varstvo kmetijskih površin ali stavbnih zemljišč pred visokimi vodami ipd.).

OKNO 3.7

Pojasnilo o določanju prioritete

Odločanje o prioritetah med različnimi razvojnimi sektorji je mogoče opraviti na strokovi ravni, vendar je v končni fazi to predmet odločanja o prioritetah, v čemer se nujno odraža vrednostni odnos družbe do razvojnih ciljev in ciljev a in varstva vrednot.

Treba bi bilo določiti, kje imajo posamezne dejavnosti oz rabe prostora (sektorji) prioritete: kje ima npr. izkoriščanje nekega vira prednost pred varstvom naravnih ali kulturnih vrednot in obratno (npr.: izkoriščanje redkih mineralnih surovin se lahko odvija tudi na območjih najboljših kmetijskih zemljišč).

Merila za odločanje o prioritetah so:

- nacionalni interes,
- izjemnost vira ali vrednote,
- pomen za nacionalno identiteto,
- obnovljivost vira,
- ogroženost vira ali vrednote,
- mednarodni pomen vira ali naravne ali kulturne vrednote.

3.6 Alternativne možnosti prostorskega razvoja sistema krajine

Problemi in priložnosti prostorskega razvoja sistema krajine so tesno povezani s posebnostmi posameznih dejavnosti oz. z njihovo rabo prostora.

OKNO 3.8

Problemi in priložnosti rabe prostora

Raba prostora je odvisna od številnih, predvsem pa družbenih in gospodarskih dejavnikov ter od tehnoloških možnosti. Ob pripravi prostorskega plana države se izpostavlja vprašanje, kako je mogoče uresničiti zgoraj predstavljene priložnosti oz. kako bi bilo mogoče presežati ugotovljene prostorske probleme. Ob tem seveda ni zanemarljiva odločitev države o prihodnjem gospodarskem razvoju in o tem, katere gospodarske panoge in kje naj bi se prednostno razvijale, predvsem pa odločitev o stopnji varstva različnih vrednot v prostoru. Glede na čedalje večje zahteve po zagotavljanju zdravega in varnega okolja, po ohranjanju narave ter v tem kontekstu tudi po pravočasnem preverjanju možnih vplivov na okolje, je treba v prostorski plan vgraditi cilje ohranjanja narave, kulturnih vrednot pa tudi varstva naravnih virov.

Vloga prostorskega plana države kot strateškega prostorskega dokumenta naj bi bila predvsem v opredelitvi zelenega stanja slovenskega prostora. Tako naj bi plan opredelil območja, kjer naj bi se zagotavljale kar največje možnosti za razvojne dejavnosti, pa tudi območja, kjer naj bi se prednostno zagotavljalo varstvo narave, kulturnih vrednot in/ali naravnih virov. Obseg enih in drugih območij je odvisen od odločitve države o tem, kako pomembne so možnosti za razvoj in torej za izrabo naravnih virov in kako pomembno je varstvo različnih vrednot v prostoru.

Željeno stanje voda je tisto, ki daje vodam ponovno svoje mesto v prostoru brez utesnjevanja in ekstenzivno rabo prostora na ogroženih območjih, predvsem poselitev in infrastruktura.

V sklopu priprave zasnove prostorskega razvoja sistema krajine je smotrno preveriti, kakšne so alternativne možnosti razvoja, ki pa morajo vse zagotavljati zadovoljivo raven razvojnih možnosti na eni strani in varstva naravnih in kulturnih vrednot ter naravnih virov na drugi strani. V ta namen je pripravljena primerjava alternativnih možnosti prostorskega razvoja Slovenije, ki je zasnovana na treh opcijah, treh modelih prostorskega razvoja sistema krajine:

- model prednostnega varstva vrednot in minimalnega razvoja,
- model prednostnega razvoja ter minimalnega varstva vrednot in
- model srednje stopnje varstva in razvoja.

Modeli možnega planskega usmerjanja prostorskega razvoja

S tremi modeli, ki predstavljajo razpon med minimalnimi in maksimalnimi razvojnimi možnostmi, so v nadaljevanju prikazani trije predlogi možnega planskega usmerjanja prostorskega razvoja. S prikazom bolj ali manj sprejemljivih razvojnih in varstvenih opcij je omogočen vpogled v možne posledice ene ali druge skrajne različice, in kar je še pomembnejše, na ta način so prikazani tudi najnižji pragovi glede uresničevanja razvojnih in varstvenih interesov na ravni države. Odločitev o tem, katera opcija je najustreznejša, bo treba sprejeti na ravni države, v okviru politike prostorskega razvoja in v okviru državnega prostorskega plana ter sektorskih strategij, in opredeliti temeljno naravnost glede upoštevanja varstvenih in razvojnih interesov pri usmerjanju prostorskega razvoja.

V fazi priprave prostorskega plana se bodo ob soočanju različnih interesov oblikovala tudi posebna območja, za katera v planu še ne bodo določeni prednostni interesi in zeleno stanje. Taka območja naj bi bila sicer izjema in le nekakšna rezerva, rešitev za primere, ko med pripravo plana v sistemu krajine ne bo mogoče opredeliti ciljnih stanj in prioritet (npr. razvrednotena območja, območja izrazitih konfliktov med varstvenimi in razvojnimi intreresi

ipd.). Zato bo zanje treba zagotoviti reševanje že zatečenih ali pa predvidenih prostorskih problemov ter v tem kontekstu v novi prostorski zakonodaji predvideti tudi posebno vrsto dokumentacije (npr. državni prostorski pogoji ali pa oblika regionalnega plana). Uvrstitev v posebna območja bo samo še poudarila pomen medresorskega in medobčinskega usklajevanja v konkretnih razmerah, prikazala pa bo tudi prostorsko razmejitev problemsko zaključenih območij oz. problemskih regij.

Medtem ko 1. model predpostavlja upoštevanje intenzivnega varstva naravnih in kulturnih vrednot in naravnih virov, 2. model upošteva predvsem razvojne interese posameznih sektorjev in le minimalno stopnjo zagotavljanja varstva vrednot. V 3. modelu je prikazana vmesna stopnja varstva in razvoja. Ta je verjetno najustreznejša in najbolj verjetna, vendar pa bo ob njenem uresničevanju potrebnih veliko več usklajevanj in poznavanja konkretnih prostorskih razmer na posameznih območjih, če naj plan jasno opredeli ciljna stanja in usmeritve za poseganje v prostor.

Značilnosti posameznih modelov prostorskega razvoja sistema krajine so:

1. model prinaša najvišjo stopnjo varstva vrednot in ob tem še zadovoljive razvojne možnosti. Z njim naj bi se uveljavilo normativno varstvo naravnih in kulturnih vrednot skoraj polovice slovenskega prostora, kar hkrati pomeni, da naj bi bile na teh območjih razvojne dejavnosti omejene ali celo izključene. Območja prednostnega varstva vrednot so v tem modelu zelo velika, precejšen del ozemlja države pokrivajo tudi območja, kjer je treba razvoj načrtovati ob upoštevanju zahtev varstva naravnih in kulturnih vrednot. Najmanjša so območja prednostnega razvoja, v katerih ima varstvo vrednot le manjši pomen. Tako radikalen varstveni pristop presega mednarodne zahteve na tem področju in vsekakor pogojuje zelo enostranski prostorski in gospodarski razvoj, omejen z varstvom zatečenih prostorskih vrednosti in z zahtevami za sanacijo obstoječih razvrednotenj. V okviru tega modela naj bi se razvijali npr. kmetijstvo z znatnejšim upoštevanjem tradicionalnih tehnologij obdelovanja zemljišč; gozdarstvo kot gospodarska dejavnost le na majhnem delu gozdnih površin, ki nimajo večjih ekoloških vrednosti; vodnogospodarski ukrepi le na že razvrednotenih vodotokih in sicer v smeri sonaravnega urejanja vodnega in obvodnega prostora; pridobivanje mineralnih surovin samo v okviru sanacij obstoječih kopov; poselitev le v okviru strnjene gradnje na neposrednem obrobju večjih naselij ob upoštevanju lokalne tipologije gradnje in podobno. Tega modela ne moremo imeti za stvarnega in je tu predstavljen zgolj kot možnost, ki zasluži premislek.

Sem sodi varstvo naravnih vrednot, ki so se ustvarile zahvaljujoč človekovim posegom (spremenjenim pogojem): gnezdenje ptic v pionirski vegetaciji na prodišču, ki je del rečne morfologije in s tem naravnega procesa v npr. zadrževalniku voda, ki se preveč zaprodi.

2. model zagotavlja velike razvojne možnosti in le minimalno stopnjo varstva naravnih in kulturnih vrednot in sicer predvsem v okviru rezervatnega varstva majhnega števila prostorsko zelo omejenih območij, tako da je obseg območij prednostnega varstva vrednot minimalen. Območja prednostnega razvoja so v tem modelu največja, manjši del ozemlja države pokrivajo območja, kjer je treba razvoj načrtovati ob upoštevanju zahtev varstva naravnih in kulturnih vrednot. Raba naravnih virov se v tem modelu opredeljuje skozi medsebojno usklajevanje različnih sektorjev, ki temelji na ugotavljanju ustreznosti prostora za posamezne rabe in zagotavlja racionalno rabo prostora ob le minimalni stopnji ohranjanja obsega in kakovosti naravnih virov. Ta model morda ne zagotavlja zadostne stopnje obnovljivosti naravnih virov, hkrati pa predpostavlja varstvo naravnih in kulturnih vrednosti

samo na delu državnega ozemlja, kar lahko vodi k njihovemu manjšemu varstvenemu upoštevanju ob soočanjih z razvojnimi interesi v nezavarovanih območjih. Model ni nestvaren, je pa za današnje stanje duha, ki poudarja varstvene premisleke, vendarle do okolja in narave premalo obziren.

3. model omogoča vzpostavitev skladnejših razmerij med razvojnimi in varstvenimi interesi. Ponuja največje možnosti za vzpostavitev racionalne rabe prostora, ki bo lahko omogočila gospodarsko učinkovito krajino in hkrati ohranila najvrednejša naravna območja in kulturno krajino kot nosilko kulturnih vrednot v slovenskem prostoru. Uresničitev tega modela zahteva najvišjo stopnjo usklajevanja med razvojnimi sektorji, ki bi jim bilo treba opredeliti možnosti za prostorski razvoj z določitvijo ustreznosti prostora za določene dejavnosti. Območja prednostnega razvoja so v tem modelu razmeroma majhna, precejšen del ozemlja države pa pokrivajo območja, kjer je treba razvoj načrtovati ob upoštevanju zahtev varstva naravnih in kulturnih vrednot. Na ta način naj bi zagotoviti racionalno rabo prostora in s tem kar najboljše varstvo naravnih virov. Medtem ko naj bi se v tem modelu varstvo največjih naravnih in kulturnih vrednot zagotavljalo z rezervatnim varstvom v okviru majhnega dela slovenskega ozemlja in v precejšnjem delu s poudarjenimi varstvenimi cilji, naj bi varstvo naravnih in kulturnih vrednot v preostalem prostoru zagotavljali z vključevanjem varstvenih interesov v postopke načrtovanja posegov v prostor na planski in izvedbeni ravni.

Zadnji, 3. model ponuja največ možnosti za zagotovitev gospodarske učinkovitosti slovenskega krajinskega prostora ob hkratnem varstvu naravnih in kulturnih vrednot. Hkrati ta model zahteva največ usklajevanja med razvojnimi sektorji pa tudi usklajevanja med njimi in med interesi varstva naravnih in kulturnih vrednot. Uresničitev prostorskega razvoja sistema krajine v skladu s tem modelom ni mogoče zagotavljati samo s prostorsko-načrtovalskimi ukrepi, zato bi bilo treba zagotoviti nekatere sistemske rešitve (npr. zagotavljanje primerjalnih prednosti območij z omejenimi razvojnimi možnostmi, vključevanje javnosti v odločanje o prioritetah prostorskega razvoja posameznih območij ipd.) in prilagoditev zakonodaje (na primer vzpostavitev obveznosti priprave analiz razvojnih možnosti in zahteve po izvajanju transparentnih, ponovljivih načrtovalskih postopkov, poenostavitev upravnih postopkov pri pripravi dokumentacije, izpopolnitev podatkovnih baz in znanja na področju uveljavljanja okoljevarstvenih ciljev ipd.).

OKNO 3.10

Predlog za enakovredno obravnavanje sestavin državnega plana

Če bo v postopku izdelave prostorskega plana sistem krajine upoštevan kot enakovreden dejavnik, ki narekuje tudi nekatere vidike razvoja poselitve in infrastrukture, bodo planska določila lahko omogočila razvoj krajine kot funkcionalno, ekološko in oblikovno uravnoteženega sistema prostorskih struktur, ki bodo omogočali prijetno, varno in zdravo bivanje. Na ta način se bodo v krajinskem prostoru lahko učinkovito uresničevale gospodarske dejavnosti ob zadostnem varstvu naravne krajinske zgradbe in spontanosti naravnih procesov ob sočasnem zagotavljanju relativne neogroženosti poselitve in infrastrukture pred naravnimi nesrečami. Navsezadnje je s takim pristopom mogoče ohraniti značilnosti krajine kot nosilke nacionalne identitete in drugih kulturnih pomenov.

4. PROSTORSKI PLAN SLOVENIJE SISTEM KRAJINA

Izhodišča, ki so bila nakazana v predhodnih poglavjih, so strnjena v besedilo in kartografske prikaze poglavja SISTEM KRAJINE v prostorskem planu Slovenije.

Besedilo je pripravljeno tako, da upošteva vpetost v druga poglavja prostorskega plana Slovenije (številčenje poglavij), upošteva pa tudi vsebinsko strukturo, kot je bila dogovorjena z izdelovalci drugih poglavij. Kratko besedilo sledi naslednjim vsebinam:

- opredelitev problema – zakaj sploh načrtovanje krajine – njen razvoj in varstvo,
- sistem krajine kot planski sistem – kako se opredeljuje v prostorskem planu, kako so opredeljene njegove sestavine – podsistemi,
- krajina – kako opredelimo samo krajino in cilje njenega urejanja – razvoja in varstva,
- prostorska zasnova sistema krajine – kako se kaže sistem v prostoru.

Tem poglavjem sledijo podobno strukturirana poglavja za posamezne dejavnosti – sektorje, katerih prostorski razvoj ali varstvo se načrtuje v tem poglavju prostorskega plana:

- kmetijstvo in kmetijski prostor,
- gozdarstvo in gozd,
- vodarstvo in vode ter obvodni prostor,
- rudarstvo in mineralne surovine,
- rekreacija in turizem,
- ohranjanje narave,
- kulturna dediščina.

Tem poglavjem sledijo smernice za urejanje, zopet po enakem vrstnem redu:

- najprej splošne smernice, ki se nanašajo na celostno obravnavo krajine,
- smernice za kmetijska območja,
- smernice za različna območja gozda,
- smernice za urejanje voda in obvodnega prostora,
- smernice za ogrožena območja
- smernice za izkoriščanje mineralnih surovin,
- smernice za rekreacijo in turizem,
- smernice za ohranjanje narave,
- smernice za varstvo kulturne dediščine.

Zadnje poglavje opredeljuje instrumente za doseganje ciljev, ki jih je treba uporabiti pri izvajanju prostorskega plana.

Predstavljeno besedilo in njegova ureditev, predvsem pa cilji zasnove, razmejitev posameznih območij za posamezne dejavnosti, usmeritve zanje in nenazadnje tudi instrumente je treba obravnavati kot strokovni predlog, ki mora doživeti temeljito strokovno in javno razpravo in verifikacijo v različnih okoljih – v strokovnih organizacijah, v nevladnih organizacijah in, končno, v predstavniških telesih.

PROSTORSKI PLAN SLOVENIJE

II.3.2.3. Razvoj in varstvo krajine

(37) Razvoj v odprtem prostoru, ki poudarja celostno integracijo varovanja vrednot in razvoja dejavnosti v krajini, določa usmeritve za urejanje odprtega prostora in za usklajevanje posameznih sektorskih strategij, kar je bistvenega pomena za razvoj in varstvo krajine. Skrb za ohranjanje narave in varovanje naravnih virov ter okolja je pogoj za prostorski razvoj ter ohranjanje in izboljšanje kvalitete življenja in je v duhu sodobnih pogledov na krajino kot pomembno evropsko dediščino, h katere varstvu nas zavezujejo mednarodni sporazumi in prizadevanja evropskih držav.

(38) V sistemu krajina obravnavamo na konceptualni ravni naslednja problemska območja: območja varstva naravne ohranjenosti, območja varstva naravnih virov, območja krajinske dediščine, območja nevarnih naravnih pojavov, območja konkurenčnega gospodarskega razvoja primarnih dejavnosti in primestno krajino.

II.3.5. Sistem krajine

(39) Sistem krajine obravnava prostor, v katerem ob človekovih dejavnosti prepoznavamo naravo kot njegovo bistveno sestavino. Delimo ga po stopnji njegove naravne ohranjenosti, po kakovosti naravnih virov, po kakovosti krajinske dediščine, po stopnji intenzitete nevarnih naravnih pojavov, po

OBRAZLOŽITEV

(37) Kakovost prostora postaja vse pomembnejša vrednota posameznika in družbenih skupin. Eden od izrazov tega premika v zavesti družb in posameznikov je krajina kot mišljenjski koncept, kot se je izoblikovala v sodobni družbi. Človeku postindustrijske dobe pomeni hkrati fizično in duhovno kakovost bivalnega okolja. V evropskem prostoru je postala krajina tudi pomembna prvina dediščine podeželja in kakovosti ohranjene narave. Splošna zavezanost k skrbi za planet izpostavlja posebno vlogo krajine v prostorskem planiranju kot neprecenljivega rezervoarja regeneracijskih sposobnosti Zemljinega ekosistema. Ta edini lahko zagotavlja stalno vzdrževanje življenja in življenjskih razmer za človeka in naravo. Hkrati se utrjuje zavest o krajini kot pomembni kulturni dediščini, ki dviga krajino v družbenem sistemu vrednot na vse višje mesto. Krajina zaradi svojega pomena v zavesti ljudi terja posebno skrb v odnosu do njenih naravnih in kulturnih sestavin. Spremenjene družbene razmere, zahteve posameznih dejavnosti in mednarodna konkurenca zahtevajo prestrukturiranje krajine k višji produktivnosti in hkrati k bolj preudarni rabi naravnih virov, varstvu okolja in ustrezno vključevanje naravne in kulturne dediščine v razvojne programe.

(38) Zasnova sistema krajine v prostorskem planu je skupaj z ukrepi za njeno izvajanje usmerjena k doseganju zelenega stanja v prostoru. To so stabilne, raznovrstne in harmonične krajine, tudi prvinske krajine, ki izražajo naravno dinamiko:

- omogočajo ohranitev naravnih prvin krajinske zgradbe in spontanosti naravnih procesov
- vzdržujejo potencial za sedanje in prihodnje dejavnosti,
- ohranjajo prepoznavnost v evropskem in širšem prostoru,
- predstavljajo varno in prijetno bivalno okolje,
- se lahko prilagajajo spremembam na razvojno bolj dinamičnih območjih.

(39) Opredelitev krajine je odvisna od načina gledanja na krajino, od poudarkov, ki jih narekujejo različni interesi v krajini. Krajino lahko vidimo kot naravo, naravne prvine so njen sestavni del, kot življenjski prostor z vzorcem poselitve, kot sistem sestavljen iz podsistemov, kot lastnino s pričakovano tržno vrednostjo, kot zgodovino, v kateri so nakopičeni sledovi dela človeka in evolucije narave, kot problem, ko njeno stanje zahteva izboljšanje, kot estetsko doživetje.

potencialih za sodobno tržno gospodarjenje in po obsegu prepletenosti z urbanim razvojem.

V okviru koncepta prostorskega razvoja Slovenije sistem krajine ne more biti obravnavan ločeno od poselitve in infrastrukture. Z njimi je namreč neločljivo povezan. Krajina doživljamo v celotnem prostoru. Intenziteta tega doživetja se razlikuje po stopnji urbaniziranosti oz. naravne ohranjenosti prostora. Naravna krajina, ki je rezultat izključno naravnih procesov, je v Sloveniji omejena na manjša območja. Pretežni del prostora lahko označimo kot kulturno krajino, ki jo oblikujejo tako poselitev in kmetijska raba kakor tudi druge razvojne dejavnosti.

Na konceptualni ravni je krajina obravnavana z dveh vidikov:

- kot del prostora, ki je pretežno namenjen tistim dejavnostim, ki imajo za osnovo naravne vire (kmetijstvo, gozdarstvo, vodarstvo in izkoriščanje mineralnih surovin ali naravovarstvena dejavnost)
- kot naravno stanje oz. lastnosti prostora, ki zaradi svoje naravnosti predstavljajo določene kakovosti in s tem omejitve za razvoj drugih dejavnosti (poselitve in infrastrukture) v prostoru, zlasti tam, kjer so naravni procesi poudarjeno intenzivni in povzročajo naravne katastrofe. Kakovosti krajine, ki narekujejo stopnjo njenega varstva, označujemo kot ranljivost prostora. To vrednotenje je izhodišče za načrtovanje vseh posegov v prostor in ga je treba upoštevati v celotnem prostoru.

(40) Slovenija je v primerjavi z drugimi državami Evrope ohranila visoko stopnjo naravne ohranjenosti in krajinske raznovrstnosti. Raznolikost slovenskih krajin je posledica lege na stičišču mediteranskega, alpskega in panonskega sveta. Poleg klimatskih vplivov, raznolikosti geološke osnove in reliefa so na krajino vplivale tudi družbene okoliščine in procesi v različnih zgodovinskih obdobjih na ozemlju današnje Slovenije.

(40) V Sloveniji je naravno najbolj ohranjeno visokogorje in nekateri večji sklenjeni gozdovi. To so pogosto tudi območja pomembnih vodonosnikov, največje biotske raznovrstnosti in ekološke izravnave. Krajine predalpskih in

V Sloveniji je naravno najbolj ohranjeno visokogorje, tudi hribovita območja v alpskem in predalpskem svetu, visoke kraške planote z večjimi sklenjenimi gozdovi in deloma območja večjih vodnih sistemov, predvsem reke Mure. Prevladujoča krajinska prvina je gozd, od dejavnosti pa gozdarstvo, varstvo življenjskih prostorov velikih zveri, varstvo vodnih virov in drugih naravnih vrednot, ki so povezane s takim stanjem krajine. V evropskem prostoru je tako velikih, relativno sklenjenih in pretežno naravnih območij malo, zato je njihova

kraških območij, označuje jih preplet gozdov s pretežno travnatim svetom in drobno poselitvijo, vinorodna gričevja in drobno členjen dolinski svet so najpomembnejša območja krajinske dediščine, krajinske pestrosti in prostorske identitete pa tudi območja delovanja nevarnih naravnih procesov, predvsem plazov. Večja ravninska območja označujejo potenciali za sodobno tržno kmetijstvo in obsežen vodni prostor, zaznamovan s poplavami. Nekatera teh območij so hkrati pomembna območja naravnih virov, predvsem vodnih virov, kar narekuje podrejanje gospodarskih dejavnosti njihovem varstvu.

Mnogo teh območij označujejo procesi preobrazbe krajine. Kažejo se kot zaraščanje prostora, preurejanje kmetijskega prostora, urejanje prostora za sprostivne dejavnosti in turizem, posegi zaradi graditve infrastrukturnih sistemov, zaradi pridobivanja mineralnih surovin v površinskih kopih in odlaganja odpadnih materialov.

ohranitev zelo pomembna tudi v mednarodnem prostoru. Preko meja sosednjih držav se navezujejo s podobnimi območji, kar omogoča vzpostavljanje migracijskih koridorjev ter pretok snovi in živih bitij. Ta območja postajajo vse bolj privlačna za bivanje in rekreacijo. Zato se pritisk, še zlasti na vodni in obvodni prostor ter gorska območja, stopnjuje. V območjih naravne krajine je treba ohranjati nemoten potek naravne sukcesije in naravnih procesov ter omejiti človekovo delovanje na najmanjšo možno mero. V robna območja naravne krajine se lahko usmerjajo zdržne oblike rekreacije in turizma.

Največji del Slovenije označuje kulturna krajina, ki preko predalpskih in kraških območij, za katere je značilen preplet gozdov s pretežno travnatim svetom in drobno poselitvijo, prehaja do kmetijsko bolj intenzivnega vinorodnega gričevja, poljedelskih ravnin in intenzivneje urbaniziranih krajin ob večjih urbanih centrih. Značilni so manjša koncentracija urbanih funkcij, večje število dejavnosti, ki gospodarijo z naravnimi viri, kulturne vrednote v odprtem prostoru in naravni koridorji. Prevladujoča značilnost slovenskih kulturnih krajin je velika reliefna razgibanost, mozaična krajinska slika, preplet kmetijskih zemljišč in gozda, ki z razporeditvijo in obliko v veliki meri sledi naravni zgradbi prostora. Ta del Slovenije je zaradi razpršene poselitve, goste mreže cest in poti še posebno izpostavljen delovanja erozije in plazov. Kmetijska kulturna krajina večjih razsežnosti obsega kmetijska območja Slovenije z visokim potencialom za kmetijstvo, predvsem za poljedelstvo, hmeljarstvo in vrtnine ter trajne nasade. To so polja na osrednji slovenski ravnini severno od Ljubljane, Savinjsko in Vipavsko dolino, Krško-Brežiško polje, Dravsko in Ptujsko polje, Ravensko in Dolinsko v Prekmurju ter Slovenske gorice. Kulturno krajino najbolj izrazito oblikuje kmetijstvo. Marsikje so se zaradi neustrezne zaščite kmetijskih zemljišč razvile neracionalne oblike poselitve. Kulturna krajina je tudi vse bolj pomemben turistični in rekreacijski cilj.

Razvoj v prostoru ni in ne poteka uravnoteženo, zato se v nekaterih krajinskih območjih zmanjšuje intenzivnost rabe, v drugih pa pretirano povečuje. Gradnja avtocestnega križa in podobni veliki predvsem infrastrukturni posegi pogosto vodijo v drobitev naravnih območij, kar zmanjšuje povezanost naravnega ekosistema. Prestrukturiranje kmetijstva, ki teži k večanju produktivnosti dela, neogibno vodi v poenostavljanje naravne krajine in v znatne spremembe kulturne

krajine. Marsikje tako prestrukturiranje ni imelo pravega učinka na kmetijsko pridelavo. Tako je bilo dogajanje v preteklih letih v slovenskih krajinah tudi vzrok za precejšnje škode na naravnih sistemih in v kulturni krajini.

Želeni razvoj krajine na podeželju se mora prilagajati posebnostim krajinskih območij in ohranjati njihovo prepoznavnost, krepiti notranjo povezanost hkrati in ob tem, ko naj zagotavlja konkurenčnost in gospodarske osnove prebivalstva. Naravne prvine moramo ustrezno varovati kjerkoli v prostoru in zagotavljati njihove povezave z naravnimi omrežji. Najboljša kmetijska zemljišča se tudi prostorsko varujejo kot proizvodni vir.

(41) Željeno stanje v krajini uresničujemo posredno preko usmerjanja dejavnosti, ki gospodarijo z naravnimi viri. Dejavnosti morajo pri tem hkrati upoštevati izhodišča in merila za razmestitev v prostoru, obseg in obliko ter načine izvajanja/delovanja, kar vse mora biti prilagojeno prostorskim danostim. Stopnja intenzitete prestrukturiranja krajine se določa po krajinskih območjih. Razmejitve in prioritete za razvoj dejavnosti v krajinskih območjih se podrobneje opredelijo v regionalnih zasnovah in so podlaga za določanje namenske rabe prostora na občinski ravni.

(41) Koncept krajine izhaja iz spoznanja, da krajine ne ustvarjamo, temveč jo lahko samo preoblikujemo in njen razvoj usmerjamo. Zato imajo pri pripravi in izvajanju koncepta krajine odločilno vlogo tiste rabe prostora, ki so odvisne od kakovosti naravnih virov in izrazito oblikujejo prostor kulturne in naravne krajine: ohranjanje narave in varstvo kulturne dediščine, gozdarstvo in skrb za divjad, kmetijstvo, vodarstvo, pridobivanje mineralnih surovin ter pristočasne dejavnosti – rekreacija in turizem. Razvojne interese primarnih rab medsebojno usklajujemo, obenem pa jih usklajujemo tudi z razvojnimi interesi poselitve in infrastrukturnih sistemov.

(42) Usklajevanje razvojnih interesov pomeni, da morajo sektorske dejavnosti poleg svojih razvojnih ciljev upoštevati tudi javni interes in omejitve prostorskega razvoja:

- Premišljeno in gospodarsko učinkovito izkoriščanje naravnih potencialov,

(42) Razvoj v krajini mora temeljiti na zagotavljanju pretoka energije in snovi preko naravnih omrežij in preudarnem umeščanju človekovih dejavnosti v prostor v skladu z značilnostmi krajin. Izvajanje dejavnosti mora biti gospodarsko učinkovito in preudarno in ne sme voditi v razvrednotenja krajine ali k zmanjšanju potencialov za druge dejavnosti. Prestrukturiranje krajine zaradi posodobitve posameznih dejavnosti je možno tam, kjer to ni v nasprotju z zahtevami za varstvo naravnih virov in kulturnih vrednot ter poteka v skladu s krajinsko zgradbo prostora in vključuje maksimalno ohranitev naravnih procesov ter njihovo nemoteno odvijanje v naravnih omrežjih. Za posege v krajino, ki pomenijo bistven odmik od obstoječega stanja ali spodbujajo njeno drugotno

- Z značajem prostora skladen razvoj, ki upošteva njegove osnovne morfološke in strukturne značilnosti
- Ohranjanje narave v vseh njenih pojavnih oblikah in sestavinah,
- Varstvo naravnih virov – voda, gozdov, kmetijskih zemljišč, mineralnih surovin in prostora samega,
- Varstvo kulturne dediščine, krajinske pestrosti, vidne privlačnosti prostora in identitete krajine,
- Varstvo in izboljšanje bivalnih kakovosti: zdravega, varnega in neonesnaženega okolja.

(43) Koncept krajine izhaja iz osnovnih prostorskih območij, ki določajo način, na katerega se lahko različne dejavnosti v prostoru razvijajo:

- območja varstva naravne ohranjenosti
- območja varstva naravnih virov
- območja krajinske dediščine
- območja nevarnih naravnih procesov
- območja konkurenčnega gospodarskega razvoja primarnih dejavnosti.
- Območja primestne krajine

(44) V območja varstva naravne ohranjenosti uvrščamo območja z velikim bogastvom vrst in habitatov ter drugih naravnih sestavin, območja pomembna za povezanost in funkcionalnost naravnih koridorjev, območja pomembna za ohranjanje naravnih vodonosnih sistemov in nasploh naravno bolj ohranjena sklenjena območja, območja z velikim raziskovalno učnim pomenom ter območja, ki imajo velik potencial za razvoj v naravna območja.

Izvajanje dejavnosti v teh območjih dosledno upošteva režime varovanja opredeljenih kakovosti.

prestrukturiranje, je treba predhodno opredeliti želeno stanje krajine kot konceptualno izhodišče za prostorske rešitve. Poškodovanim in razvrednotenim naravnim sistemom je treba vrniti regeneracijsko sposobnost, krajine pa na primeren način sanirati.

(43) Tak koncept izhaja iz težnje po vzpostavitvi racionalne rabe prostora, ki ob omogočanju gospodarsko učinkovitega razvoja dejavnosti zagotavlja ohranjanje naravnih območij in procesov, varstvo naravnih virov ter varstvo in razvoj kulturne krajine. Koncept prostorskega razvoja v delu, ki se nanaša na varovanje krajine, presega dosednji pretežno normativni pristop k varovanju prostorskih vrednosti in ob rezervatnem varstvu največjih naravnih in kulturnih vrednot vnaša mehanizme varovanja v postopke načrtovanja na celotnem območju države, na vseh ravneh načrtovanja in v vse sektorje.

Koncept prostorskega razvoja v delu, ki se nanaša na razvoj krajine, presega dosednji pretežno sektorski pristop k načrtovanju razvoja in usklajuje potrebe različnih sektorjev v prostoru, pri čemer skuša iskati ustvarjalne rešitve za konfliktna območja. Pri tem koncept prostorskega razvoja zaradi gospodarsko učinkovitega razvoja različnih dejavnosti upošteva naravne danosti, predvsem nevarne naravne procese.

(44) To so v prvi vrsti naravno najbolj pomembna območja, katerih osnovne značilnosti so naravna ohranjenost, bogastvo vrst in habitatov ter pomemben delež naravnih prvin. Večina vrednot, ki so že rezervatno varovane (ali predlagane za varovanje), leži znotraj teh območij. Poleg teh so v rezervatno varstvo zajeti tudi tisti deli prostora, ki morda danes ne dosejajo takih meril, vendar so pomembni za povezanost naravnih območij in za funkcioniranje t.im. eko-koridorjev na višji ravni ter tista območja, katerih potencial za razvoj v naravno pomembno območje je velik.

V območjih varstva naravne ohranjenosti je treba zagotoviti:

- ohranitev obsega naravno ohranjenih območij in območij z visoko stopnjo biotske raznovrstnosti, predvsem pa vodnih pojavov in obvodnega sveta ter gozdov,
- nemoteno odvijanje naravnih procesov (naravne sukcesije),
- ohranitev naravne krajinske zgradbe,

- ohranitev ekološko pomembnih območij, habitatov in koridorjev (migracijskih poti) za prostoživeče živali,
- izboljšanje stanja (sanacije) razvrednotenih območij, pri čemer dajemo prednost ukrepom za pospeševanje naravne sukcesije in vzpostavljanje sekundarnih biotopov.

Za doseganje navedenih ciljev se znotraj teh območij oblikujejo naravovarstvena območja z ustreznim varstvenim režimom. Instrumenti varstva morajo poleg normativnih (režimi, prepovedi) vključevati tudi druge ukrepe in postopke. Tudi znotraj varstvenih območij je prostorsko načrtovanje z optimiziranjem zelo pomemben instrument varstva. Pri presoji interesov in vrednostnih izhodišč imajo prednost varstveni interesi, standardi glede tehnologij posega pa naj bi bili strožji. Razvojni interesi niso izključeni, uveljavljajo pa se lahko zgolj v omejenem obsegu in le tam, kjer so v resnici utemeljena njihova pomembnost in če jih ni mogoče uresničiti nikjer drugje. Presoja o utemeljenosti investicije ne morebiti prepuščena investitorju, temveč sprejemljiva tudi z varstvenih vidikov. Pomembno vlogo morajo imeti tudi drugi, manj formalni ukrepi. Ti so lahko pasivni, kot je npr. opustitev vzdrževanja že zgrajenih cest in druge podobne infrastrukture ali načrtovanih novogradenj, omejevanja obiska ranljivih mest v krajini z opuščanjem njihovega označevanja in oglaševanja, ali aktivni, kot so vzpodbude, destimulacije, prepovedi, obveščanje, osveščanje, urejanje privlačnih ureditev zunaj najbolj ranljivih območij, urejanje infrastrukture, ki omogoča manj škodljive načine izvajanja nekaterih dejavnosti in podobno.

(45) V območja varstva naravnih virov uvrščamo območja, na katerih se kaže izrazit konflikt za rabo naravnih virov. To so območja, na katerih se križajo predvsem interesi razvoja kmetijstva in varstva vodnih virov ter varstva naravne dinamike voda.

Izvajanje kmetijstva na teh območjih dosledno upošteva režime varovanja vodnega vira in varstva naravne dinamike voda.

(45) Učinkovito varstvo naravnih virov je treba zagotavljati s takim usmerjanjem dejavnosti, da se ob njihovem razvoju zagotavlja ohranjanje naravnih potencialov prostora oziroma njihova trajna produktivnost. Zato je cilj, ki si ga z zasnovo sistema krajine zastavljamo, kar se da racionalna raba virov. Ta vključuje tudi rabo prostora kot enega najpomembnejših virov. Raba prostora naj bi povzročila kar najmanjše negativne vplive na sestavine okolja. Zagotavljala naj bi tudi obnovljivost oziroma trajno produktivnosti naravnih virov:

- podtalnice - ohranjanje količin, kakovosti, dinamike in gladin,
- območij vodnega in obvodnega prostora - ohranjanje količin in kakovosti voda in pretokov ter hidromorfološke pestrosti tega prostora,
- rudnin - racionalne rabe redkih surovin, zagotavljanje ustreznega omrežja

- pridobivalnih prostorov, ohranitev nahajališč redkih surovin,
- kmetijskih zemljišč – ohranitev obsega in kakovosti kmetijskih zemljišč,
- gozdnih zemljišč – ohranitev gozdov z vsemi njihovimi funkcijami in predvsem lesnoproizvodno, torej gospodarsko funkcijo in
- zemljišč za poselitev –ohranjanje možnosti za poselitev na obrobjih obstoječe poselitve in na drugih območjih, ki so zanimiva za gradnjo ter hkrati niso pomemben naravni vir za druge dejavnosti.

(46) V območja krajinske dediščine uvrščamo območja najvrednejše kulturne krajine, ki so se oblikovala kot posledica tradicionalne kmetijske rabe prostora in naselbinske kulture, območja redkih, enkratnih ali značilnih vzorcev krajinske zgradbe, območja velike krajinske pestrosti in degradirana območja s potencialom za preobrazbo v kakovostno kulturno krajino. Izvajanje dejavnosti v teh območjih omogočamo in usmerjamo na podlagi ekonomskih spodbud, programov za razvoj podeželja in drugih tovrstnih instrumentov.

(46) V območjih krajinske dediščine je treba ohranjati in varovati prvine, ki so izvirne, izjemne, tipične, imajo visoko pričevalno vrednost, izkazujejo razvojno kontinuiteto, bogastvo in različnost ter prepletanje kulturnih pojavov. Zato je na območjih varstva kulturnih vrednot treba zagotoviti:

- ohranitev čim večjega obsega kulturnih krajin, kar vključuje predvsem ohranitev kmetijske rabe prostora in poseljenosti na območjih značilnih, redkih in ogroženih krajinskih vzorcev;
- ohranitev izjemnih krajin kot najvrednejših krajinskih območij, v katerih se izraža tradicionalna raba prostora v visokem skladju z naravnimi razmerami. Ohranitev izjemnih krajin naj bo skladna z referenčnimi stanji, opredeljenimi na podlagi vrednotenja stanja in dinamike njihovega dosedanjega razvoja;
- ohranitev celovitosti in vrednosti objektov in območij kulturne dediščine v krajini, predvsem pa objektov in območij z velikimi simbolnimi, asociacijskimi in kulturnimi pomeni ter velike vidne izpostavljenosti;
- ohranitev skladnih razmerij v krajinski zgradbi kulturnih krajin, pri čemer so zlasti pomembni umestitev poselitve v krajino, stiki poseljenih in obdelovalnih površin, način obdelave tal, stopnja členjenosti površinskega pokrova, ohranjenost vodnih prvin in obvodnega sveta;

Za doseganje navedenih ciljev dejavnosti v teh območjih usmerjamo pasivno z omejitvami in režimi oz. aktivno z vzpodbudami, nadomestili, razvojnimi programi.

(47) V območja nevarnih naravnih procesov uvrščamo območja, na katerih so naravne danosti neugodne za različne rabe prostora. To so območja delovanja snežnih in zemeljskih plazov, erozije in poplav, ki s svojo intenziteto in

(47) To so relativno obsežna območja v Sloveniji, kjer so prisotni delujoči (aktivni) ali pa potencialni nenadni in postopni naravni procesi snežnih in zemeljskih plazov, erozije in poplav. V takih območjih so določene rabe lahko neprimerne zaradi spodbujanja takih procesov (iz normalne intenzitete v

pogostostjo, ki je obratno sorazmerna verjetnosti, nastopa izločajo druge rabe prostora in v njem ohranjajo prostor za dinamiko naravnih procesov.

(48) V območja konkurenčnega gospodarskega razvoja primarnih dejavnosti uvrščamo območja namenjena koncentriranim gospodarskim rabam naravnih virov, ki uporabljajo sodobne in okoljsko skladne tehnologije. Izvajanje dejavnosti v teh območjih se usmerja skladno z razvojnimi cilji sektorja ob upoštevanju veljavnih norm in ukrepov celovitega varstva prostora.

(49) V območja primestne krajine uvrščamo gozdne, vodne in kmetijske površine, ki mejijo na urbana območja, se zajedajo v strnjena poseljena območja in so lahko del zelenih sistemov mest. V teh območjih se kaže največje prepletanje različnih rab prostora in dinamika njihovega spreminjanja. Izvajanje dejavnosti v teh območjih se podreja potrebam mestnih funkcij tako v pogledu pospeševanja razvoja rabe naravnih virov kot v pogledu omogočanja večnamenskosti prostora. Dejavnosti se morajo podrežati tudi potrebam ekološke izravnave in potrebam mestnega prebivalstva po stiku z naravo.

napredujočo intenziteto) ali zaradi svoje ranljivosti. Možna pristopa pri prostorskem razvoju sta dva: ali umik določene potencialne rabe iz takega prostora ali pa raba pod določenimi pogoji.

V območjih delovanja nevarnih naravnih procesov je treba zagotoviti:

- prilagajanje rabe prostora naravnim danostim v tem prostoru, predvsem dinamiki naravnih procesov
- v kolikor prilagajanje s posebnimi ukrepi ni možno je treba tako rabo opustiti ali v fazi načrtovanja prostorskega razvoja preusmeriti v druga območja

(48) V območjih konkurenčnega gospodarskega razvoja primarnih dejavnosti je predviden prednostni gospodarski razvoj dejavnosti. Te se zato umeščajo tja, kjer so lahko najbolj učinkovite. Merila torej v prvi vrsti izhajajo iz potreb dejavnosti, ob upoštevanju varstvenih omejitev, ki izhajajo iz ugotovljenih (naravnih in kulturnih) vrednosti v prostoru. Varstveni interesi iz teh območij torej niso izključeni, prav tako ne možnost rezervatnega varstva. Varstvene omejitve pa so na teh območjih praviloma prostorsko manj obsežne, režimi pa manj strogi. Varstvo naravnih in kulturnih vrednot in virov se zagotavlja s prostorskimi (z zavarovanimi lokacijami) in tehnološkimi (emisijskimi in imisijskimi) standardi, z usmeritvami in z instrumenti, kot je npr. PVO (presoja vplivov na okolje) ali CPVO (celovita presoja vplivov na okolje). Varstvo se zagotavlja tudi ali predvsem z aktivnimi instrumenti, kot je npr. spodbujanje čistejših in učinkovitejših tehnologij, ali nadomestili. Presoja o utemeljenosti investicije je v teh območjih, ob upoštevanju zahtevanih varstvenih standardov, lahko prepuščena investitorju, pri čemer je treba zagotavljati, da so okoljski stroški vključeni v ceno investicije.

(49) Zeleni sistem v urbani krajini prispeva k bivalni kvaliteti ter ohranja povezave z omrežjem naravnih krajin. Za uspešno zasnovo zelenega sistema je bistvena določitev njegove narave in značilnosti ob upoštevanju večplastne funkcije teh površin (členitev mestne zgradbe in rahljanje grajenega tkiva, ter oblikovanje mestne podobe, oddih, ter ekološka, varovalna in kulturna funkcija, ponekod tudi pridelovalna funkcija in pa zelenje kot pomembna sanacijska prvina). Pri urejanju mestne krajine je treba zagotavljati pestrost rab, čim lažjo dostopnost in preskrbljenost s komunikacijami, ustrezno razporeditev sestavin zelenega sistema po območju mesta, ekološko obogatitev naravnih členov sistema, prostorsko-varovalno učinkovitost, sanacijo krajinsko-ekološko in vidno

razvrednotenih območij, izboljšavo povezav med sestavinami sistema in z vsem tem obogatitev mestne podobe. Kmetijske površine v okolici poselitvenih središč je smiselno opredeliti kot bazo za neposredno oskrbo prebivalstva v poselitvenih središčih.

III.3 Krajina

(50) Krajina je prostorski sistem, ki vključuje naravno in kulturno krajino. V slednjo sodita podeželje in primestni prostor.

(51) Izhodišče urejanja krajine je sodoben miselni koncept razumevanja in doživljanja prostora, v katerem so glavne vrednote ohranjena narava, krajinska dediščina ter zdravo in varno okolje.

III.3 Krajina

(50) Prizadevanja za kakovostno urejanje krajine se danes vse bolj poudarjajo v svetu. Krajina kot prostorsko ureditveni problem se obravnava v mednarodnih dokumentih (Evropska krajinska konvencija). Tudi to je razlog, da jo v okviru priprave prostorskega plana opredeljujemo kot poseben prostorski sistem. Krajinska kakovost nacionalnega prostora je tudi sicer vse pomembnejša sestavina sistema družbenih vrednot. Krajina postaja v zavesti ljudi pomembna vrednostna kategorija. Posebna skrb velja naravnim in kulturnim kakovostim krajine. Spreminjanje družbenih razmer, neustrezne strukturne značilnosti posameznih dejavnosti v krajini in spremenjene gospodarske razmere zaradi mednarodne konkurence zahtevajo preudarno in uravnoteženo načrtovanje prostora. To vključuje prestrukturiranje dejavnosti v prostoru z zagotavljanjem visoke produktivnosti, preudarno rabo naravnih virov, izvajanje ukrepov varstva okolja in ustrezno vključevanje naravne in kulturne dediščine v razvojne programe.

S poudarkom, da krajina vključuje podeželje, v obravnavo vključujemo tudi prebivalce in njihovo dobrobit v krajini kot najpomembnejši vidik načrtovanja krajine. S poudarjanjem posebnosti primestnega prostora nakazujemo veliko dinamiko, ki jo tu lahko opažamo v spreminjanju rabe. Hkrati poudarjamo velik pomen, ki ga imajo naravne prvine za ohranjanje kakovostnega prostora.

(51) Opredelitev krajine je odvisna od načina gledanja na krajino in od prepleta interesov za rabo krajinskega prostora. Krajino lahko prepoznavamo kot naravo, naravne prvine so njen bistveni sestavni del, kot življenjski prostor s poselitvenim vzorcem, kot proizvodni prostor z različno zmožnostjo zemljišč za različne dejavnosti, kot prostor zgodovine in dediščine, v katerem se kažejo napor in dosežki preteklih generacij, kot prostor nacionalne in regionalne identitete, kot doživljajski prostor, v katerem se prepletajo naravne značilnosti s človekovimi

posegi, sodobne oblike urejanja prostora s tradicionalnimi.

(52) Cilji urejanja krajine so:

- usmerjati prostorski razvoj v krajini tako, da s prepletom omrežij posameznih funkcij zagotovimo delovanje krajine kot celote,
- ohranjati proizvodne in pridelovalne potenciale za primarne dejavnosti v krajini; kmetijske površine, gozd, vodo, in mineralne ter druge naravne vire,
- prenoviti kmetijski prostor za pridelavo zdrave hrane, za večjo konkurenčnost, za podporo lokalnemu gospodarstvu ter turizmu in za večjo kakovost življenja na podeželju
- zagotavljati večnamenskost gozda, ob poudarjenem varstvu varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom,
- usmerjati prostorski razvoj tako, da bo ohranjena količina in kakovost vodnih virov ter njihovo nemoteno obnavljanje po naravni poti in naravna dinamika voda,
- omogočiti samooskrbo predvsem z nekovinskimi mineralnimi surovinami na prostorsko najbolj racionalen način,
- preudarno usklajevati območja varstva naravnih in kulturnih vrednot z razvojnimi potrebami družbe,
- zagotavljati prostorske možnosti za prostočasne dejavnosti za večjo kakovost življenja.
- omogočiti vzdržen razvoj drugih dejavnosti, poselitve in infrastrukture.

(52) Želena stanje krajine so stabilne, raznovrstne in harmonične krajine, ki ohranjajo dediščino preteklih generacij, ki ohranjajo prepoznavnost ter s tem prispevajo k nacionalni identiteti v okviru evropskega in širšega svetovnega prostora, ki ohranjajo potenciale za številne sedanje in prihodnje dejavnosti. Razvoj krajin temelji na preudarni rabi naravnih virov, zagotavljanju pretoka energije in snovi preko naravnih omrežij in preudarnem umeščanju človekovih dejavnosti v prostor v skladu z morfološkimi, naravnimi in kulturnimi posebnostmi slovenskih krajin.

Slovenija je v primerjavi z drugimi državami Evrope ohranila visoko stopnjo naravne ohranjenosti in krajinske raznovrstnosti. Raznolikost slovenskih krajin je posledica pestrih naravnih danosti in preteklega družbenega ter gospodarskega razvoja dejavnosti. Naravno so najbolj ohranjeni visokogorje in nekateri večji sklenjeni gozdovi. Preko predalpskih in kraških krajin, ki jih označuje preplet gozdov s pretežno travnatim svetom in drobno poselitvijo, prehaja prostor v kmetijsko bolj intenzivna vinorodna gričevja, poljedelske ravnice in intenzivneje urbaniziran prostor.

Prestrukturiranje kmetijstva, gradnja avtocestnega križa in drugi veliki posegi v prostor spodbujajo prestrukturiranje krajine. Različne dejavnosti, kot so odprti kopi, podzemno rudarjenje in melioracije kmetijskih zemljišč so v preteklosti naredile precejšnjo škodo na naravnih sistemih in v krajini. Zaščita kmetijskih zemljišč ni prinesla zadovoljivih rezultatov, pozidava poplavnih zemljišč pa je iz narodno gospodarskega in okoljskega vidika problematična. Vedno bolj narašča pritisk na atraktivna krajinska območja, še zlasti na vodni in obvodni prostor ter gorska območja. Po drugi strani se zaraščajo kmetijska zemljišča v težavnih naravnih razmerah, v nekaterih območjih opažamo tudi znatno zmanjšanje poseljenosti. Problem predstavljajo plansko neusklajeni sektorski programi in načrti. Ti v praksi vodijo k delnim rešitvam, ki ne ustrezajo neogibni celovitosti obravnave krajinskega sistema.

V Sloveniji razlikujemo po Regionalni razdelitvi krajinskih tipov v Sloveniji (1998) pet osnovnih krajinskih območij: Alpske, Predalpske, Subpanonske krajine, Kraške krajine notranje Slovenije in Primorske krajine.

(Karta x prikazuje prostorsko razporeditev krajinskih regij Slovenije)

III.3.1 Zasnova prostorskega razvoja krajine

(53) Zasnova krajine v prostorskem planu Slovenije je strateški prostorski načrt razvoja in varstva naravne in kulturne krajine, ki pomeni izhodišče za sektorska načrtovanja rabe naravnih virov in za načrtovanje prostora na regionalni in lokalni ravni. Zasnova je sporazum o obsegu in načinu rabe naravnih virov, o načinu varstva okolja in obsegu ohranjanja narave ter načinih varstva in razvoja kulturne krajine.

(54) Zasnova je rezultat postopkov usklajevanja sektorskih razvojnih interesov, ki zadevajo odprti prostor, ob zadovoljevanju zahtev ohranjanja narave, varstva kulturne krajine, varstva okolja ter varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. V izhodišču so vsi interesi v krajini enakovredni in samostojno določajo svoje prioritete. Ob medsebojnem soočanju se določi tako njihova prioriteta kot javni interes. Meje posameznih območij se na nižjih ravneh planiranja natančneje določijo na osnovi strokovnih podlag v ravni planiranja primerni natančnosti.

(55) Z zasnovo prostorskega razvoja krajine usmerjamo prostorski razvoj dejavnosti: kmetijstvo, gozdarstvo, izkoriščanje mineralnih surovin, upravljanje z vodami, pristočasne aktivnosti, ohranjanje narave in varstva kulturne dediščine v odprtem prostoru.

III.3.1 Zasnova prostorskega razvoja krajine

(53) Zasnova prostorskega razvoja krajin sloni na analizah krajinskega prostora, razvojnih možnostih za različne, predvsem primarne dejavnosti in tiste, ki so nanje vezane ali gospodarijo z naravnimi viri ter predpostavkah o zelenem stanju v krajini. To je strateški dokument. To pomeni, da določa izhodišča za načrtovanje na nižjih ravneh ter osnovne okvire za razvoj dejavnosti in varstvo kakovosti v prostoru. Kot strateški dokument določa tudi postopke oziroma poti za uresničevanje izhodišč za prostorski razvoj.

(54) Usklajevanje razvojnih interesov pomeni, da morajo sektorske dejavnosti poleg svojih razvojnih ciljev upoštevati tudi omejitve: potrebe drugih sektorjev po prostoru, javni interes za varstvo kulturne dediščine, javni interes za varstvo okolja in ohranjanja narave ter javni interes za dolgoročno ohranjanje naravnih virov – gozdov, kmetijskih zemljišč, vodnih zemljišč in površinskih ter podzemnih voda, mineralnih virov in prostora samega, ki je tudi omejen naravni vir.

(55) Temeljni način urejanja krajinskega prostora je načrtovanje tistih dejavnosti v krajinskem prostoru, ki jim krajina služi kot proizvodni prostor in sredstvo gospodarjenja. S prilagajanjem prostora njihovim tehnologijam krajino fizično spreminjajo in ji določajo podobo. Zato je pomembna uskladitev med dejavnostmi in uskladitev dejavnosti z javnimi interesi.

III.3.2 Zasnova rabe prostora za dejavnosti v krajini

III.3.2.1 Zasnova kmetijskega prostora

(56) Kmetijska zemljišča za pridelavo zdrave in neoporečne hrane, za ohranjanje gospodarskih osnov na podeželju s tem pa tudi osnov za ohranjanje kulturne krajine in poseljenosti slovenskega prostora zagotavljamo z zasnovo kmetijskega prostora.

III.3.2.1 Zasnova rabe kmetijskega prostora

(56) Kmetijstvo je dejavnost, katere temeljni namen je pridelava hrane. Kmetijstvo je tudi pomemben oblikovalec in ohranjevalec kulturne krajine. Zaradi posebnosti slovenskega prostora, kakovosti slovenskih krajin in nizke konkurenčnosti slovenskega kmetijstva z drugimi pridelovalnimi območji v Evropi stopa ta vidik slovenskega kmetijstva v ospredje. V kulturni krajini je kmetijstvo dejavnost, ki zagotavlja kulturni značaj krajine. Omogoča razvojno kontinuiteto kulturnih krajin, ohranjanje njihovih značilnosti ter njihov rekreacijski in turistični potencial. Kmetijstvo mora zagotavljati širok razpon različnih storitev in proizvodnih dejavnosti, ki temeljijo na kmetijski pridelavi in so uglašene z varstvom kulturne krajine in ohranjanjem naravnih virov. Poiskati je treba možnosti za kar najbolj raznovrstne oblike kmetijske pridelave, ki bodo z iskanjem tržnih niš ohranjale svoj gospodarski značaj in splošno družbeno koristnost.

Ob splošno privzetih in že uveljavljenih izhodiščih za varstvo kulturnih krajin mora kmetijstvo jasno opredeliti svoje sektorske interese, ki bodo uglašeni tudi z zahtevami ohranjanja narave in varstva okolja. Zato je treba:

- razviti posebne kmetijske razvojne programe, ki bodo izhajali iz celovitosti razvoja življenja na podeželju,
- poiskati tržne niše za nove pridelke, za proizvode posebne kakovosti, za pridelavo zdrave in kakovostne hrane,
- razvijati različne oblike turizma in drugih priložnostnih dejavnosti na podeželju,
- obnoviti privlačnost bivanja na podeželju predvsem z urejanjem infrastrukture, družbenih servisov in urejanjem sodobne komunikacijske infrastrukture.

Programe CRPOV, ki so se doslej izvajali z namenom, da se celovito obravnavajo problemi razvoja podeželja, je treba ohraniti in jih programsko dopolniti. Njihova

slaba stran doslej je bila, da so izhajali iz ozkih sektorskih opredelitev in da v Sloveniji doslej nismo imeli ustreznih strokovnih podlag, ki bi razkrivale, kje se v prostoru križajo drugi posebni interesi - interesi drugih sektorjev ter splošni družbeni interesi. Zato v prostorskem planu države opredeljujemo merila za določitev območij, na katerih je ohranjanje poseljenosti zaželeno in kje ne. (glej poselitev)

Varstvo kmetijskih zemljišč mora biti prvenstveno usmerjeno v varstvo pridelovalnih potencialov, ki izhajajo iz naravnih značilnosti. S tem se varstvo kmetijskih zemljišč utemeljuje kot dolgoročno varstvo naravnega vira.

Zakon o kmetijskih zemljiščih (1996) določa uvrstitev zemljišč v dve območji, na kmetijska zemljišča namenjena izključno kmetijski rabi in druga kmetijska zemljišča. Varstvo kmetijskih zemljišč mora v prihodnje izhajati iz dopolnjene kategorizacije, za katero bodo opredelilne proizvodne sposobnosti kmetijskih zemljišč za različne kmetijske kulture. S tem bomo zagotovili boljše in družbeno bolj smotrno odločanje o tem, katera zemljišča je prvenstveno treba varovati pred pozidavo.

(57) Slovenija ima sorazmerno malo kakovostnih kmetijskih zemljišč. Največji potenciali so v ravninskih predelih dolinskega sveta in v gričevnatem svetu jugozahodne in severovzhodne Slovenije. Ker kmetijstvo ne more samo zagotavljati gospodarskih osnov življenja na podeželju, z zasnovo omogočamo uvajanje in pospeševanje različnih gospodarskih dejavnosti, ki so uglašene z ohranjanjem kulturne krajine in narave ter z ohranjanjem in razvojem funkcionalnih, ekoloških in estetskih potencialov tega prostora.

(57) Temeljna naloga urejanja kmetijskih zemljišč je prilagajanje kmetijskega prostora zahtevam sodobnih tehnologij in gospodarnosti pridelovanja. Urejanja kmetijske krajine pa je, da se ta prilagajanja izvedejo v ustrezni obliki in obsegu, ki ni v neskladju z značajem krajine in z drugimi predvsem javnimi interesi za stanje krajinskega prostora. Programi in ukrepi za izboljšanje kmetijskih zemljišč ne smejo povzročati novih prostorskih razvrednotenj, izgube biotske in krajinske raznovrstnosti, onesnaževanja tal in voda ali siromašenja krajinskih vzorcev. V območjih s slabšimi pridelovalnimi pogoji, ki so hkrati turistično zanimiva, je treba z različnimi ukrepi spodbujati primerne oblike kmetovanja in nanje vezane druge gospodarske programe. Zaraščanje je smotrno preprečevati tedaj, ko za to obstajajo neposredne potrebe po obdelovanju zemljišč zaradi pridelovanja lokalno značilnih ali posebno kakovostnih pridelkov. Za preprečevanje zaraščanja lahko obstajajo tudi posredne potrebe ali tehtni razlogi, na primer, ohranjanje turističnih potencialov krajine ali varstvo izjemnih kulturnih krajin, ki so pomemben del nacionalne kulturne dediščine in identitete.

(58) Z zasnovo določamo položaj in vlogo kmetijstva v petih osnovnih območjih, opredeljenih v globalni zasnovi sistema krajine, na podlagi katerih se kmetijstvo razvršča v:

- območja tržnega kmetijstva,
- primestna kmetijska območja,
- območja kmetijstva z omejitvami,
- območja spodbujanja kmetijstva zaradi ohranjanja kulturne krajine,
- druga območja kmetijstva.

Z zasnovo ne opredeljujemo kmetijskih zemljišč, temveč širša območja, znotraj katerih se uresničuje posamezna oblika upravljanja kmetijstva.

V teh območjih so hkrati tudi vse druge dejavnosti. Stopnjo varstva kmetijskih zemljišč določajo usmeritve za posamezna območja.

Karta prikazuje zasnovo kmetijskega prostora.

(59) V območjih tržnega kmetijstva usmerjamo kmetijstvo v skladu s kmetijsko politiko in sektorskimi načrti prenove in posodabljanja pridelave in pridelovalnih zemljišč ob hkratnem izvajanju zahtevanih instrumentov varstva okolja in ob spoštovanju zahtev za ohranjanje narave ter varstvo kulturne dediščine. V območja tržnega kmetijstva vključujemo zemljišča, ki so po naravnih lastnostih najbolj primerna za kmetijsko pridelavo in na katerih se izvaja koncentracija kmetijske posestne strukture in ukrepi za večanje konkurenčnosti vključno z ukrepi za preurejanje kmetijskih zemljišč. To so ravninska zemljišča do 600 m nadmorske višine, primerna za vse oblike kmetijske pridelave ter zemljišča v gričevnatem svetu, primerna za vinogradništvo in sadjarstvo ter površine primerne za živinorejo. Opredeljena

Konflikti v zvezi z varstvom kmetijskih zemljišč so v slovenskem prostoru še posebej izraženi zato, ker se največje poselitvene zgoščitve pojavljajo tam, kjer so najboljše zemljišča za kmetijstvo, predvsem za poljedelske kulture. Ker gre za zelo dobra kmetijska zemljišča, ki so dolgoročno in strateško pomembna, je razreševanje tega konflikta še toliko pomembnejše in zahteva temeljite strokovne analize ter družbeno preverjene odločitve.

(58) Koncept prostorskega razvoja kmetijstva predpostavlja, da mora kmetijska dejavnost poleg uresničevanja svojega osnovnega poslanstva tudi v prihodnje ustvarjati prepoznavne krajinske strukture, ki bodo urejene v skladu s prostorskimi razmerami in bodo vitalne in gospodarsko utemeljene. Kmetijstvo mora skupaj z drugimi dejavnostmi ustvarjati in določati identiteto podeželskega prostora.

Koncept prostorskega razvoja kmetijstva temelji na ugotovitvi, da je smotno členiti slovenski prostor na območja, v katerih naj bi se uveljavljali različni cilji prostorskega razvoja kmetijstva. Vseh pet območij se med seboj razlikuje glede na potencialne za razvoj tržno naravnanih oblik kmetijske dejavnosti in s tem glede na intenzivnost rabe naravnih virov ter glede na vrednosti kulturnih krajin, ki zahtevajo prilagojeno ali spodbujevalno kmetijsko rabo. Oblikovana so na podlagi analize potencialov prostora za kmetijstvo in na podlagi ranljivosti okolja in prostora za kmetijsko dejavnost. Pri slednjem so poudarjeni zlasti varstvo naravnih virov za onesnaženja iz različnih pridelovalnih tehnologij, ranljivost naravnih in kulturnih kakovosti slovenskega krajinskega prostora ob prenovah pridelovalnih zemljišč ter ogroženost prostora zaradi naravnih nesreč.

(59) Območja tržno konkurenčnega kmetijstva obsegajo zemljišča, ki so glede na visoko kakovost naravnega vira in razmeroma nizke stopnje ranljivosti okolja zaradi kmetijstva ter majhne ogroženosti zaradi škodljivega delovanja voda najbolj primerna za kmetijsko rabo.

Tudi tu se izvajanje kmetijske dejavnosti ravna po splošnih načelih varstva okolja in urejanja prostora. Za izboljšanje proizvodnih možnosti se izvajajo vse vrste agrarnih operacij in ukrepov, kot so komasacije, regulacije, hidromelioracije,

so v večjih sklenjenih ravninskih površinah Prekmurja, Dravskega polja, Savinjske doline, doline Save, Vipavske doline in priobalnega območja; ter v gričevju Slovenskih goric, Kozjanskega, Bizeljskega, Vipavske doline, Goriških Brd in Istre. *(se dopolni po karti)*

talne melioracije, terasiranja, namakanje in podobne. Za te posege moramo predhodno izdelati tehnološke in krajinske načrte, študije izvedljivosti in presoje vplivov na okolje.

(60) V primestnih kmetijskih območjih se kmetovanje prilagaja potrebam urbanih dejavnosti. V njih se pospešujejo tiste dejavnosti, ki s pridelki oskrbujejo prebivalstvo mest (vrtnarstvo, cvetličarstvo, zelenjadarstvo). Načrtujejo se skladno z usmeritvami zelenih sistemov mest in naselij, predvsem z vidika rekreacijskih potreb in ohranjanja narave ter ekološke izravnave.

Poleg navedenih sem uvrščamo tudi območja, kjer so bile v preteklosti izvedene agrarne operacije. Te so marsikje bistveno preoblikovale kmetijske krajine in zmanjšale ekološke kakovosti. Posledice so izguba biotske in krajinske pestrosti, odmiranje nižinskih gozdov, povečano onesnaženje površinskih vodotokov in podzemnih vodonosnikov. Tako nastale spremembe niso več skladne z današnjimi gledanji na kakovosti krajinskega prostora in se obravnavajo kot razvrednotena območja, ki jih je treba sanirati. Za najbolj problematična območja je treba pripraviti sanacijske ukrepe na podlagi posebnih krajinsko ureditvenih načrtov.

(60) Primestni krajinski prostor zasluži posebno obravnavo zaradi zgotovitve vseh problemov razvoja v prostoru. To je prostor, ki se najbolj intenzivno poziduje. S tem se v njem zmanjšuje obseg naravnih virov, posebej kmetijskih zemljišč, in zmanjšuje se njegov naravni značaj. Hkrati je to prostor, v katerem se najbolj intenzivno izražajo potrebe po vastvu okolja zaradi številnih potreb ljudi in ohranjanju narave zaradi izravnalne moči naravnih ekosistemov.*

* Zmogljivost ekološke izravnave se kaže v moči naravnih sistemov, da nevtralizirajo škodljive učinke različnih človekovih dejavnosti. Ta sposobnost naravnih sistemov je v veliki meri odvisna od njihove ustrezne velikosti, raznovrstnosti, bogastva povezav med posameznimi sestavinami in od produkcijske sposobnosti naravnega ekosistema. To vse poudarja pomen vodnih sistemov, npr. površinskih voda in mokrišč, otokov naravno ohranjenega rastlinja, reliefno bolj razgibanih zemljišč, ipd.

(61) Na območjih kmetijstva z omejitvami se kmetijska dejavnost izvaja v skladu z režimi, ki jih določa varstvo vodnih virov in ohranjanje narave. Ob sicer velikem potencialu za kmetijstvo njegove večje intenzivnosti ne dopuščamo zaradi varstva vodnih virov. To so območja v Prekmurju, na Dravsko Ptujskem polju, v Celjski kotlini, severno in južno od Ljubljane, na Brežiško – Krškem polju ter vsa druga območja varstva vodnih virov, naravne dinamike voda, posebnih biotopov in biotske raznovrstnosti. *(dopolni se po karti)*.

(61) Območja kmetijstva z omejitvami so tista, v katerih ob veliki ustreznosti za posamezne kmetijske dejavnosti, obstajajo omejitve za rabo zaradi varstva drugih virov, predvsem zaradi varstva vodnih virov. Razhajanje med varstvom vodnih virov in kmetijstvom je najbolj pereče v osrednji in vzhodni Sloveniji, kjer so velika območja varovanih vodnih virov in hkrati zelo dobre naravne razmere za tržne oblike kmetijstva. V teh območjih je treba tržno kmetijstvo prostorsko in tehnološko prilagoditi omejitvam, ki jih nalagajo režimi varovanja virov, predvsem vodnih virov.

Na območjih kmetijstva z omejitvami se kmetijska dejavnost izvaja v skladu z

režimi, ki jih določa varstvo vodnih virov in ohranjanja naravnih vrednot. Ker so dejavnosti omejene v razvoju, varstvo predpostavlja ohranjanje stanja, je treba v teh območjih morebitni izpad v dohodku nadomestiti s spodbudami za iskanje in izvajanje okoljskim in naravovarstvenim zahtevam prilagojenih oblik kmetovanja.

(62) Na območjih spodbujanja kmetijstva zaradi ohranjanja kulturne krajine z različnimi instrumenti ohranjamo zelene oblike kmetijske pridelave in spodbujamo nove kmetijske programe za doseganje drugih ciljev (varstvo kulturne dediščine in kulturne krajine, ohranjanje narave, razvoj priložnostnih dejavnosti, ohranjanje poseljenosti ipd.) Območja spodbujanja kmetijstva so območja kmetijskih zemljišč, ki se pojavljajo v območjih izjemnih krajin, pomembnejših območjih kulturne dediščine, v mešanih območjih varstva narave in kulturne dediščine ter v območjih, ki so podvržena odseljevanju prebivalstva in opuščanju kmetijske proizvodnje. Obsegajo reliefno razgibana, delno hribovska, delno kraška območja, kjer prevladuje mozaična kulturna krajina s številnimi podeželskimi naselji: Goričko, deli Slovenske gorice, Haloze, dolina Drave s Pohorjem, Mislinjska dolina, deli Kozjanskega, Obsotelskega, Bizeljskega, Krško – Brežiškega območja, v dolinah Kolpe in Krke, Črnomeljsko – Metliške gorice, manjša kraška polja, dolina Reke, Brkini, Šavrini, predalpska kmetijska območja.

Razvoj dejavnosti v teh območjih načrtujemo na nižjih ravneh na podlagi programov za razvoj podeželja, s katerimi iščemo možnosti za nadaljevanje ali preusmeritev obstoječih razvojnih teženj. Poleg kmetijstva, za katerega je treba iskati posebne tržne niše (bio hrana, posebni pridelki, pridelki zunaj običajnih sezon ipd.), je treba vzpodbujati razvoj dopolnilnih dejavnosti: turizem, domače obrti, drobna industrija, storitve. Ob tem je treba upoštevati tudi omejitve zaradi varstva vodnih virov in zaradi ohranjanja narave.

Na območjih varstva voda se omejitve nanašajo predvsem na uporabo gnojil, prilagajati se morajo tudi odtočnim razmeram z upoštevanjem poplavnih območij. V območjih naravnih vrednot se omejitve nanašajo predvsem na kulture, ki se gojijo, na ureditev in organizacijo kmetijskih zemljišč.

(62) Na območjih spodbujanja kmetijske dejavnosti je treba kmetijstvo ohranjati predvsem z namenom, da se zagotovi druge javne koristi, predvsem da se prepreči zaraščanje kulturne krajine. Razlogi za ohranjanje kulturne krajine so varstvo krajinskih značilnosti in kakovosti kulturne krajine, varstvo naravnih vrednot in kulturne dediščine. Merila za opredelitev območij spodbujanja kmetijstva so obstoj značilnih tradicionalnih vzorcev kmetijske krajine, izjemnih krajin, naravnih vrednot in kulturne dediščine, ekološko občutljivih območij ter različnih pomembnih virov. Sem uvrščamo tudi obmejna območja in območja, v katerih so izraženi omejitveni dejavniki za razvoj kmetijstva. Slednja sicer večinoma sovpadajo z območji največje ohranjenosti tradicionalnih krajinskih vzorcev. Taka območja je namreč kmetijski razvoj večinoma obšel prav zaradi naravnih omejitev za kmetijsko pridelovanje.

Območja spodbujanja kmetijske dejavnosti obsegajo reliefno razgibana, delno hribovska, delno kraška območja, kjer prevladuje mozaična kulturna krajina s številnimi podeželskimi naselji. Za kmetovanje v teh območjih so potrebni zahtevni pridelovalni postopki, kar še dodatno omejuje razvoj tržnega, konkurenčnega kmetijstva. Za ohranjanje kulturnih in naravnih kakovosti je v takih območjih treba pridelovalcem priznati večje pridelovalne stroške.

Za kmetijsko dejavnost v teh območjih je treba pripravljati posebne, lokalnim značilnostim prilagojene razvojne programe. Zagotavljati je treba različne oblike družbene pomoči in spodbud zaradi nizkega ekonomskega učinka, ki je predvsem posledica omejenih naravnih razmer za kmetovanje in zahtev za prilagojene oblike kmetovanja. V takih območjih je kmetijstvo lahko podpirano na različne načine, kot so subvencije, neposredna plačila in davčne olajšave.

Izjemne krajine so se oblikovale in ohranile s tradicionalnimi oblikami kmetovanja in bivanja. Praviloma so to območja z omejenimi dejavniki za

(63) Druga območja kmetijstva so območja, na katerih zaradi slabših pridelovalnih razmer ni poudarjen strateški interes za razvoj kmetijstva, niti ni posebno izražen interes za varstvo virov in ohranjanje narave oz. za varstvo kulturne dediščine in kulturne krajine. Na teh območjih ne uvajamo posebnih omejitev za izvajanje dejavnosti, razen tam, kjer so kmetijska zemljišča v območjih naravnih vrednot in vodnih virov. Vzpodbujanje kmetijstva poteka v skladu z merili sektorja, vendar ob uporabi zahtevanih okoljevarstvenih postopkov.

III.3.1.3 Zasnova gozda

(64) Gozd pomeni najbolj ohranjeno naravo in pokriva več kot polovico površine Slovenije. Z zasnovo prostorskega razvoja gozda zagotavljamo:

- večnamensko rabo gozda za učinkovito in racionalno pridelavo lesa, za obnovo in zdravje gozdov, za ustrezno gospodarjenje s populacijami divjadi, za zdravo življenjsko okolje ter druge splošno koristne funkcije
- funkcionalno, ekološko in oblikovno uravnotežen sistem,
- naravno ohranjenost prostora.

kmetijstvo in območja kulturnih krajin. Zato njihovo ohranitev lahko zagotovi samo kmetijska raba, ki jih je tudi ustvarila. Gre za kulturne krajine, ki so najvrednejši del slovenske krajinske dediščine in pomemben nosilec nacionalne identitete. Na teh območjih, ki so prostorsko precej omejena, je treba zadržati ali vzpostaviti nekdanjo kmetijsko rabo in s pomočjo različnih programov in subvencij ohraniti njihovo strukturo in prostorska razmerja.

(63) V kategorijo drugih območij kmetijstva se uvrščajo kmetijska zemljišča, ki se ne uvrščajo v katero od drugih kmetijskih območji. V njih torej ni izražen poseben javni interes zaradi razvoja tržne kmetijske pridelave, zaradi varstva virov ali zaradi ohranjanja kulturne krajine. Kmetijstvo je v teh območjih deležno običajnih vzpodbud, hkrati pa se tu tudi vsi razvojni programi podrejujejo splošno uveljavljenim postopkom za presojanje njihove okoljevarstvene sprejemljivosti.

(64) Gozd je prostorsko najbolj razširjena oblika površinskega pokrova v Sloveniji, ki hkrati kaže težnjo k površinskemu širjenju. Leta 2000 je bilo v Sloveniji 1.134.000 ha gozdov, kar pomeni 56% celotnega slovenskega prostora. Gozd zato ni pomemben samo kot naravni vir, kot vir lesa, je hkrati nosilec vrste drugih funkcij v prostoru. Je naravno bolj ohranjen del prostora, ki gradi bivalno okolje mnogim življenjskim oblikam. Zaradi svoje naravne ohranjenosti in najbolj ohranjene naravne ekološke dinamike je gozd izravnalni sistem za mnoge neugodne vplive človekovega delovanja v okolju. V zadnjih letih je v tem pogledu posebej poudarjena njegova vloga ponora toplogrednih plinov. Gozd je pomemben prostor za rekreacijo in nasploh mnoge prostočasne dejavnosti. Nenazadnje je tudi zelo opazna sestavina slovenskih krajin. Gozd je tudi velik porabnik vode in preobsežno zaraščanje in s tem povezana sprememba v kroženju voda ni vselej pozitivna in zaželeno.

Izhodišče za zasnovo prostorskega razvoj gozdnih območij so sektorski razvojno – ohranjevalni in varovalni interesi (območja gozdov kategorizirana glede na stopnjo pomena oz. poudarjenosti funkcij). Zasnova sektorske opredelitve

nadgrajuje s širšimi družbenimi interesi do razvoja in varstva prostora. V tem primeru gre za poudarjanje vidikov varstva in razvoja naravne in kulturne krajine, pa tudi za druge vidike izražanja zelenih stanj v krajini, predvsem v pogledu zadovoljitve javnega interesa npr. v zvezi z interesi razvoja rekreacije in turizma, dolgoročnega varstva vodnih virov in razvoja vodarstva, razvoja kmetijstva ter celovitega razvoja podeželja.

Za pripravo zasnove gozdnih območij so opredeljena naslednja zelena stanja gozdov:

- razvojno perspektiven in gospodarsko racionalen, naravni sistem, ki bo zagotavljal uresničitev interesov gozdarskega sektorja ter interesov drugih sektorjev in širše družbene skupnosti;
- gospodarsko, ekološko in socialno skladen in trajen naravni sistem (odvisen od funkcionalnih, ekoloških in socialnih danosti prostora), ki bo zagotavljal skladen prostorski razvoj ob uresničevanju razvojnih in varovalnih zahtev;
- stabilen, raznolik, večpomenski, kakovosten sistem, trajno varovan v interesu širše družbene skupnosti.

Uresničevanje zelenih stanj je določeno z naslednjimi cilji:

- trajno ohranjanje, varovanje in krepitev (razvoj) večpomenske vloge gozda (njegovih ekoloških, socialnih in lesnoproizvodnih funkcij);
- trajno ohranjanje, varovanje in izboljševanje količine in kakovosti naravnih virov;
- trajno ohranjanje, varovanje naravne ohranjenosti, prvobitnosti in ekološkega ravnovesja;
- trajno ohranjanje, varovanje kultiviranosti in poseljenosti kulturne krajine;
- zmanjševanje tveganj za okolje in preprečevanje ter blažitev negativnih vplivov, ki so posledica posegov v gozd oz. gozdni prostor;
- odkrivanje in odpravljanje nastalih poškodb in razvrednotenij ter ponovno vzpostavljanje prvobitnih naravnih lastnosti ter regeneracijske sposobnosti gozda.

(65) Z zasnovo določamo položaj in vlogo gozda v štirih osnovnih območjih, opredeljenih v globalni zasnovi sistema krajine, na podlagi katerih se gozd razvršča v:

Ob pripravi prostorske zasnove gozdov ti cilji pomenijo: ohranitev sklenjenih

območja varovanih gozdov
območja sklenjenih gozdov z večnamensko rabo
območja gozdov s poudarjeno večnamensko rabo
območja primestnih gozdov

Karta prikazuje zasnovo gozda

območij gozda na produktivnih rastiščih, varstvo gozdov na strmih in labilnih zemljiščih, ohranitev življenjskih prostorov velikih sesalcev, upravljanje z naravnimi viri, skrb za kvaliteto naravnega vira, upoštevanje, da je gozd pomemben za identiteto slovenskega prostora, zagotavljanje krajinsko-ekološke pestrosti v ravninskih in obvodnih krajinah, zagotavljanje večnamenske vloge gozdov v primestni in mestni krajini, povečevanje vloge gozdov pri varstvu vodnih virov, upoštevanje možnosti razvoja drugih dejavnosti ter upoštevanje pomenov gozda za urbano in kulturno krajino.

(65) Predlagani prostorski razvoj gozdnih območij temelji na razvojno – varovalnem konceptu, katerega značilnost je uravnotežen odnos med razvojnimi in varovalnimi interesi in med razvojnimi ter varovalnimi funkcijami gozda. Vsak gozd je večnamenski. V posameznih gozdovih so le posamezne funkcije različno poudarjene. Delitev izhaja iz opredelitve, da naj bodo razvojni interesi gozdarstva in hkrati njegovo varovanje poudarjeni v gozdnih območjih, ki izkazujejo stanje ali potencial za največjo ekonomsko učinkovitost njihove rabe, posebno gozdovi, ki so strnjeni v večjih gozdnih območjih. Ob tem pa bi se zaradi tega ne smeli pokazati procesi razvrednotenja drugih splošno koristnih funkcij gozda. V ostalih območjih gozdov se uveljavljajo varovalni interesi (z varovanjem, z usklajevanjem različnih rab, s sanacijo ipd.).

To so vidiki obravnave gozda oz. gozdnega prostora, ki so najbolj opredelilni pri zagotavljanju širših družbenih in prostorskih interesov v gozdu - ekologija, naravna in kulturna dediščina, rekreacija, videzne značilnosti, mestni in primestni gozd, gozdnogospodarski posegi in posegi drugih dejavnosti. Sektor je na tej osnovi oblikoval pet temeljnih razvojnih območij gozdov in gozdnega prostora. Ob upoštevanju te delitve, predvsem pa v skladu z zakonodajo, so oblikovana štiri planska območja. Merila za njihovo določitev so proizvodni potenciali, ranljivost in ogroženost gozdov zaradi naravnih lastnosti prostora, ranljivost naravnih virov in potenciali za druge rabe.

Območja se med seboj razlikujejo v pogledu poudarjenosti posameznih funkcij - varstva ali razvoja. Po tem predlogu bo z novim prostorskim planom bodoči razvoj gozdnih območij usmerjan na eni strani v območja prednostnega razvoja,

na drugi strani pa v območja strogega, prednostnega varstva. Preostale površine, t.j. večina območij gozdov so opredeljene kot območja gozdov s poudarjeno večnamensko rabo. V prvih dveh območjih gozdov je posamezni interes (razvoj ali varstvo) zelo jasno, nedvoumno opredeljen, v tretjem in četrtem območju pa se uveljavljajo zelo raznolike, predvsem varstvene zahteve, tako gozdarstva kot drugih dejavnosti. S tem je ustvarjen neke vrste »usklajevalni prostor«. V njem so razmeroma enake možnosti podeljene varstvu in razvoju, gozdarstvu in drugim dejavnostim, uresničevale pa se bodo v procesih usklajevanj v postopkih in z mehanizmi prostorskega načrtovanja in okoljevarstvenega preverjanja na nižjih planskih ravneh. Tu je pričakovati tudi največ nasprotujočih si interesov in konfliktov. Zato bo bodoča prizadevanja treba usmeriti v oblikovanje učinkovitega sistema navodil za podrobnejše oblike urejanja tega prostora. V primestnih gozdovih je poudarjen interes mest za ustrezno dostopnost in gospodarjenje, ki je prilagojeno velikemu obisku gozdov. Usklajevanje navzkrižnih interesov za vsa predlagana planska območja je do neke mere opravljeno že s planom. Podrobnejše usklajevanje bo predmet planiranja na nižjih ravneh. Izhodiščni dokumenti za usklajevanja so:

- zakonska določila (Zakon o gozdovih, Zakon o urejanju prostora, Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor, Zakon o varstvu okolja, Zakon o vodah, Zakon o varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami, Zakon o ohranjanju narave, Zakon o varstvu, gojitvi in lovu divjadi ter o upravljanju lovišč idr.);
- razvojni programi in strategije (Program razvoja gozdov v Sloveniji, Program in strategija razvoja krajine in prostora v Sloveniji, programi in strategije drugih sektorjev, idr.);
- prostorski planski dokumenti (gozdnogospodarski načrti, dolgoročni republiški in občinski plan, strategije in sektorski načrti drugih dejavnosti, idr.).

(66) Območja varovanih gozdov obsegajo območja gozdnih rezervatov, varovalnih in drugih gozdov na izpostavljenih ali nestabilnih legah, kjer je gospodarjenje z gozdom podrejeno naravnim dejavnikom, poplavne gozdove, gozdove obrežnih lok in poplavne loge. Območja obsegajo gozdove v Triglavskem narodnem parku in širšem območju Julijskih Alp, gozdove v Kamniško Savinjskih Alpah, posamezna območja ob pomembnejših vodotokih Dravi, Savi, Soči, Muri in Savinji ter območja okoli večjih mest in naselij.

(66) Območja varovanih gozdov so območja strogega varovanja z vključenim normativnim zavarovanjem pretežno na območju naravne krajine. To so območja, kjer se gozd prednostno razvija kot naravni sistem. Vključujejo območja gozdnih rezervatov, varovalnih in drugih gozdov na izpostavljenih ali nestabilnih legah, kjer je gospodarjenje z gozdom podrejeno naravnim dejavnikom.

V strogo varovana območja gozdov so uvrščena tri sektorska območja: območja varovalnih gozdov (razglašeni in predlagani), območja gozdov s posebnim namenom, kjer gozdnogospodarski ukrepi niso dovoljeni, in območja gozdov s 1. stopnjo poudarjenosti katerekoli od ekoloških funkcij.

Območja strogo varovalnih gozdov so naravno bolj ohranjena območja, kjer je zaradi izjemnih ali pestrih ekoloških kakovosti brezpogojno potrebno ohranjati in varovati obstoječe naravne procese in njihove sestavine: relief, površinski pokrov, tla, vodni režim, živalski svet. Območja gozdov s posebnim namenom – gozdni rezervati – so območja razglašeni in zavarovani gozdnih rezervatov in območja gozdov s posebnim namenom, predlagana za tako razglasitev, kjer je izjemno poudarjena raziskovalna funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine. Zaradi varovanja obstoječih kakovosti naravnih sestavin ti dve območji sodita v območje varovanja in zadržanega razvoja hkrati. To so naravno ohranjena območja, kjer je, zaradi varovanja ekoloških kakovosti prostora, zmanjšana oz. omejena intenzivnost izkoriščanja naravnih dobrin. Pravila obnašanja narekuje načelo vzdržnega razvoja. Zaradi določenih lastnosti naravnih danosti, kot so ekološka pestrost, naravna ohranjenost, so ta območja privlačna za obiskovalce, so pa tudi interesno področje različnih dejavnosti: vodnega gospodarstva, kmetijstva, turizma in rekreacije, poselitve. Območja gozdov poudarjenih ekoloških funkcij 1. stopnje so tista območja, ki sicer niso normativno zavarovana, so pa pomemben nosilec identitete celotnega prostora in ohranjanja kvalitetnih prvin posameznih okolij.

Zaradi posebnega pomena, ki je pripisan naravnim prvinam v teh območjih, se v njih uveljavljajo stroge zahteve po trajnem varovanju naravne ohranjenosti, prvobitnosti in ekološkega ravnovesja. Na teh območjih naj bi se uveljavljale (pretežno) normativne oblike zavarovanja npr. rezervatno varstvo. V primeru razglašeni varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom te že veljajo, na območjih varovalnih gozdov in gozdov s posebnim namenom, predlaganih za varovanje, pa so take oblike pričakovane. Podobno je to pričakovati na območjih gozdov s poudarjeno 1. Stopnjo ekoloških funkcij, ki se vključujejo v skupino varovalnih gozdov, čeprav njihovo varstvo zagotavlja uvrstitev v plan. V teh območjih velja prepoved gospodarskega izkoriščanja in vseh oblik intenzivnega

(67) Območja sklenjenih večnamenskih gozdov so sklenjena območja ekološko stabilnih gozdov. Obsegajo gozdove z veliko lesno zalogo, ki sklenjeno poraščajo večje zaokrožene geografske enote in so hkrati pomembni življenjski prostori velikih sesalcev. Prednostno so namenjeni gozdarstvu ter sonaravnemu pridobivanju lesa in ohranjanju populacij prosto živečih živali. Prostorski cilj je trajna ohranitev sklenjenosti teh območij. Obsegajo gozdove na Trnovski planoti, Nanosu, Hrušici, Javornikih, Snežniku, Mežakli, Pohorju, Kočevskem, Pokljuki, Kozjaku, Jelovici, Koroškem in v Zgornji Savinjski dolini.

razvoja, tudi za gozdarstvo. V strogo varovana območja so vključena tudi območja gozdov s 1. Stopnjo poudarjenosti katerekoli od ekoloških funkcij, na primer manjši gozdovi pretežno v ravninskem kmetijskem in obvodnem prostoru, ki jih gozdarski sektor ni predlagal za zavarovanje, vendar pa so zelo pomembni iz vidika ohranjanje naravne krajine ali ostankov gozdne vegetacije sredi kulturne krajine. Poseben problem te zasnove so mali sestoji, obvodni vegetacijski sestoji, osamela drevesa, obmejki idr., območja nad gozdno mejo in območja velikih zveri, ki prostorsko niso evidentirana ali pa niso vključena v zasnovo gozdarstva, ker niso opredeljena za gozd. Zato je treba take prostorske kakovosti vključiti v prostorske plane na nižjih ravneh planiranja.

(67) V območja sklenjenih večnamenskih gozdov s to zasnovo uvrščamo sklenjene ekološko stabilne gozdove. Sektorski načrt opredeljuje ta območja kot območje gozdov s 1. Stopnjo poudarjenosti proizvodnih funkcij, zlasti lesnoproizvodne. Zaradi posebnega pomena, ki je pripisan lesnoproizvodnim potencialom ter njihovim ekonomskim učinkom, je v teh območjih prednostno uveljavljena zahteva po trajnem ohranjanju, varovanju in izboljševanju lesnoproizvodne funkcije ter količine in kakovosti naravnega vira.

Območja gozdov intenzivnega razvoja gozdarstva so območja, kjer je izjemno poudarjena vsaj ena od proizvodnih funkcij, prednostno pa lesnoproizvodna. Zaradi obstoječih kakovosti in obsega naravnih virov so to območja usmerjenega razvoja, z njihovo intenzivno gospodarsko rabo, kjer je potek razvoja predviden na način, ki bo hkrati z ekonomsko in tehnološko učinkovitostjo spoštoval tudi prvine naravnega in kulturnega. Prednost ima način gospodarjenja oz. lesnoproizvodnega izkoriščanja, ki ga določajo gozdnogospodarski in gozdnogojitveni načrti ter lovskogojitveni načrti, ob hkratnem upoštevanju razvojnih in varstvenih zahtev, ki jih v teh območjih narekuje načelo ohranjanja večnamenske vloge gozda. Omejen razvoj drugih dejavnosti pogojuje zahteva po ohranjanju naravnega vira in njegove sklenjenosti:

- umeščanje različnih oblik nove pozidave v sklenjena gozdna območja ni dopustno,
- območij obstoječe pozidave se ne povečuje ali zgoščuje; v okviru prostorsko planskih in izvedbenih aktov občin je treba zanje določiti prostorske ukrepe, na podlagi katerih bo izvedena primerna sanacija ali določen režim

(68) Območja gozdov z večnamensko rabo obsegajo gozdove, kjer prevladujejo različni interesi rabe gozdov in kjer je možnost izkoriščanja proizvodnega potenciala zmanjšana zaradi ekoloških, fiziogeografskih in kulturnih značilnosti. Večnamenske gozdove je možno nameniti tudi drugim rabam v prostoru, predvsem na območjih, kjer je velik interes za povečanje kmetijskih zemljišč, za poselitev, turistične ali infrastrukturne objekte, če to ne ogroža ekološke stabilnosti gozdnih sestojev. Obsegajo (se dopolni po karti) celotno osrednjo Slovenijo, Primorsko in Prekmurje razen tistih območij, ki so znotraj drugih.

- upravljanja,
- infrastruktura linijskega tipa se načeloma umešča na obrobja sklenjenih gozdov,
- gozdne ceste se lahko prekategorizira za splošno uporabo le na podlagi strokovnih podlag na regionalni ravni, v katerih so podani prometni, regionalni in krajinski vidiki ter ranljivost sestavin okolja.

(68) V območja gozdov z večnamensko rabo so uvrščena območja s funkcijami, kot jih opredeljuje gozdarski sektor: območja gozdov s posebnim namenom, kjer so dovoljeni gozdnogospodarski ukrepi, območja gozdov s 1. stopnjo poudarjenosti socialnih funkcij, območja največjega prepletanja funkcij gozdov in območja vseh drugih gozdov. Območja gozdov s posebnim namenom, ki so razglašena ali predlagana v skladu s 44. Členom Zakona o gozdovih, so tista, v katerih je izjemno poudarjena ena ali več socialnih funkcij: raziskovalna, higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, zaščitna, rekreacijska, turistična, poučna, obrambna ali estetska funkcija. Sem so uvrščena tudi območja gozdov s poudarjenimi socialnimi funkcijami, ki pa niso predlagana za območja gozdov s posebnim namenom. To so območja, kjer je poudarjeno varovanje in kjer so razvojne funkcije gozdov zadržane. To so naravno in kulturno bolj ohranjena območja, kjer je, zaradi varovanja ekoloških, fiziografskih in kulturnih značilnosti krajine, zmanjšana oz. omejena intenzivnost izkoriščanja naravnih dobrin, pravila obnašanja pa narekuje načelo vzdržnega razvoja.

Zaradi določenih lastnosti naravnih in ustvarjenih danosti so to območja izredne privlačnosti za obiskovalce in interesno področje večjih različnih dejavnosti: vodarstva, kmetijstva, turizma in rekreacije, poselitve. Zaradi pomena naravnih in ustvarjenih prvin ter pojavljanja konfliktnih stanj, zaradi prekrivanja različnih funkcij, s tem pa tudi rab drugih sektorjev, so to območja, kjer se v največji meri prepletajo zahteve po trajnem ohranjanju, varovanju in krepitvi večpomenske vloge gozda.

Pritisk na gozd zaradi interesov različnih dejavnosti in rab je tu največji. Zato je treba ob načrtovanju na nižjih ravneh zagotoviti izdelavo ustreznih strokovnih

podlag ter zagotoviti ustrezne postopke usklajevanja, da bi bilo mogoče sprejeti skladne in sprejemljive odločitve. Ker so funkcije gozdov v sektorskih dokumentih opredeljene kot stanje, kot funkcija, ki jo gozdovi že opravljajo, je treba z ustreznimi postopki načrtovanja zagotoviti tudi načrtovanje funkcij v gozdovih in na tej osnovi sprejemati odločitve za prihodnost. Pri tem morejo biti vključene tudi negozdne površine, bodisi zato, ker se mnoge od njih zaraščajo in prehajajo v gozd, bodisi zato, ker so tudi negozdna zemljišča kažejo enake funkcije, tako ekološke kot socialne.

Slovenski gozdovi so naravno zaledje kmetijskemu in urbanemu prostoru. Zaradi velike pokritosti z gozdom pospeševanje povečanja gozdne mase ni predvideno, razen v predelih, kjer so bili posegi v preteklosti uničujoči za gozd in krajinsko ekološko ravnovesje. To velja predvsem za območja kmetijskih operacij velikega obsega v vzhodni Sloveniji. Nova poseganja v območja gozdov z drugimi rabami je treba predhodno preveriti z vidika neposredne in dolgoročne prizadetosti gozdnih funkcij. Sklenjene gozdne površine je treba obvarovati pred fragmentacijo in razkosanjem. V okviru urejanja prostora je treba zagotoviti uresničitev proizvodnih, ekoloških in socialnih funkcij gozdov, s čemer se uresničuje koncept njihove večnamenskosti. Gozdovi so pomembni kot rekreativni potencial. Še posebej je to pomembno v urbanih območjih in območjih poselitvenih središč, zato je treba, kjer to ni neskladno z njihovo osnovnim namenom ali z ekološkimi omejitvami, zagotoviti dostopnost in v njih nadzorovano omogočiti rekreativne dejavnosti.

(69) V območjih primestnih gozdov se raba prilagaja potrebam urbanih dejavnosti. Načrtujejo se skladno z usmeritvami zelenih sistemov mest in naselij, predvsem z vidika rekreacijskih potreb in ohranjanja narave ter ekološke izravnave.

(69) V primestni krajini imajo gozdovi poudarjene varovalne funkcije in značaj javno pomembne kakovosti. Primestni prostor je tisti, v katerem se potrebe po prostočasnih dejavnostih najbolj zgoščujejo. Tu je poudarjen tudi pomen gozdov za ekološko izravnavo. Varstvo gozdov v primestni krajini je pomembno tudi zato, ker so ti po eni strani pod večjim pritiskom za pozidavo, po drugi strani pa se ob širjenju mesta lahko spremenijo v mestne gozdove in s tem postanejo pomembna sestavina zelenega sistema mesta.

III.3.1.4 Zasnova vodnega in obvodnega prostora

(70) Celovito, ustrezno in preudarno gospodarjenje z vodami, ki so

(70) Voda je strateško pomemben naravni vir, predvsem kot vir pitne vode, ki bo v prihodnje še pomembnejši. Je ob prsti (tleh) in zraku tretji osnovni naravni vir. Večji del primarne dejavnosti vodarstva je vezan na

najpomembnejši strateški naravni vir, je temeljno vodilo načrtovanja vodnega in obvodnega prostora. Omejenost naravnega vira in njen strateški pomen za življenje sta temeljno vodilo pri urejanju, varovanju in preudarnem gospodarjenju z vodami.

podporo ali zahteve drugih dejavnosti (energetika, namakanje, tehnološka voda, poplavna varnost, turistična izraba voda, ribogojnice). V želji po popolni ohranitvi naravne krajine bi vodarstvo tako samo še skrbelo za zagotavljanje in seveda ohranjanje vodnih virov (pitna voda). V tem primeru gre za preživetje, vse ostalo je razvoj drugih dejavnosti, ki rabi vodo, od kmetijstva naprej. V takih primerih je možno vode urejati za te namene bolj naravno in manj tehnično, vse v duhu, da se voda kot naravni vir uveljavi kot generator vendar tudi omejevalec razvoja.

V Sloveniji imamo sorazmerno velike razpoložljive količine pitne vode, razmeroma dobro kvaliteto voda. Njihova lega v prostoru, dinamika in morfologija vodotokov in vodni potenciali imajo velik nacionalni pomen. Voda je pomemben tehnološki vir za namakanje, za hlajenje in za različne druge gospodarske dejavnosti. Voda je pomembna prvina naravnega in bivalnega okolja, je življenjsko okolje številnim živim organizmom in ima za življenje naravnega ekosistema odločilen pomen. Voda v prostoru je tudi energetski vir in pomeni privlačnost za razvoj turizma in rekreacije.

V Sloveniji so izviri večjih rek Soče, Save, Savinje, Krke, Ljubljanice, Sore, Idrijce, Vipave in številnih manjših vodotokov. Razen Drave, Mure in Kolpe vse ostale reke izvirajo v naši državi. Zaradi goste hidrografske mreže, sprejetega vzdržnega gospodarjenja z naravnimi viri, vedno večjih potreb po vodi in ranljivosti hidrografskih razmer, so v zasnovi prostorskega razvoja vodnega in obvodnega prostora Slovenije določena skupna načela in smernice. Ta usmerjajo razvoj v prostoru, tako da omogočajo ohranjanje ali ponovno vzpostavljanje razmer, ki varujejo količine in kakovosti površinskih voda, podtalnice in morja.

Slovenija sodi med dežele z obiljem vode. Imamo okrog 31000 dolžinskih kilometrov manjših ali večjih vodotokov, nekaj naravnih in še več umetnih jezer skupne površine 1625 ha, 47 dolžinskih kilometrov morske obale in mnoga močvirja in mokrotna (vlažna) območja. Skupno imamo 27.205 ha vodnih površin in poleg tega še 91000 ha poplavnih površin.

(71) Razvoj vodarstva (urejanja in varstva voda) usmerjamo tako, da bo zagotovljena ohranitev količine in kvalitete vode kot tudi ohranjanje naravne prvobitnosti, raznolikosti in bogastvo življenjskih oblik ter doživljajskih kvalitet, ki jih vodni in obvodni prostor nudi.

Z zasnovo prostorskega razvoja vodnega in obvodnega prostora ob upoštevanju svetovnih in evropskih smernic ter dejanskega stanja in trendov na področju zadovoljevanja potreb po vodi, na področju naravnih procesov in na področju varovanja vrednot v vodnem in obvodnem prostoru usmerjamo prostorski razvoj tako, da bo omogočal doseganje gospodarske učinkovitosti v okviru prostorske in okoljske sprejemljivosti.

(71) Namen vključevanja vodnega in obvodnega prostora v prostorski plan je v največji možni meri zagotoviti ohranjanje naravnega stanja vodnega in obvodnega prostora, vzdržno zadovoljevati potrebe po vodi, optimalno usmerjati rabo vodnega in obvodnega prostora, varovati človeka in ustvarjene materialne dobrine pred škodljivim delovanjem voda.

Vode s pripadajočim obvodnim prostorom so raznolik sistem, ki v zasnovi prostorskega razvoja Slovenije delujejo kot razvojni dejavnik in hkrati odločujoč omejitveni dejavnik. Povsod je treba v čim večji meri ohranjati vodni in obvodni prostor v naravnem stanju, posebej to velja za naravno ohranjena območja in območja izjemnih krajin. Človekove dejavnosti je treba povsod tam, kjer je to mogoče, usmerjati zunaj poplavnih območij, erozijsko najaktivnejših območij, območij delovanja snežnih in zemeljskih plazov ter vplivnega območja vodnih in obvodnih ekosistemov.

Spremembe krajine, vodnega in obvodnega prostora, ekološkega in kemičnega stanja voda v Sloveniji so posledica posegov, kot so gospodarsko izkoriščanje vode kot naravnega vira, poselitve, neurejene komunale, prometa in kmetijstva na eni strani in posegov zaradi obrambe pred škodljivim delovanjem vode. Posegi so vplivali na zmanjševanje površin močvirij in drugega mokrotnega sveta, zlasti vlažnih travnikov, onesnaževanje voda in spreminjanje naravnih razmerij med nizkimi in visokimi pretoki. Vodni in obvodni prostor ni bil obravnavan prostorsko celovito kot sistem, skoraj vse slovenske reke (to ni res!) so zaradi poplavljanja zamejene s protipoplavnimi nasipi, veliko slovenskih

(72) Območja vodnega in obvodnega prostora so v zasnovi določena tako, da je omogočeno nemoteno odvijanje naravnih procesov na vodah, zagotavljanje kakovostnih in zadovoljivih vodnih količin za prebivalstvo in gospodarske dejavnosti ter ohranjanje privlačnosti vodnega in obvodnega prostora za rekreacijo in turizem.

(73) Z zasnovo določamo položaj in vlogo vodnih in obvodnih zemljišč v štirih osnovnih območjih, opredeljenih v globalni zasnovi sistema krajine, na podlagi katerih se vodna in obvodna zemljišča razvrščajo v:

- območja varstva naravne dinamike voda,
- območja varstva vodnih virov,
- območje morja in obalnega pasu,
- druga vodna območja.

vodotokov je na neustrezen način reguliranih. Podatki govorijo o 10 do 20 % dolžine vodotokov, na katerih so v preteklosti posegali in regulirali, povsod te regulacije vseeno niso neustrezne, na oblikovno enak način v različnih krajinah, spremenjeni ali uničeni so vodni in obvodni biotopi, v krajinsko ranljivem prostoru so izgrajeni neustrezni objekti, male hidroelektrarne, počitniške hiše ali pa je neustrezna in intenzivna raba, kot je kmetijstvo, izkoriščanje mineralnih virov, rekreacija v naravnem okolju. Ključni problemi zaradi posegov in neustrezne (nepremišljene) rabe v vodni in obvodni prostor:

- omejenost naravnih virov vode,
- slaba kakovost vode na gospodarsko najbolj razvitih območjih,
- nenehno zmanjševanje vodnega in obvodnega prostora,
- zmanjševanje naravne ohranjenosti vodnega in obvodnega prostora,
- uničevanje naravne in kulturne dediščine vodnega in obvodnega prostora,
- nastajanje novih površin, ki so ogrožene s škodljivim delovanjem vode,
- povečevanje ogroženosti v območjih naravnih nevarnosti potres, požar, plazovi, poplave, erozija
- neusklajena in neprimerna raba vodnega in obvodnega prostora.

Cilj prostorskega urejanja in varstva voda je ohranitev naravnega stanja vodnih in obvodnih ekosistemov, upoštevanje naravne dinamike voda, ohranjanje naravnih vodnih in obvodnih krajin kot celote ter varstvo kakovosti in količine vodnih virov. Posebna skrb je posvečena varstvu podzemnih vodnih virov in virov pitne vode.

(72) Namen razvoja in varstva vodnega in obvodnega prostora je predvsem varovanje in ohranjanje vode kot naravnega vira in racionalno izvajanje dejavnosti na okolju prilagojen način, s katerim bomo zagotavljali čim bolj skrbno in ekonomsko učinkovito izrabo, obenem pa tudi razvoj in varstvo območij ekoloških in krajinskih vrednot vodnega in

Z zasnovo določamo tudi varstvo oziroma urejanje glavnih slovenskih rek. Muro in njen obvodni prostor varujemo v njuni naravni dinamiki in celovitosti. Drava ostaja v sedanji obliki pomembna kot energetski vir, vendar je treba ustrezno izrabiti tudi njene rekreacijske potencialne in varovati naravne pojave, ki so ostali v njeni strugi in obvodnem svetu. V zgornjem toku Save dajemo prednost varstvu, v spodnjem delu energetski rabi. Krki in Kolpi ohranjamo njun naravni značaj s celovitim varstvom ob nadzorovani rekreativni rabi. Soča v zgornjem toku ostaja v celoti zavarovana in na njej dopuščamo samo omejeno rekreativno rabo.

(Karta prikazuje zasnovo vodnega in obvodnega prostora)

obvodnega prostora. To pomeni, da je treba v vodni prostor posegati samo takrat, ko je to nujno potrebno in s tisto razvojno alternativo, pri kateri so vplivi na okolje kar se da majhni, gospodarska korist pa še vedno zadovoljiva.

(73) Izhodiščni cilji na področju voda predstavljajo temeljne osnove za določanje območij vodnega in obvodnega prostora z vidika varstva, ohranjanja vrednot in razvoja na načelih urejanja in ohranjanja vode kot sistema in veljajo za vse oblike rabe in posege v vodni in obvodni prostor. S cilji po posameznih vsebinah vodnega sistema (!?, kaj je to vodni sistem) in obvodnega prostora je določeno:

- v območjih varstva naravne dinamike voda varujemo retencijske zmogljivosti prostora in odtočnega režima,
- v ogroženih območjih se moramo izogibati posegom in intenzivni rabi prostora, varovati je treba človeka in njegove materialne dobrine.
- v območjih pomembnejših vodonosnikov, ki so območja varstva podtalnice, ne posegamo z neustreznimi posegi in rabami; kmetijstvo, gozdarstvo ter turizem in rekreacija v naravnem okolju so usmerjeni s pogoji za njihovo delovanje, nekatere dejavnosti, kot so izkoriščanje mineralnih surovin, praviloma niso dovoljene,
- območje morja in obalnega pasu ohranjamo v največji možni meri v njihovi naravni prvobitnosti, pozidavo in infrastrukturo dopuščamo graditi ali prenavljati samo v ustreznem odmiku od obale,
- v območjih sanacij vodnega in obvodnega prostora je treba težiti k vzpostavljanju dobrega ekološkega, kemijskega stanja, k ohranjanju vodne in obvodne krajine, vzpostavljanju vodnogospodarskih posegov usklajenih s tipološkimi značilnostmi krajine.

Varstvo reke Mure izhaja iz številnih strokovnih študij ter dolgoletnih in obsežnih razprav, ki so pokazale, da je njena energetska izraba manj ustrezna predvsem iz naravovarstvenih vidikov. Drava je v celoti že

energetsko izkoriščena, vendar je tudi v sedanji obliki vir za mnoge dejavnosti, predvsem rekreacijo. Ima nekaj še ohranjenih naravnih kakovosti (Mariborski otok, stara struga med Mariborom in Ptujem), ki jih v celoti varujemo. Raba Save sledi že sprejetim odločitvam o varstvu njenega zgornjega dela in energetski rabi spodnjega. Reki Kolpa in Krka sta naši naravni posebnosti z veliko prvinami izjemne kulturne krajine in z velikimi rekreacijskimi potenciali. Njuno varstvo je s temi zasnovami še posebno poudarjeno. Podobno je Soča v evropskem merilu velika posebnost, ki jo je treba dosledno varovati in dopustiti samo nekatere oblike rekreacije.

(74) Območja varstva naravne dinamike voda obsegajo površinske vode, mokrišča ter ogrožena območja, to je: poplavna in erozijska in erodibilna območja ter območja obstoječih in potencialnih snežnih in zemeljskih plazov. V teh območjih dopuščamo naravnim procesom njihovo spontanost, zato v skladu s presojo smotrnosti umikamo obstoječe in ne dopuščamo novih rab. V izjemnih primerih, ko moramo posegati v taka območja, je to dopustno samo ob temeljitem preverjanju njihove upravičenosti in ob upoštevanju zahtevanih meril in instrumentov varstva.

Opisati (po karti)

(75) Območja varstva vodnih virov obsegajo zemljišča s podtalnico, ki jo varujemo kot državno pomembne obstoječe in potencialne zaloge pitne vode ter območja pomembnejših zajetij in izvirov pitne vode. *Opisati (po karti)*

(76) Območje morja in obalnega pasu vključuje slovensko morje in

(74) V območjih varstva naravne dinamike voda se ohranja naravne retencijske sposobnosti vodnega prostora, varuje območja najintenzivnejših hidrodinamičnih procesov, ohranja vode kot sistem (rečna mreža, jezera, morje, zadrževalniki), varuje območja aktivnih in potencialnih zemeljskih in snežnih plazov, območja podorov, in tudi območja, kjer so redne in pogoste poplave (do 5 let). V teh območjih je predvideno preventivno ukrepanje in usmerjanje neustrezne rabe, predvsem poselitev in kmetijstvo. Kmetijstvo ni neprimerna raba, razen če onesnažuje in če zahteva povračila za nastalo škodo v primeru poplave ali druge naravne nesreče. Bistveno bolj pomembno je, da se v tak prostor (območje) ne »spusti« turistična raba, neprimerna infrastruktura in poselitev.

(75) Območja varstva vodnih virov so obstoječe in potencialne zaloge pitne vode in se jih varuje v celoti na državni ravni. V teh območjih se novih dejavnosti ne načrtuje, obstoječe pa se postopno ekstenzivirajo oziroma se zagotovijo omejevalni ukrepi za izvajanje dejavnosti, ki jih ni mogoče več umakniti iz prostora. (dodati vsebino iz sektorskih podlag, če je je kaj na to temo)

obalni ter priobalni pas, ki je opredeljen kot javno dobro.

Opisati (po karti)

(76) Območje morja in obalnega pasu sta v slovenskem prostoru izjemni in omejeni prostorski kategoriji in ju zato obravnavamo posebej. Privlačnost prostora za številne urbane dejavnosti, predvsem v povezavi s turizmom in rekreacijo, povečuje konfliktnost med njimi. Obala je posebna naravna danost, ki jo odlikujejo še neokrnjeni deli.

V obalnem prostoru je treba ohranjati naravne koridorje in značilne stike kopnega z morjem preko dolin, naplavnih ravnin, obalnih pečin. Najozži obalni pas, ki je opredeljen kot javno dobro, je treba ohraniti nepozidan in javno dostopen. Načelno so na obali dopustne samo tiste dejavnosti, ki jih zaradi naravnega dobrega – morja, ni mogoče zagotoviti nikjer drugje v Sloveniji. Pozidava in turistična infrastruktura naj se umeščata v ustreznem odmiku od obale. Za marine je treba določiti optimalno kapaciteto v obalnem prostoru glede na varstvo obale kot specifične kulturne krajine in vplive na sestavine okolja.

(77) Druga vodna območja so površinske vode, mokrišča, poplavna in ogrožena območja, to je poplavna, erozijska območja in območja aktivnih in potencialnih snežnih ter zemeljskih plazov. Tudi ta so praviloma varovana. Druge rabe in ureditvene posege dopuščamo ob temeljitem preverjanju njihove upravičenosti in ob upoštevanju zahtevanih meril in instrumentov varstva. *Opisati (po karti)*

(77) Druga vodna območja so tisti deli površinskih voda, mokrišč, poplavnih in erozijskih zemljišč, kjer naravna dinamika voda dopušča druge rabe. Tudi v teh območjih je njihovo varovanje poudarjeno, vendar so posegi dopuščeni, če se predhodno preveri njihova neogibnost. Neogibnost v tem primeru pomeni, da je poseg nujen za življenje in bivanje v prostoru ter da ga ni mogoče izvesti na drugem mestu ali v drugačni obliki. Poleg tega je treba pri takih posegih upoštevati vsa merila varstva voda, okolja in ohranjanja narave. Uporabiti je treba tudi vse instrumente za presojanje posegov v prostor.

III.3.1.5 Zasnova pridobivanja mineralnih surovin

(78) Prostorsko racionalna in gospodarna raba mineralnih surovin z namenom oskrbe porabnikov je temeljno vodilo načrtovanja dejavnosti v prostoru. Z zasnovo določamo najbolj ustrezna mesta za okoljsko

(78) Zasnova izkoriščanja mineralnih surovin v prostorskem planu Slovenije obravnava dejavnost pridobivanja mineralnih surovin. Problematika načrtovanja mineralnih surovin je raznolika, ker se mineralne surovine med seboj razlikujejo,

sprejemljivo izkoriščanje mineralnih surovin, pri čemer težimo k enakomerni regionalni dostopnosti do nekovinskih mineralnih surovin za gradbeništvo. Izhajamo iz načela, da se nadaljnje izkoriščanje mineralnih surovin v kolikor je le mogoče usmerja v obstoječa mesta izkoriščanja.

razlikujejo pa se tudi načini njihovega raziskovanja, izkoriščanja in potrošnje, nenazadnje tudi obseg in oblika vplivov na okolje in druge posledice njihovega izkoriščanja v prostoru.

Za dosedanje stanje na področju izkoriščanja mineralnih surovin je značilno po eni strani sorazmerno majhno število rudišč redkih mineralnih surovin, po drugi strani pa neracionalna raba pogostih mineralnih surovin za gradbeništvo ob nenadzorovanem in pogosto nelegalnem izkoriščanju in preskrbi ter na neprimernih prostorskih lokacijah ob različnih razvrednotenjih okolja.

S postopnim določanjem prostorsko primernih in gospodarsko perspektivnih območij v regiji vzpostavljamo omrežje mest za izkoriščanje mineralnih surovin na državni ravni, ki zagotavljajo stalno oskrbo. Izkoriščanje gradbenih mineralnih surovin se na ta način organizira v skupnih kamnolomih, ki oskrbujejo več porabnikov v regiji. V omrežje se v primeru izrazitih potreb vključujejo rezervne, lokalno pomembne lokacije, prostorsko neprimerne se postopoma ukinjajo in sanirajo. Ker primernosti posameznih območij ni bilo mogoče opredeliti na ravni državnega plana, se bo ta ugotavljala na nižjih planskih ravneh na podlagi detajlnih geoloških in prostorskih analiz, ki bodo vključene v postopke izbire lokacij. Zasnova mineralnih surovin podaja osnovne merila in usmeritve za določanje teh območij v nadaljnjih procesih planiranja.

(79) Temeljno izhodišče, iz katerega izhaja zasnova, je racionalno in s stališča varstva okolja in ohranjanja narave sprejemljivo izvajanje dejavnosti. S tem se bo zagotovila kar najbolj skrbna in ekonomsko učinkovita izraba, ki ne bo ovirala varstva območij naravnih in kulturnih vrednot in bo prispevala k sanaciji obstoječih razvrednotenj v prostoru.

(79) Zasnova pridobivanja mineralnih surovin izhaja iz spoznanja, da so minerali neobnovljiv naravni vir, ki ga je treba izkoriščati vzdržno, tako da bo zagotovljen tudi prihodnjim generacijam. Zasnova določa tak način izkoriščanja v obstoječih objektih ter take ukrepe pri opuščeni objektih, da se z njim doseže postopno sanacijo območij prizadetih zaradi podzemnega ali površinskega rudarjenja.

S predlogom zasnove ščitimo pomembna območja mineralnih surovin pred drugimi rabami ter zagotavljamo, da bodo te, sicer neobnovljive vire, lahko izkoriščali tudi prihodnji rodovi. Razvoj usmerjamo na način, ki postopno zmanjšuje nastale negativne posledice dosedanje dejavnosti v prostoru. Prostorska racionalizacija dejavnosti in povečanje gospodarske učinkovitosti pri rabi vira sta osnovni razvojni možnosti za zagotavljanje varstva vira in izboljšanje stanja v prostoru. Rudnike premoga, urana in

nafte, v katerih rudarjenje trenutno ni gospodarno, v okviru zasnove prostorskega razvoja varujemo zaradi njihovega strateškega pomena za morebitne bodoče potrebe.

(80) Z zasnovo določamo:

- mesta pridobivanja energetskih mineralnih surovin
- mesta pridobivanja redkih in edinstvenih neenergetskih mineralnih surovin
- mesta pridobivanja pogostih mineralnih surovin
- mesta prednostnih sanacij mineralnih surovin

(Karta prikazuje zasnovo mineralnih surovin)

(80) Na podlagi analiziranih možnosti prostorskega razvoja izkoriščanja mineralnih surovin pri posameznih vrstah opredeljujemo območja, ki zaradi nedvoumne sektorske ocene gospodarske pomembnosti ostajajo strateškega pomena. Glede na razmere v Sloveniji, ko so pomembna predvsem območja pogostih mineralnih surovin, je značilno, da je prostorski položaj dejavnosti odvisen od drugih dejavnikov, kot so potrošnja, dostopnost, izvedljivost, lokalna družbena sprejemljivost, lastništvo itd. Pri teh območjih je zaradi organizacije dejavnosti v prostoru smiselno ločiti državno in lokalno pomembna. Tako se na državni ravni vzpostavlja mreža mest izkoriščanja pogostih mineralnih surovin, ki jo sestavljajo tista, ki so regionalno pomembna. Ta se na nižjih planskih ravneh za primere povečanih potreb dopolnjujejo z lokalno pomembnimi.

Prostorski razvojni predlogi upoštevajo ločevanje med redkimi in pogostimi vrstami mineralnih surovin ter državno in lokalno pomembnimi mesti izkoriščanja mineralnih surovin. Pri redkih mineralnih surovinah je izvedljivost dejavnosti odvisna od kakovosti in zadostnih količin zalog, državno in lokalno pomembnih območij zato ni možno ločevati in jih obravnavamo izključno v okviru državnega plana.

Posebna planska sestavina zasnove postajajo mesta prednostnih sanacij. Sem uvrščamo velika razvrednotenja prostora v območjih, kjer se kaže težnja po zapiranju in ukinjanju dejavnosti. Gre za obstoječe lokacije, ki jim z uvrstitvijo v zasnovo in v plan zagotavljamo predvsem dosledno izvajanje predvidenih zapiralnih in sanacijskih ukrepov ter pogojev in sredstev za doseg želenih stanj.

(81) Pri energetskih mineralnih surovinah imamo opraviti s strateško pomembnimi surovinami. Območja zajemajo obstoječe in že raziskane posamezne lokacije, z opredeljenimi rezervami, vezanimi porabniki in industrijo, izdelanimi razvojnimi in sanacijskimi programi. Prostorska problematika območij zajema predvsem posledice podzemnih načinov

(81) Mesta pridobivanja energetskih mineralnih surovin vključujejo obstoječa in potencialna nahajališča mineralnih surovin, pomembnih za oskrbo države z energijo. To so nahajališča premoga, urana, nafte in plina ter geotermalne energije.

(82) Mesta pridobivanja redkih in edinstvenih neenergetskih mineralnih surovin vključujejo nahajališča, pomembna za pridobivanje izredno kakovostnih in gospodarsko in kulturno pomembnih avtohtonih surovin. To so nahajališča granita, tonalita in marmorjev, pomembnih za zagotavljanje tradicionalnih gradbenih materialov oziroma načinov dejavnosti, ki soustvarjajo podobo slovenske kulturne krajine; ter morske soli, kalcita, jezerske krede, bentonita, tufa, roženca, kremenovega peska in proda, keramične glin, opekarske glin ter cementega laporja, apnenca in fliša.

izkoriščanja, ki se kažejo na površini, v širših vplivnih območjih ali po končanem izkoriščanju; stalno spreminjanje reliefa (posedanje tal), nevarnost udorov nestabilnih zemljin (udori), nepredvidljive spremembe po končanem izkoriščanju, kot je plazenje zemljišč, onesnaženje voda, kontaminacija tal, nevarnost eksplozij ipd. Ker državni in sektorski razvojni programi ne predvidevajo širjenja dejavnosti v smislu novih območij izkoriščanja strateških mineralnih surovin, so razvojne možnosti območij omejene predvsem na racionalno izkoriščanje obstoječih zalog ter na izboljšanje posledic v prostoru z usmeritvami, ki jih opredeljujemo v zasnovi.

Kje so jalovinska odlagališča ?

(82) Pomen mineralnih surovin državnega pomena je izrazito gospodarski, navadno presega regionalni okvir in zagotavlja surovino perspektivnim gospodarskim panogam v državi. Analiza značilnosti, stanja in razvojnih trendov pokaže, da teh mineralnih surovin večinoma ni možno nadomeščati z drugimi materiali, redkost prostorskega pojavljanja pa ne omogoča prostorskega razvoja na perspektivnih novih lokacijah. Problematika obstoječih lokacij se nanaša predvsem na površinski način izkoriščanja s površinsko obsežnimi in vizualno izpostavljenimi spremembami reliefa, pojavom spremljajočih objektov, deponij in odlagališč. Problematične so lahko tehnologije in načini izkoriščanja ter s tem povezani lokalni okoljski vplivi.

Zasnova upošteva gospodarski pomen teh mineralnih surovin, zato spodbuja ohranjanje obstoječih, prostorsko sprejemljivih in perspektivnih lokacij, kjer se prostorska problematika rešuje z ukrepi racionalnega izkoriščanja, izboljšanja tehnologij pridobivanja in predelave ter različnih načinov sanacij v vseh fazah izkoriščanja. Prostorsko nesprejemljive in gospodarsko manj perspektivne lokacije se postopno ukinjajo in sanirajo.

Z uvrščanjem območij edinstvenih mineralnih virov kot posebne vsebine v zasnovi mineralnih surovin opredeljujemo pomen, ki ga imajo te mineralne

surovine za podobo slovenske krajine. Cilj obravnave teh surovin na državni ravni je nadzor nad racionalnim izkoriščanjem, spodbujanje tradicionalnih načinov proizvodnje in ohranjanje vira za prihodnje rodove. Problematika teh mineralnih surovin je na eni strani v redkem pojavljanju lokacij z dovolj kakovostno surovino in na drugi strani v velikih vplivih na okolje, kjer se surovina izkorišča. Lokacije se namreč pogosto nahajajo v naravno bolj ohranjenih območjih, kjer so izraziti predvsem vplivi vidne izpostavljenosti, sprememb reliefa, vplivi na biotope, vode in druge naravne in bivalne kakovosti.

Zasnova usklajuje ta dva problema na način, da spodbuja ohranjanje izkoriščanja le na obstoječih območjih, kjer se z uvajanjem racionalnih vzdržnih načinov proizvodnje in možnosti občasnih odvzemov preprečuje njihova prostorska širitev ter da se usmerja iskanje novih potencialnih lokacij le na območja izven izjemnih in varovanih območij ter območij drugih večjih prostorskih neskladij.

(83) Mesta pridobivanja pogostih mineralnih surovin so mesta izkoriščanja surovin za gradbeno industrijo in za gradbeništvo po merilih enakomerne regionalne dostopnosti surovin in možnosti obnove naravnih značilnosti prostora.

(83) Gre za peskokope, gramoznice, glinenice in druge dnevne kope. Odvzemanje rečnih sedimentov iz vodotokov in akumulacijskih jezer naj se na nižji ravni načrtovanja določi v načrtih upravljanja povodij, tako možni obseg kakor tudi način odvzemanja. Lokacijski načrt je le način izvedbe dogovorjenega. Analiza stanja in razvojnih možnosti rudarstva kaže, da so možnosti za planiranje prostorskega razvoja mineralnih surovin največje pri pogostih mineralnih surovinah, to je pri mineralnih surovinah za gradbeništvo. Te se pojavljajo v prostoru pogosto in na več lokacijah. Izkoriščanje je možno planirati v različnih lokacijskih variantah glede na ustreznost prostora, sektorske kriterije in potrebe. Izkoriščanje teh vrst mineralnih surovin ima v prostoru običajno lokalni pomen, nizka tržna cena omejuje radij njihove porabe. Prostorska problematika se nanaša predvsem na izrazite potrebe po teh surovinah, ki pa so pri posameznih lokacijah velikokrat kratkoročne in vezane na izgradnjo določenega objekta. Bolj kot pri drugih vrstah mineralnih surovin so pri izkoriščanju teh izraženi konflikti z drugimi rabami ter nezaželeni vplivi, predvsem na bivalno okolje. Bližina drugih rab velikokrat omejuje razvoj

obstojećih območij, ki tako postajajo deficitarna, brez možnosti širjenja ob tem, ko se potrebe večajo. To sproža pojav nelegalnega izkoriščanja, razdrobljenosti območij in tudi nekontroliranega opuščanja rabe.

(84) Mesta prednostnih sanacij mineralnih surovin so mesta izkoriščanj, ki so v zapiranju (rudnik urana Žirovski vrh, rudnik živega srebra Idrija, rudnik Mežica, rudniki rjavega premoga v Zagorju, Laškem, Kanižarici, Senovem), ali območja izkoriščanj, ki predstavljajo degradacijo prostora, za katere so v prostorski zasnovi predvideni ukrepi za zapiranje in prostorsko sanacijo (opuščeno naftno polje Petišovci, laporokop Izola, kamnolom Srmin, Soteska, Razdrto - Laže, Kisovec, opuščene gramoznice na Murskem polju).

(84) Zasnova določa mesta prednostnih sanacij s ciljem zmanjšanja razvrednotenj prostora, ki so posledica pretekle rabe mineralnih surovin. Vključuje prioritetni seznam najbolj izrazitih razvrednotenj, katerih sanacijo zagotavljajo drugi državni instrumenti. Gre za prostore, ki so kot takšni že vključeni v veljavne prostorske dokumente in kjer zagotavljamo dosledno izvedbo že zastavljenih ukrepov, ter območja, ki so na podlagi predhodnih strokovnih podlag opredeljena kot območja razvrednotenj zaradi izkoriščanja mineralnih surovin.

III.3.2.5 Zasnova turizma in rekreacije

(85) Turizmu in rekreaciji zagotavljamo take prostorske možnosti in pogoje, da bo prebivalstvu in tujim obiskovalcem omogočena višja kvaliteta bivanja, večje in kvalitetnejše sprostivne možnosti ter uživanje naravnih in kulturnih danosti slovenskega prostora. Z zasnovo je prostorski razvoj turizma in rekreacije usmerjen tudi v izboljšanje razmer za celovitejše zadovoljevanje vsakodnevnih, počitniških, izletniških in rekreativnih potreb.

(85) Možnost kvalitetnega preživljanja prostega časa je ena pomembnih kakovosti človekovega življenjskega okolja, kar državi nalaga odgovornost, da sodeluje pri zagotavljanju razvoja tistih pristojećih dejavnosti, ki so javnega značaja.

V prostorskem planu države sta rekreacija in turizem obravnavana enotno kot sklop številnih dinamično se razvijajoćih dejavnosti, ki se jim ljudje posvećajo v prostem času. Govorimo o pristojećih dejavnostih. Za vse te dejavnosti je značilno, da se v prostoru obnašajo dokaj različno. Gre za nekatere dejavnosti, za katerimi stoji javni interes, toda hkrati tudi za dejavnosti zasebnega interesa. Gre tudi za dejavnosti, ki so pri rabi prostora izključujoće, to je, z nekega zemljišća izloćajo druge dejavnosti, lahko pa se, posebej različne oblike rekreacije, odvijajo hkrati z drugimi dejavnostmi, na primer skupaj z gozdarstvom, kmetijstvom, vodnim gospodarstvom itd. Pri načrtovanju in uresničevanju dejavnosti je pomembna ugotovitev, da nekatere oblike rekreacije, za katere je sicer izražen javni interes, nimajo formalnega nosilca, nosilca dejavnosti same in s tem tudi nosilca planiranja. Gre za prepoznano potrebo prebivalstva, gre za pomemben

vidik zagotavljanja pogojev za zdravo in kvalitetno življenje. Na ravni države je ta vidik možno povezati z različnimi razvojnimi programi, z razvojem poselitve, predvsem pa z nekaterimi ukrepi, ki zagotavljajo pogoje za kakovost bivalnih razmer, za razvoj turizma ipd.

Cilj zasnove je poiskati možnosti za uravnotežen razvoj prostočasnih dejavnosti na celotnem ozemlju države. Uravnotežen razvoj pomeni, da ob tem, ko ponudbo približamo prebivalcem, hkrati zagotavljamo racionalno rabo prostora in varstvo okolja ter kvaliteten razvoj dejavnosti same.

(86) Z zasnovo določamo:

- turistično rekreacijska območja državnega pomena
- turistično rekreativno infrastrukturo državnega pomena.

(Območja so prikazana na karti zasnove turizma in rekreacije)

(87) Turistična rekreacijska območja državnega pomena so območja, v katerih se je doslej razvijala turistična dejavnost in je v njih še potencial za uspešno izvajanje in nadaljnji razvoj dejavnosti. V teh območjih načrtujemo tudi druge dejavnosti, ki se prilagajajo potrebam turističnega razvoja. V varovanih območjih se turizem in rekreacija podrejata režimom varovanja. Ta območja so v Alpskem svetu, na obalnem območju, v vzhodni Sloveniji, na Pohorju in ob posameznih rekah: Kolpi, Soči, Krki in delih Save, Savinje in Mure ter Blejskem in Bohinjskem jezeru ter v območjih zdraviliškega turizma.

(88) Kot turistično rekreativno infrastrukturo državnega pomena opredeljujemo peš, kolesarske in učno vzgojne poti mednarodnega in državnega pomena, naravna kopališča ob rekah, visokogorska zavetišča. Ta infrastruktura se zagotavlja z ukrepi in stimulacijami države. Ta

(86) S prostorskim načrtovanjem na ravni države si prizadevamo zagotoviti vsem prebivalcem Slovenije enake možnosti za rekreacijo. Prizadevamo si tudi opredeliti najbolj privlačna mesta za razvoj turizma in s tem pokazati, kam naj se v prostoru usmerijo naložbe v to dejavnost. Država naj bi sodelovala pri pripravi ustrezne turistične infrastrukture, to je tistih ureditev in naprav, ki jih ni mogoče zagotoviti na lokalni ali regionalni ravni, ker segajo v širša območja, oziroma tistih, ki jih ne more zagotoviti investicija v turistični objekt.

(87) Z ustreznimi analizami prostora, predvsem pa iz dosedanjega razvoja turizma v prostoru so bili ugotovljeni potenciali za nadaljnji razvoj turizma v Sloveniji. Opredelitev turističnih območij državnega pomena je pomembno predvsem za načrtovalce na lokalni in regionalni ravni, pa tudi za usmerjanje naporov sektorja na državni ravni.

(88) Ureditev ali izgradnja turistične rekreativne infrastrukture državnega pomena je naloga države. To so naprave in ureditve, ki imajo značaj državnega objekta. Peš ter kolesarske poti, ki segajo čez meje občin in čez meje regij, je treba urediti in graditi na ravni države, zlasti še takrat, ko te

infrastruktura so evropska pešpot, transverzale, učne poti (Dolžanova soteska), kolesarske poti (kraška), planinske kočje in zavetišča. (Ta območja na karti Zasnova turizma in rekreacije ne bodo prikazana.) ureditve segajo preko državnih meja.

III.3.1.7 Zasnova ohranjanja narave

(89) Območja in deli narave, ki imajo poseben pomen za ohranjanje vrednot narave, ogroženih živalskih in rastlinskih vrst, redkih in posebnih naravnih pojavov, ohranjanje zdravih, produktivnih ekosistemov, biotske raznovrstnosti ter varstvo posebnih habitatnih tipov v zasnovi ohranjanja narave so opredeljena kot:

- območja naravnega in regijskih parkov,
- območja krajinskih parkov,
- ekološko pomembna območja,
- posebna varstvena območja – Natura 2000
- naravne vrednote državnega pomena.

S tem dajemo prostorsko osnovo za izvajanje dejavnosti ohranjanja narave.

(Karta območij ohranjanja narave)

(90) Območja naravnega in regijskih parkov so: Triglavski narodni park in regijski parki - naravovarstveno pomembnejša območja zahodne in severne Slovenije, in sicer v goratih območjih Karavank, Savinjsko-Kamniških Alp in Krasi.

(89) Narava je nenadomestljiva prostorska vrednota, ki jo je treba varovati. Njen pomen še poudarjajo spoznanja o tem, da je planet Zemlja omejen prostor, ki ga danes že domala v celoti obvladuje človekova civilizacija, da je Zemlja edino okolje, ki mu je človek prilagojen in da je prvobitna narava soustvarjalec ustreznih življenjskih razmer na planetu. Človek je tudi zaradi etičnih vzgibov dolžan izkazati spoštovanje prvobitni naravi. Naravi gre pravica do obstoja na planetu, kot gre ta pravica tudi človeku in njegovi kulturi.

Temeljni cilj ohranjanja narave je ohranitev vseh naravnih prvin v največji možni meri, posebno pa še prvin, ki izkazujejo prvobitnost, avtohtonost, enkratnost, izjemnost, pestrost, raznovrstnost, redkost, starost, pričevalnost in prepoznavnost. To so naravne vrednote. Njihov pomen je tudi bolj neposreden. Pomembno prispevajo tudi k ohranitvi in krepitvi nacionalne samobitnosti in identitete.

Varstvo naravnih vrednot je treba ustrezno vključiti tudi v sektorske politike in programe ter ga uresničevati v okviru razvoja posameznih dejavnosti v prostoru. Prostorsko varstvo naravnih vrednot se udejanja preko skupnih programov sektorjev.

V območjih ohranjanja narave in delov narave zagotavljamo trajno ohranitev narave in naravnih procesov, redkih in posebnih habitatnih tipov, biotsko pestrost ter sklenjenost naravnih ekosistemov. Zato so v teh območjih varstvene zahteve usmerjene predvsem v ohranjanje naravne zgradbe in naravnih procesov. Razvojnne možnosti večine sektorjev so tu omejene. Vendar je zavarovano

(91) Območja krajinskih parkov vključujejo vse krajinske parke; krajinski parki se določajo na območjih, kjer se prepletajo kulturno krajinske in naravovarstvene kakovosti; določeni so v različnih predelih Slovenije, predvsem v podeželskem prostoru.

(92) Ekološko pomembna območja so območja, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

(93) Posebna varstvena območja so območja, ki jih kot posebna opredeljuje Evropske skupnosti v okviru programa Natura 2000.

(94) Naravne vrednote državnega pomena so posamezni pojavi in manjša območja ohranjanja narave v varovanih območjih ali zunaj njih.

območje lahko tudi instrument za ohranjanje razvoja, posebej razvoja podeželja. Na območjih, kjer zaradi omejitev zaradi varstva vrednot in varstva okolja ali zaradi odmaknjenosti, razvoj stagnira je treba razvijati posebne razvojne programe. Prostorske in programske zasnove se pripravljajo na regionalni ravni in s postopki prostorskega načrtovanja vključujejo v prostor zavarovanih območij. V takih območjih je treba, če je le mogoče, preprečiti drobitev naravnih in vrednejših območij ter zmanjšanje biotske raznovrstnosti. Oblikovati je treba omrežje zavarovanih območij in nameniti posebno pozornost njihovim povezavam. Kulturne krajine, ki so redke, izjemne, zgodovinsko ali naravovarstveno pomembne, bodo posebej zavarovane.

Državno pomembna območja so območje Alpskega sveta, Savinjsko Kamniške Alpe, Trnovski gozd, Snežnik, Pohorje, Kras in Kočevsko. V teh območjih se ne načrtujejo dejavnosti, ki pomenijo povečan obisk prostora, hrup ali druge občasne ali trajne motnje.

(90) Sklenjena večja območja z zgoštevijo naravnih vrednot in večje naravne ohranjenosti, ki imajo nacionalno in/ali regijsko značilne ekosisteme in krajine z večjimi deli prvobitne narave, ki se lahko prepletajo z drugimi deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendar z naravo uravnovežen. Triglavski narodni park je edini narodni park v Sloveniji. Obsega osrednje območje Julijskih Alp in je bil ustanovljen na podlagi Zakona o Triglavskem narodnem parku leta 1981. Regijski park je po Zakonu o ohranjanju narave (čl. 70) 'obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in krajine z večjimi deli narave in območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendar pa z naravo uravnovežen.'

(91) K krajinskim parkom štejemo območja s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost.

(92) Ekološko pomembna območja so območja habitatnega tipa, dela habitatnega tipa ali večje ekosistemske enote, ki pomembno prispeva k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

(95) Območja ohranjanja narave se preko mej povezujejo s podobnimi območji v sosednjih državah zato, da se zagotavlja povezanost naravnih omrežij in celovitost obravnave enovitega krajinskega prostora. Ta območja so Goričko, Kraški regijski park, Regijski park Snežnik in Regijski park Kočevsko-Kolpa.

(93) Posebna varstvena območja so, na ozemlju Evropske skupnosti, pomembna za ohranitev ali doseganja ugodnega stanja vrst, njihovih habitatov in habitanih tipov. krajinski parki, ekološko pomembna območja in posebna varstvena območja. Ta območja se določajo v naravno najbolj ohranjenih območjih Slovenije oziroma v območjih večje stopnje biotske raznovrstnosti.

(94) Naravne vrednote državnega pomena obsegajo različne zvrsti naravnih vrednot, ki so prisotne v varovanih območjih ali zunaj njih. Naravne vrednote zunaj varovanih območij je treba varovati v njihovi prostorski celovitosti z namenom trajne ohranitve.

V to kategorijo se uvrščajo naravni rezervati, strogi naravni rezervati in naravni spomeniki. Gre torej za predele oziroma območja z zelo visoko stopnjo naravne ohranjenosti, redka in ogrožena ekološko pomembna območja in posebna varstvena območja po zakonu o ohranjanju narave. Hkrati gre za območja, ki imajo primerjalno večji pomen za državo in za območja, v katerih so velike naravne vrednosti že ogrožene. Zaradi velikih naravnih vrednosti so zahteve po ohranjanju naravne zgradbe in naravnih procesov v teh območjih zelo omejujoče, ponekod celo izključujoče za vse razvojne dejavnosti. Na teh območjih, katerih število in obseg pa naj bi bila zelo omejena na največje naravne vrednote v slovenskem prostoru, naj bi se uveljavljalo rezervatno varstvo. Izjema so območja, ogrožena zaradi naravnih pojavov (ujm), kjer naj bi bili v primerih ujm posegi dovoljeni, vendar omejeni na preprečevanje posledic ujme zunaj ožjih območij varstva naravnih vrednot.

(95) Zahteva za povezanost posameznih območij ohranjanja narave in naravnih vrednot izhaja iz potrebe po ohranjanju naravnih procesov in naravne dinamike v največji možni meri. Državna meja pri tem ne more in ne sme biti ovira.

Skladno s tem ciljem je na območjih ohranjanja narave in posameznih kulturnih vrednot treba zagotoviti:

- ohranitev obsega in razporeda naravno ohranjenih območij in območij z visoko stopnjo biotske raznovrstnosti, pestrosti, predvsem pa vodnih pojavov in obvodnega sveta ter gozdov,
- nemoteno odvijanje naravnih procesov (npr. naravne sukcesije in vseh vrst

- erozijskih procesov),
- ohranitev naravne krajinske zgradbe,
- ohranitev ekološko pomembnih območij, habitatov in koridorjev (migracijskih poti) in »stopalnih kamnov« za prostoživeče živali,
- izboljšanje stanja (sanacije) razvrednotenih območij, pri čemer naj se z uveljavljanjem naravne sukcesije prednostno vzpostavljajo sekundarni biotopi.

III.3.1.7 Zasnova varstva kulturne dediščine

(96) Območja in objekti kulturne dediščine, kulturne vrednote in kulturne krajine, ki imajo zaradi svoje zgradbe posebne vrednosti, so opredeljene v zasnovi varstva kulturne dediščine. S tem zagotavljamo osnove za njihovo varstvo. Zasnova vključuje območja kompleksnega varstva kulturne dediščine ter kulturne spomenike državnega pomena, ki so del krajinskega prostora in so z njimi funkcionalno povezani, vključno z arheološko in naselbinsko dediščino na podeželju. V zasnovo so vključene tudi izjemne krajine. Na prostorski razvoj vplivajo območja kulturne dediščine z omejitvami. S svojo pričevalnostjo oziroma dediščinskim pomenom dajejo prostoru tudi primerjalne prednosti.

(96) Kot kulturno dediščino obravnavamo v zasnovi tiste stvaritve človeka v prostoru, ki jim pripisujemo posebno vrednost zaradi svoje podobe ali pomenov, ki jih te stvaritve nosijo s sabo, ali zaradi posebnega značaja. Cilj varstva kulturne dediščine je zato varovanje in ohranjanje prvin, ki imajo visoko pričevalno vrednost, izkazujejo razvojno kontinuiteto, bogastvo in različnost ter prepletanje kulturnih pojavov in sožitje z naravnimi danostmi, ki so izvirne, izjemne ali tipične. Ohranjanje zadeva ne samo posamezne prvine, temveč tudi prostorske dele, strukture in območja. Dediščina naj se ohranja ali pa, v primeru da je bila razvrednotena, ponovno vzpostavlja v obliki posameznih kulturnih spomenikov, pa tudi kot prvina prostorske pestrosti, harmoničnosti in za posamezne krajinske vzorce značilna sestavina prostorskega reda. Posebno pomemben je simbolni pomeni naravnih in kulturnih prvin slovenskih krajin.

Na območjih varstva kulturne dediščine z zasnovo poudarjamo predvsem:

- ohranitev značilnosti in celovitosti ter pričevalne vrednosti in integritete posameznih kulturnih spomenikov,
- ohranitev čim večjega obsega kakovostnih, zlasti tradicionalnih kulturnih krajin, kar vključuje predvsem ohranitev kmetijske rabe prostora in poseljenosti ter temeljnih prostorskih razmerij na območjih značilnih, redkih in ogroženih krajinskih vzorcev;
- ohranitev izjemnih krajin kot najvrednejših krajinskih območij, v

katerih se izraža tradicionalna raba prostora v visokem skladu z naravnimi razmerami. Ohranitev izjemnih krajin se nanaša na referenčna stanja, opredeljena na podlagi vrednotenja zatečenih stanj in dinamike njihovega dosedanjega razvoja;

- ohranitev celovitosti in vrednosti objektov in območij kulturne dediščine v krajini, predvsem pa objektov in območja z velikimi simbolnimi, asociacijskimi in kulturnimi pomeni ter vidno izpostavljenih objektov;
- ohranitev skladnih razmerij v krajinski zgradbi kulturnih krajin, pri čemer so zlasti pomembni umestitev poselitve v krajino, stiki poseljenih in obdelovalnih površin, način obdelave tal, stopnja členjenosti površinskega pokrova ter ohranjenost vodnih prvin in obvodnega sveta;
- možnosti za uveljavljanje primerjalnih razvojnih prednosti posameznih območij.

Kulturne vrednote so enkraten razvojni potencial, ki ga je treba varovati oz. preudarno razvijati, kot strateško primerjalno prednost, tudi v primerjavi z razvitejšimi državami.

(97) Z zasnovo določamo državno pomembna:

- območja varstva kulturne dediščine in
- kulturne spomenike.

(Karta območij varstva kulturne dediščine)

(98) Območja varstva kulturne dediščine so območja, v katerih je poudarjen interes za varstvo kulturne krajine zaradi značilne identitete prostora oziroma območja, kjer se pogosteje pojavljajo kulturni spomeniki. Določeni so v različnih predelih Slovenije, predvsem v podeželskem prostoru z ohranjeno tradicionalno kulturno krajino. Večja sklenjena območja kulturne dediščine so v zgornji Savski dolini, v območju Trnavskega gozda, na Krasu, v Istri, na

(97) Z zasnovo določamo kulturno dediščino opredeljeno kot varovana območja ter posamezne objekte oz. površinsko manjše dele prostora, ki jih označujemo s splošno oznako kulturni spomenik. V zasnovi določamo samo tiste spomenike, ki so državno pomembni. Na nižjih ravneh načrtovanja lahko temu seznamu spomenikov dodajamo tiste, ki so regionalnega ali lokalnega pomena.

(98) Območja varstva kulturne dediščine v prostoru obsegajo večja območja s specifično identiteto. Kulturna dediščina ima skupaj z naravno zgradbo prostora ključno vlogo za njihovo prepoznavnost. V okviru načrtovalskih postopkov na regionalni in lokalni ravni je območja potrebno obravnavati kot celoto.

Notranjskem, na območju Ljubljanskega barja, v zgornji Savinjski dolini, na Pohorju, Goričkem, v Halozah in na Gorjancih.

V ta območja se uvršča vsa pomembnejša kulturna krajina oziroma območja kompleksnega varstva kulturne dediščine. Varstvene zahteve so tu nekoliko manjše kot v ožjih območjih varstva kulturnih vrednot, tako da naj bi bil prostorski razvoj posameznih dejavnosti manj omejen. V teh območjih je treba predvsem zadržati rabo prostora in jo ponekod celo ponovno vzpostavljati. Vzpodbujati je treba poseljenost in nadaljnjo, predvsem kmetijsko rabo prostora. S tem se bo lahko ohranila obstoječa kakovostna kulturna krajina z vsemi svojimi pomeni.

(99) Kulturni spomeniki državnega pomena obsegajo različne kategorije kulturnih spomenikov in izjemne krajine, ki se pojavljajo v območjih kulturne dediščine in zunaj njih.

Uresničevanje interesov varstva kulturnih vrednot naj bi zagotavljali z njihovim obveznim oz. poudarjenim vključevanjem v postopke prostorskega načrtovanja.

(99) Kulturni spomeniki državnega pomena obsegajo različne kategorije kulturnih spomenikov, ki se pojavljajo v pomembnejših območjih kulturne dediščine ali izven njih. Za kulturne spomenike državnega pomena izven varovanih območij ali območij pomembnejše kulturne dediščine zagotavljamo tako namensko rabo prostora, da niso ogrožene njihove izvirne dediščinske in prostorske lastnosti.

Sem uvrščamo tudi ožja območja varstva kulturne dediščine, izjemne kulturne krajine in posamezne objekte oz. ožja območja kulturne dediščine. Gre za območja, ki imajo kot nosilci identitete velik pomen za državo oziroma za območja, v katerih so sicer velike vrednosti kulturnih krajin že ogrožene. Varstvene zahteve po ohranjanju oz. ponovnem vzpostavljanju kulturnih vrednot so v teh območjih zelo omejujoče za razvojne interese, ki naj bi se uresničevali ob upoštevanju tradicionalnih oblik rabe tal, gradnje objektov in njihovega umeščanja v prostor in podobno. Na teh območjih naj bi se uveljavljalo rezervatno varstvo z vnaprej opredeljenimi režimi varstva in rabe prostora.

3.3 USMERITVE IN KRITERIJI ZA NAČRTOVANJE KRAJINE

3.3.1 Splošne usmeritve se nanašajo na vse dejavnosti v zasnovi krajine:

(100)

Zasnova določa posplošen prostorski položaj dejavnosti, podrobneje se planska območja določijo na ravni regijskih in občinskih planskih aktov upoštevaje strokovne podlage za PPS in podrobnejše prostorske in sektorske strokovne podlage.

- Prestrukturiranje krajinskega prostora mora potekati v skladu z naravnimi potenciali ter z arhitekturnimi in kulturno krajinskimi značilnostmi posameznih regij.
- Pri preurejanju zemljišč je treba zagotoviti izbor načrtovalskih rešitev, ki ne pomenijo razvrednotenja krajinske podobe, zmanjšanja biotske raznovrstnosti, onesnaženja vodnih virov ali zmanjšanje rekreacijske in turistične privlačnosti.
- O sprejemljivosti posegov v prostor se odloča na osnovi strokovnih podlag, ki vključujejo študije izvedljivosti, analize ranljivosti prostora in presoje vplivov na okolje ter analize ogroženosti poselitve in infrastrukture.

Kulturnim prvinam v krajini in izjemnim krajinam, ki so zgodovinsko, umetnostno, oblikovno ali prostorsko-razvojno pomembne se preko sistema urejanja prostora zagotavlja ustrezno prostorsko varstvo in vključevanje v življenje skupnosti. Prostorsko varstvo naravnih in kulturnih vrednot in njihov prilagojen razvoj se udejanja preko skupnih programov sektorjev.

3.3 USMERITVE IN KRITERIJI ZA NAČRTOVANJE KRAJINE

(100) Usmeritve izhajajo iz predstave o kompleksni in celostni naravi krajine, ki pa jo v resnici oblikujejo posameznosti, posamezne dejavnosti v krajinskem prostoru, kmetijstvo, gozdarstvo, vodarstvo, rudarstvo, turizem in, ne najmanj pomembno, poselitev ter infrastruktura – gradnje v krajinskem prostoru.

Dejavnosti se pasivno (z omejitvami in režimi) oz. aktivno (z vzpodbudami, nadomestili, programi) usmerjajo tako, da omogočajo ohranjanje in razvoj kulturne krajine. Sem sodijo predvsem: območja najvrednejše kulturne krajine, ki so se oblikovala kot nasledek tradicionalne kmetijske rabe prostora in naselbinske kulture, redki, enkratni ali značilni in ogroženi vzorci krajinske zgradbe, območja, ki so danes demografsko ogrožena, a se na njih iz strateških razlogov razvoj vzpodbuja ter degradirana območja s potencialom za preobrazbo v kakovostno kulturno krajino. Raba naravnih virov in prostora mora biti gospodarsko učinkovita in preudarna. Izvajanje dejavnosti ne sme pomeniti razvrednotenja krajine in ne sme zmanjševati potencialov za druge dejavnosti. Za posege v krajino, ki pomenijo bistven odmik od obstoječega stanja ali spodbujajo njeno drugotno prestrukturiranje, je potrebno predhodno opredeliti zeleno stanje krajine kot konceptualno izhodišče za prostorske rešitve. Poškodovanim in razvrednotenim naravnim sistemom je potrebno vrniti regeneracijsko sposobnost, krajine pa na primeren način sanirati.

(101) Usmeritve za območja zaraščanja

- Treba je presoditi, ali so zemljišča, ki se zaraščajo, kakovostna in ustrezna za kmetijsko pridelavo, ali so pomembna za ohranjanje kulturne krajine ali pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti. Če so, je treba takim zemljiščem zagotoviti rabo skladno z njihovimi kakovostmi.
- Treba je presoditi, ali zaraščanje zemljišč prispeva k obnovi ali vzdrževanju naravne dinamike voda. V takem primeru je zaraščanje zaželeno.
- Če jih prepuščamo zaraščanju, je treba gospodarjenje na takih zemljiščih usmeriti k ustvarjanju gozdnih sestojev po merilih gospodarjenja z gozdovi.

(102) Zahteve varstva narekujejo sektorjem posebne oblike dejavnosti in uporabo posebnih instrumentov za njihovo izvajanje:

- proračunsko zagotavljanje sredstev za sanacije,
- subvencioniranje dejavnosti v obliki, ki zagotavlja ustrezno varstvo,
- plačila odškodnin, premij in drugih oblik denarnih nadomestil zaradi omejene izrabe proizvodnih dejavnikov,
- uvajanje služb za zagotavljanje varstvenih zahtev
- uvajanje pospeševalnih, izobraževalnih programov in program za osveščanje ljudi.

Človekove dejavnosti se morajo v prostoru izvajati tako, da bodo ohranjale posamezne morfološke značilnosti alpskih, predalpskih, subpanonskih, dinarskih in primorskih krajin. Slovenske krajine izražajo veliko krajinsko pestrost in s tem imajo velik rekreacijski in turistični potencial.

(101) Območja zaraščanja se lahko pojavijo v vseh območjih kulturne krajine. Presoditi je treba, ali je opuščanje posledica lastniških ali podobnih socialnih razmer ali dejanske slabše kakovosti kmetijskega zemljišča. Glede na to, za kakšna zemljišča gre, se opredeli tudi ravnanje z zaraščajočimi se zemljišči. Na zaraščajočih se kakovostnih kmetijskih zemljiščih je treba ponovno vzpostaviti kmetijsko pridelavo s pomočjo katerega od instrumentov, ki jih ima na razpolago kmetijstvo. Na zemljiščih, ki niso več zanimiva za kmetijsko pridelavo, je treba uveljaviti ustrezne gozdnogojitvene ukrepe z namenom, da bi vzpostavili gospodarsko ali kako drugače zanimive gozdne sestoje.

(102) Prestrukturiranje krajine zaradi posodobitve posameznih dejavnosti je možno tam, kjer to ni v nasprotju z zahtevami za varstvo naravnih virov in kulturnih vrednot ter poteka v skladu s krajinsko zgradbo prostora in vključuje maksimalno ohranitev naravnih procesov in njihovo nemoteno odvijanje v naravnih omrežjih. Stopnja prestrukturiranja krajine je določena v krajinskih območjih, največja pa bo predvidoma v urbanih krajinah.

Želena stanja v krajini uresničujemo preko dejavnosti, ki gospodarijo z naravnimi viri in morajo pri tem hkrati upoštevati izhodišča in merila za razmestitev, obseg in obliko svojih dejavnosti v okviru prostorskih danosti. Posamezne dejavnosti so predstavljene s ključnimi značilnostmi, ki označujejo njihovo razvojno smer. Razmejitve in prioritete za razvoj dejavnosti v krajinskih območjih se podrobneje opredelijo v regionalnih zasnovah in so podlaga za določanje namenske rabe prostora na občinski ravni.

3.3.2 Usmeritve za kmetijstvo

Splošne usmeritve za kmetijstvo

(103) Kmetijska zemljišča je treba uporabljati skladno z raznolikostjo njihovih potencialov in skladno z gospodarnostjo, ki jo ti potenciali omogočajo. Instrumenti omejevanja in spodbujanja se uporabljajo na območjih, kjer za izvajanje kmetijske dejavnosti obstajajo drugi javni interesi.

(104) Kmetijska zemljišča, razvrednotena zaradi onesnaženja tal in drugih negativnih vplivov, na katerih je pomembno ohranjati kmetijsko pridelavo, je treba sanirati. Zanje se na nižjih ravneh planiranja določi programe in ukrepe za sanacijo.

(105) Usmeritve za območja tržnega kmetijstva

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- pri preurejanju pridelovalnih zemljišč je treba preveriti ekonomsko upravičenost posega
- pri preurejanju pridelovalnih zemljišč je treba ohraniti ali omogočiti razvoj kompleksnega ekosistema z vitalnimi ekološkimi funkcijami
- krčenje gozda in gozdnih zaplat je treba predhodno preveriti z vidika krajinske in ekološke sprejemljivosti
- Rekreacijo je v območjih tržnega kmetijstva potrebno usmerjati v oblike, ki ne ovirajo intenzivne pridelave.
- Poselitev je v območjih tržnega kmetijstva treba usmerjati v obstoječa naselja. Novogradnje zunaj naselij so dovoljene le za potrebe izboljšanja učinkovitosti kmetijske pridelave.
- Infrastrukturni objekti (še posebej linijski) ne smejo drobiti

(103) Zaradi kvalitetnih naravnih virov je predviden prednostni razvoj kmetijstva, ki mora zagotavljati konkurenčnost kljub zahtevam za varstvo virov. Zato so nujne prostorske in tehnološke izboljšave kmetijskih zemljišč za izvajanje sodobnih oblik in tehnologij kmetijske rabe tal, kot so komasacije, namakanje, osuševanje, uravnavanje obdelovalnih in krčenje zaraščenih površin, prenova trajnih nasadov, urejanje pašnikov ipd.

(104) V bližini poselitvenih središč je potrebno kmetijstvo vključiti v neposredno oskrbo prebivalcev s kmetijskimi pridelki. V okviru postopkov urejanja prostora se v strokovnih podlagah za pripravo izvedbenih načrtov za prenovo kmetijskih zemljišč določi obseg posega in usmeritve glede zelene stopnje biotske in krajinske pestrosti ter krajinskih tipov.

(106) Kmetijska dejavnost se mora na teh območjih izvajati tako, da niso ogroženi vodni viri. Omejitve se nanašajo predvsem na obseg, način in čas gnojenja ter izvajanje zaščitnih ukrepov v kmetijstvu. Ukrepi za prostorske in tehnološke izboljšave kmetijskih zemljišč so dopustni, vendar morajo biti prilagojeni posebnostim širših vodovarstvenih območij in območij varstva podtalnice.

območij kmetijskih zemljišč, ki pomenijo funkcijsko proizvodno enoto

- Izkoriščanje mineralnih surovin v teh območjih se mora izvajati na način, da ne ovira intenzivne proizvodnje. Sanacija mora potekati na način, da so sanirana zemljišča uporabna za kmetijsko proizvodnjo oziroma za druge rabe, ki niso v konfliktu s tržnim kmetijstvom.

(107) Usmeritve za območja kmetijstva z omejitvami

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- na vodovarstvenih območjih je treba zagotavljati nadzor nad vplivi kmetovanja na kakovost vode. V primeru, da se kakovost vode s tehnološkimi ukrepi v kmetijstvu ne izboljšuje, je treba tako rabo opustiti in zemljišča nameniti ustreznejši rabi
- kmetovanje ob vodotokih je potrebno prilagoditi ustreznim režimom varstva površinskih voda in jih v načrtih rabe prostora na nižjih ravneh opredeliti kot obvodno zemljišče
- v območju naravnih vrednot je treba kmetijsko dejavnost prilagoditi režimu varstva.
- novogradnje zunaj naselij so dovoljene le za potrebe izboljšanja učinkovitosti kmetijske pridelave.
- na poplavnih območjih oziroma mokriščih je treba kmetijsko pridelavo prilagoditi vodnim razmeram in naravni dinamiki voda. Spreminjanje vodnega režima za potrebe kmetovanja ni dopustno.

(107) V kolikor s prilagojenim načinom izvajanja dejavnosti ni mogoče v celoti zagotoviti varstva vodnih virov, je treba kmetijsko dejavnost prestrukturirati v smeri ekološkega kmetijstva ali zemljišče nameniti gozdu ali biotopu. Za ublažitev onesnaževanja površinskih vodotokov zaradi spiranja in odplavljanja hranil in drugih onesnaževal s kmetijskih površin je možno načrtovati ustrezno široke obrežne pasove slojevitih sestojev rastlinja ob vodotokih ali na primernih mestih na kmetijskih površinah.

Čeprav gozdarstvo v teh območjih ni prednostna raba, je v primeru, ko ni mogoče zagotoviti ustreznega varstva vodnih virov zgolj s prilagojenimi oblikami kmetovanja, gozd lahko zaželeno prostorska raba. Gozd je prvenstveno namenjen varstvu vodnega vira in ne lesni proizvodnji. Gozdne zaplate je treba kot krajinsko ekološke člene ohranjati tudi na ravninskih in v urbanih območjih. V reliefno razgibanih območjih trajnih nasadov, kjer razporeditev trajnih nasadov sledi ekspoziciji pobočij, je to vodilo pri določanju gozdnih zemljišč v načrtu rabe prostora.

(108) Usmeritve za območja spodbujanja kmetijstva

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- V območjih spodbujanja kmetijstva se za ohranjanje kulturne krajine uveljavljajo ustrezni instrumenti sektorjev.
- Na teh območjih se poleg kmetijstva spodbuja tudi dopolnilne dejavnosti: turizem, obrt ipd.
- V območjih izjemnih krajin so spremembe v načinu pridelave

(108) Kmetijstvo je na tem območju omejeno zaradi naravnih dejavnikov kot so globina tal, klimatske razmere, strmina, nestalnost, omejenost ali preobilnost vodnih virov. Kljub temu je skupaj z gozdarstvom prevladujoča dejavnost, predvsem v obliki manjših pridelovalnih, ponekod, predvsem na travinju, pa je potencial tudi za večje pridelovalne enote. Prav zaradi naravnih dejavnikov lahko v teh območjih kmetijstvo

- oziroma v ureditvi kmetijskih zemljišč, ki bi bistveno porušile izjemno krajinsko podobo in značaj, praviloma nedopustne.
- V območjih kulturne dediščine ter v območjih, kjer se hkrati pojavljajo naravne in kulturne kakovosti, je treba spremembe načinov pridelave in ureditve kmetijskih zemljišč prilagajati značaju teh kakovosti.
 - Poselitev se v teh območjih usmerja v obnovo obstoječega stavbnega fonda, novogradnje se, če je le mogoče, usmerjajo v območja obstoječih naselij oziroma zaselkov v skladu z arhitekturno krajinskimi značilnostmi.
 - Za potrebe počitniških bivališč je treba, če je le mogoče, izkoristiti obstoječi stavbni fond.
- išče bodoče razvojne smeri, na primer, v ekološkem kmetovanju, posebnih kulturah v odvisnosti od specifičnih rastnih razmer, ki so s primernimi komercialnimi ukrepi lahko tržno zanimivi. Zaradi preobrazbe naselitvenega prostora na podeželju, ki ponekod ni več povezan z obdelovalnimi zemljišči, bo prišlo tudi do racionalnejše organizacije kmetijskih proizvodnih enot in kmetijskih zemljišč. Obseg in načini posodabljanja kmetijstva, predvsem pa selitve kmetijskih gospodarstev izven tradicionalnih vasi, morajo biti predhodno strokovno preverjeni in na ustrezen način načrtovani.

(109) Usmeritve za druga območja kmetijstva

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Razvoj kmetijstva se v teh območjih ravna v skladu s splošno uveljavljenimi postopki presojanja sprejemljivosti in ob splošno uveljavljenih ekonomskih ukrepih, ki se sprejemajo v skladu s kmetijsko politiko.

(109) Za druga območja kmetijstva niso izražene omejitve, niti posebni interesi drugih dejavnosti. Zato se tu uveljavljajo običajni instrumenti razvoja in varstva prostora brez posebnih usmeritev.

(110) Usmeritve za primestna kmetijska območja

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Kmetijska zemljišča, ki so znotraj primestnih območij oziroma na robu naselij, je treba ohraniti in jih vključiti v zelene sisteme naselij.

(110) V teh območjih se prepletajo številni interesi. To je tudi prostor največje razvojne dinamike. Zato je tu neogibno dosledno uveljaviti načrtovalske instrumente in izvajati natančen nadzor nad posegi v prostor.

Usmeritve za območja gozdov

(111) Splošne usmeritve za območja gozdov

- Z gozdovi je treba gospodariti sonaravno in zagotoviti njihovo trajno produktivnost.

(111) Usmeritve izhajajo iz temeljnih načel gospodarjenja z gozdom, mednarodnih, sektorskih in zakonodajnih izhodišč ter analiz stanja in trendov. Razdeljene so v splošne usmeritve vezane na gospodarjenje z gozdom, sektorsko in širšo zakonodajo in uresničevanje plana na nižjih ravneh ter na usmeritve za posamezna planska območja gozdov. Vezane so na uresničevanje zastavljenega razvojnega koncepta, ki zagotavlja

- Zagotoviti je treba stabilnost in odpornost gozdov v primeru naravnih ujm.
 - Omogočiti je treba večfunkcionalnost gozdov.
 - Potrebno je zagotavljanje javne funkcije gozdov.
 - Pri umeščanju gozdnih cest je treba upoštevati reliefne značilnosti in zagotoviti sprotno sanacijo poškodovanih površin.
 - V gozdovih, razvrednotenih zaradi onesnaženja zraka in drugih negativnih vplivov (v Zasavju, Mežiški in Šaleški dolini ter na Notranjskem), je treba s sanacijskimi ukrepi postopoma vzpostaviti ekološko stabilne sestoje. Programe za sanacijo je treba pripraviti na nižjih ravneh planiranja.
 - V bližini poselitvenih območij je treba gozdove vključiti v zelene sisteme mest in naselij in določiti območja za prostočasne dejavnosti v gozdu tako, da te ne ovirajo gozdno gojitvenih ukrepov in ne pomenijo degradacije gozda.
 - Za gozdne prometnice je treba uveljaviti ustrezne prometne režime (omejevanje uporabe ali gradnje novih).
- uresničitev postavljenih ciljev in hkrati reševanje najbolj perečih prostorskih problemov gozdarstva:
- zaraščanje kmetijskih površin,
 - krčenje kmetijskih površin (predvsem na območjih, kjer je gozd prisoten v manjšem obsegu – izginjanje skupin drevja, posameznih dreves, obvodnega gozdnega rastišča, protivetrnih pasov in obmejnikov zunaj gozda, kar se praviloma dogaja prav v predelih, kjer se zaradi velikega pritiska na gozdove zmanjšujejo in drobijo tudi površine gozdov).,
 - konfliktnost med dejavnosti predvsem tam, kjer se dejavnosti bolj intenzivno prepletajo (sektor predvsem izpostavlja konflikt z dejavnostmi turizma in rekreacije) ter
 - ustrezen način zagotavljanja načrtovanja posegov v gozd in gozdni prostor.
 - pri urejanju in vzdrževanju gozdnih prometnic je treba upoštevati možnost, da te vplivajo stimulatивно ali destimulatивно na druge dejavnosti in skladno s tem uveljaviti ustrezne prometne režime, to je omejevanje prometa na njih, ali dopuščati njihovo graditev samo ob ustreznih presoajah njihove potrebnosti oz. ob presoajah njihovih vplivov na okolje ali druge razvojne oz. varstvene interese.

(112) Usmeritve za območja varovanih gozdov

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Zaradi njihove ranljivosti poseganje vanje z drugimi rabami ni dovoljeno
- prepovedani so vsi gozdnogospodarski ukrepi in posegi, ki bi lahko vplivali na spremembo reliefnih oblik, vodnega režima, površinski pokrov, tla ter na habitate prostoživečih živali
- izjemoma se lahko dopustijo posegi, ki so namenjeni ohranjanju in izboljšanju kakovosti življenja v teh območjih

(112) Funkcija varovanih gozdov je predvsem varovanje talnega substrata, neugodnega delovanja vode na tla, preprečevanje različnih erozijskih procesov in nasploh varstvo zemljišč, vključno z ekološkimi učinki gozda na krajino.

(113) Usmeritve za območja sklenjenih gozdov

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Zaradi njihove velike proizvodne in ekološke vloge naj se njihov obseg praviloma ne zmanjšuje, ohranja naj se njihova sklenjenost.
- Prednost ima gozdarstvo, poleg tega pa še varstvo vodnih virov in naravnih procesov.
- V gozdovih dopustne dejavnosti, ki dolgoročno ne vplivajo na spremembo stanja gozda in kakovosti naravnega vira in ne ovirajo gospodarjenja z gozdom.
- Umeščanje pozidave v sklenjena gozdna območja praviloma ni dopustno. Območij obstoječe pozidave se ne povečuje; na nižjih ravneh je treba določiti merila in ukrepe za njihovo urejanje.

(114) Usmeritve za območja gozdov z večnamensko rabo

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Trajne spremembe rabe večnamenskih gozdov se lahko uveljavlja le na podlagi strokovnih podlag, ki vključujejo analize ranljivosti sestavin okolja, študije izvedljivosti in presoje vplivov na okolje

(115) Usmeritve za območja primestnih gozdov:

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Gozdna zemljišča, ki so znotraj primestnih območij oziroma na robu naselij, je treba ohraniti in jih vključiti v zelene sisteme naselij.

Usmeritve za urejanje vodnega in obvodnega prostora**(116) Splošne usmeritve za urejanje in varstvo voda:**

- Zaradi varovanja količine in kakovosti voda in zaradi varstva naravne dinamike voda je treba v območjih vodonosnikov usmerjati

(113) V območjih sklenjenih gozdov je primarna lesno-proizvodna funkcija in tudi gozdarstvo ima prednost pred drugimi dejavnostmi.

(114) V teh območjih imajo gozdovi poleg lesno-proizvodne funkcije predvsem ekološki, krajinsko-strukturni in rekreacijski pomen. Krčitve gozdnih osamelcev v ravninski kulturni krajini in urbanih območjih morajo biti v največji možni meri omejene prav zaradi navedenih funkcij. Na območjih, siromašnih z visoko vegetacijo, se na podlagi predhodne presoje zasajajo nove gozdne zaplate zaradi povečanja ekološke in krajinske pestrosti.

(115) Primestne gozdove se zavaruje zaradi ohranitve ekoloških in naravnih procesov. V bližini mest se gozd lahko vključi v zeleni sistem naselja kot rekreacijsko ali parkovno površino. Namembnost gozda se opredeli v namenski rabi, varstveni režimi v primeru zavarovanja, pa na karti pravnih režimov v občinskem prostorskem planu.

(116) Z usmeritvami podajamo pogoje za varstvo in razvoj vodnega in obvodnega prostora in za realizacijo za rabo in posege posameznih sektorjev v okviru šestih različnih vsebin, ki temeljijo na varstvu vode kot naravnega vira, varstvu naravne dinamike voda, varstvu celote vodnega in

rabo prostora in posege v prostor tako, da je vpliv na vodni sistem (?) čim manjši. Pri tem je treba poleg zakonsko zahtevanih postopkov presojo upoštevati tudi vrednotenje ranljivosti vodonosnikov.

- Na krasu, na obalah jezer, vodotokov in morja ter na območjih, kjer so prisotni podzemni vodni viri, je treba pri načrtovanju prostorskega razvoja na regionalni in lokalni ravni upoštevati specifične prostorske danosti.
- Pri podeljevanju koncesij za rabo voda je treba upoštevati usmeritve po posameznih območjih.
- Obalna in priobalna zemljišča vseh voda so v javni rabi. Objekte in druge posege ter dejavnosti, ki niso neposredno vezani na stik z vodo, je treba umeščati v ustreznem odmiku od obale. Obstoječe objekte in dejavnosti iz tega prostora postopoma umikamo.
- Vegetacijske pasove ob vodah je treba ohranjati in na novo vzpostavljati, kjer je to le mogoče.

(117) Usmeritve za območja varstva naravne dinamike voda

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- V teh območjih se v naravni odtočni režim praviloma ne posega.
- V območjih naravne dinamike voda ni dopustna nova pozidava. Obstoječa redka pozidava se postopoma iz teh območij izloča. Primarne dejavnosti se v teh območjih podrejajo naravni dinamiki voda. Škoda na teh dejavnostih se ne obravnava kot naravna nesreča.
- Izjemoma so na osnovi ustreznih študij možni posegi, če gre za izvedbo varstvenih ukrepov za dejavnosti, ki jih iz ogroženih območij ni mogoče umakniti, ker bi bilo v primerjavi z ukrepi družbeno neracionalno
- Prečkanje območij varstva naravne dinamike voda z infrastrukturo je dopustno ob podrobnejših pogojih, če v predhodnih načrtovalskih postopkih ni bilo mogoče najti ustrežnejših in družbeno sprejemljivejših rešitev in če posegi bistveno ne prizadenejo naravne

obvodnega prostora ter varstvu ekoloških in krajinskih vrednot, posebej varstvu morja ter območij z usmeritvami za sanacije degradiranih območij voda in območja za vzpostavljanje ukrepov za varovanje človeka pred vodami.

(117) Za dosedanje razmere na področju urejanja voda so značilna obdobja različnih 'filozofij' urejanja. V največji meri je ta izhajala iz vode kot grožnje za človeka v prostoru, kar je vodilo v začarani krog vse večjega poseganja v režime voda zaradi 'varstva človeka'. Usmeritve izhajajo iz drugačne 'filozofije', ki je že nekaj zadnjih let sprejeta tudi v strokovnih krogih s področja urejanja voda, to je, da moramo raje poskrbeti za to, da se sili voda v prostoru ne izpostavljam.

dinamike voda.

- V ta območja praviloma ne umeščamo objektov za energetska izrabo.

(118) Usmeritve za območja varstva vodnih virov

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- V vodovarstvenih območjih, za katera velja varstveni režim, tega pri izvajanju obstoječih dejavnosti in pri umeščanju novih dejavnosti in posegov dosledno upoštevamo.
- Obstoječe dejavnosti postopoma ekstenziviramo, če je to možno, oziroma zanje predpišemo ustrezne omejevalne ukrepe.
 - V območjih, razvrednotenih zaradi onesnaženja voda iz razpršenih in točkovnih virov, je treba s sanacijskimi ukrepi postopoma vzpostaviti sprejemljivo kakovost vode. Programe za sanacijo je treba pripraviti na nižjih ravneh planiranja.

(119) Usmeritve za območje morja in obalnega pasu

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Obalne črte ni dopustno krajšati.
- V obalnem pasu je treba ohranjati naravne koridorje in značilne stike kopnega z morjem preko dolin, naplavnih ravnin in klifov.
- Na morju in v obalnem pasu so dopustne samo tiste dejavnosti, ki jih zaradi prisotnosti morja ni mogoče izvajati nikjer drugje, ob pogoju, da ni ovirana javna dostopnost.
- V obalnem in priobalnem pasu ter v priobalnem morju niso dopustni posegi, ki bi zoževali pogled na morje.
- Na nižjih ravneh načrtovanja je treba na osnovi študij ranljivosti prostora določiti okoljsko sprejemljivo zmogljivost marin.
- Na nižjih ravneh načrtovanja je treba smiselno deliti morje na naslednja območja: območja namenjena ribolovu, območja primerna za gojenje morskih sadežev, za turizem in rekreacijo, za promet in območja, v katerih je poudarjeno ohranjanje narave (mrtve in žive

(118) Voda velja za naravni vir prihodnosti. V Sloveniji smo sorazmerno bogato založeni z vodami, kar je na določen način tudi prispevalo k temu, da voda nismo ustrezno varovali. To so razlogi za oblikovanje usmeritev za območja varstva virov, ki poudarjajo hkrati varstvo virov in ukrepe za sanacijo in preprečevanje onesnaženja ali drugačnih groženj kakovosti in količini vira. Problem je neenakomerna razporeditev voda v času in prostoru. Daljša obdobja toplega vremena brez padavin hitro peljejo k suši in lokalnemu pomanjkanju pitne vode v višjih (alpskih) legah. Padavinski vzorci kažejo na možnost podaljšanja obdobja suše in njeno širjenje na območja, kjer do sedaj tega problema niso poznali.

(119) Zaradi omejenosti morja in obalnega pasu v Sloveniji, sta morje in obalni pas v zasnovi urejanja vodnega in obvodnega sveta obravnavana v posebnem poglavju. Usmeritve izhajajo iz spoznanja o tem, da je ta za Slovenijo zelo pomemben naravni vir. Obalno črto je treba varovati pred neustrezno rabo in jo namenjati samo tistim dejavnostim, ki jim je obalna črta nujen pogoj za delovanje. Hkrati je obalna črta tudi ekološko in doživljajsko izreden naravni pojav, ki ga je treba obravnavati v duhu naravovarstvenega in kulturnega urejanja prostora.

Coniranje morja v območja je neogibno, če naj z njim ustrezno ravnamo in gospodarimo, pri čemer je pomembno, da se lahko vsi interesi ustrezno uskladijo, tako varstveni kot gospodarski. To opravimo na nižjih ravneh načrtovanja ob ustreznih postopkih usklajevanja interesov.

narave).

(120) Usmeritve za druga vodna območja

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Vode in mokrišča je treba ohraniti v čim bolj naravnem stanju.
- Težiti je treba k izboljšanju kakovosti voda, k biološkemu in krajinskemu oživljanju reguliranih voda, mokrišč in občutljivih vodnih ekosistemov.
- Dejavnosti je treba načrtovati v dovolj velikem odmiku od njih, da ne prihaja do spremembe bioloških in krajinskih značilnosti vodnega in obvodnega prostora oziroma do potencialnega onesnaženja.
- Izjemoma in na podlagi ustreznih študij ranljivosti prostora in presoj vplivov na okolje je možno urejati vodotoke in obrežja za rekreacijske dejavnosti.

na nižjih ravneh načrtovanja je treba pri presoji prostorskih razvojnih možnosti upoštevati tudi ogroženost poselitve in infrastrukture zaradi naravnih procesov.

Usmeritve za pridobivanje mineralnih surovin

(121) Splošne usmeritve za pridobivanje mineralnih surovin

- Pri pridobivanju mineralnih surovin je treba v največji možni meri zagotoviti varstvo potencialov za druge rodove.
- Podrobnejšo prostorsko umestitev objektov za pridobivanje mineralnih surovin načrtujemo po predhodni presoji ustreznosti variant ter celoviti prostorski in okoljski presoji izbrane lokacije.
- Pri načrtovanju pridobivanja je treba z lokalnimi plani zagotoviti zavarovanje mineralnega vira in predvideti omejitve za druge rabe na teh območjih.
- Za pridobivalne prostore je treba izdelati prostorsko izvedbeni načrt, ki poleg načina izkoriščanja določa tudi način in obliko sanacije, pogoje za deponiranje materiala, urejanje jalovišč,

(120) Spoznanje o neustreznem odnosu do voda in mokrišč, ki je v naravni dinamiki voda videla samo 'grožnje' za človeka, v mokriščih – močvirjih, poplavnih logih, mokrih nižinskih travnikih pa videla predvsem 'neuporabna zemljišča', je vodilo usmeritvam, s katerimi skušamo ne samo preprečiti napake iz preteklosti, temveč tudi obnoviti naravne kakovosti.

Usmeritve za pridobivanje mineralnih surovin

(121) Lokacije pridobivanja mineralnih surovin se poda v regionalnih zasnovah. Opredeli se jih v skladu s konceptom "manj večjih" ter na osnovi kvalitete naravnega vira, velikost območja, za katerega je mogoče zagotavljati surovino glede na transportne poti ter prostorske omejitve ter možnosti za sočasno sanacijo. V kolikor obstoječe lokacije niso okoljsko problematične, se preveri možnosti za njihovo nadaljnjo uporabo. Za vsako lokacijo mora biti pripravljena ustrezna prostorska in tehnološka dokumentacija, ki vključuje tudi krajinsko in okoljsko sanacijo. Lokacije odprtih kopov in drugih površin, poškodovanih zaradi pridobivanja mineralnih surovin v preteklosti, se lahko na osnovi predhodnih strokovnih podlag opredelijo v prostorskem planu občine za druge rabe, če to ni v neskladju z varstvom okolja ali prostorskih vrednot. Sanacija odprtih

okoljevarstvene ukrepe med izkoriščanjem ipd.

- Pri obstoječih kopih je treba zagotavljati ukrepe za sprotno izboljšanje stanja v prostoru in predvideti take načine površinskega izkoriščanja mineralnih surovin, ki omogočajo sprotne in učinkovite sanacije.
- Objekte za pridobivanje mineralnih surovin je treba načrtovati tako, da so v prostoru čim manj vidni in da sploh čim manj vplivajo na kakovost bivalnega okolja.

kopov s pomočjo naravne sukcesije je lahko predvidena le tam, kjer to ne ogroža človeških življenj ali materialnih dobrin in je morda celo zaželeno.

Pridobivanje mineralnih surovin večjega obsega oziroma v regionalno pomembnih objektih se izvaja pretežno v območjih prednostnega in zadržanega razvoja, ne pa v območjih varstva vrednot in turističnih območjih. Izjemoma in pod posebnimi pogoji je možno pridobivanje mineralnih surovin tudi v teh dveh območjih. Podrobno se možnosti in omejitve opredeli strokovnih podlagah za regionalne zasnove.

Pomemben kriterij pri lokaciji odprtih kopov je vidna neizpostavljenost. Ta mora biti zagotovljena v daljšem časovnem obdobju. Lokacije pridobivanja mineralnih surovin ne smejo biti na območjih, ki so okoljsko občutljivi in je okoljsko tveganje preveliko, in ne na območjih ogroženih zaradi naravnih procesov.

Za potrebe obnove kulturne dediščine in kulturnih spomenikov je možno odpirati ali uporabiti obstoječe opuščene kope za pridobivanje specifičnih lokalnih surovin. Pridobivanje je namenjeno samo obnovi kulturne dediščine na območju, ki je bilo v preteklosti vezano na to surovino. Gospodarsko izkoriščanje takih kopov v večjem obsegu ni dovoljeno.

Če odprti kopi pomenijo zmanjšanje turističnega in rekreacijskega potenciala krajinskih območij, posebno izjemnih kulturnih krajin in turističnih območij, se ti ne smejo širiti, njihova sanacija pa je prioriteten ukrep.

(122) Usmeritve za pridobivanje energetskih mineralnih surovin

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- V primeru opustitve pridobivanja energetske mineralne surovine zaradi negospodarnosti je treba ohraniti plansko varovanje vira.

(122) Čeprav je trenutno negospodarno izkoriščati naravni vir, ta še vedno ostaja potencial za izkoriščanje v spremenjenih gospodarskih razmerah. Zato je njegovo varovanje v javnem interesu kot skrb za prihodnje rodove.

(123) Usmeritve za pridobivanje redkih in edinstvenih neenergetskih mineralnih surovin

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

(123) Podobno kot velja za energetske vire, da jih navkljub neekonomičnosti izkoriščanja varujemo, velja tudi za redke mineralne vire, predvsem za različne okrasne kamne. Tu je interes za ohranjanje možnosti odvzema manjših količin materiala poudarjen tudi z razlogi

- Ob končnih sanacijah v primeru edinstvenih nahajališč je treba predvideti možnost za občasne odvzeme manjših količin materiala

(124) Usmeritve za pridobivanje pogostih mineralnih surovin

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Lokacije za pridobivanje pogostih mineralnih surovin se določijo na regionalni in lokalni ravni v skladu z ekonomskimi, prostorskimi in okoljskimi merili.
- Pridobivalni prostor mineralnih surovin, vključno z odlagališči in drugimi spremljajočimi objekti je treba umeščati zunaj vodovarstvenih območij in območij naravnih vrednot ter varstva kulturne dediščine.
- Izkoriščanje v obstoječih kopih ima prednost pred odpiranjem novih razen v primeru, ko so obstoječi v območjih večje ranljivosti, v območjih pomembnih za ohranjanje narave ali v območjih kulturne dediščine.
- Novi objekti se lahko odpirajo le v primerih, če gre za večje povečanje potreb, ki jih ni mogoče zadostiti z že odprtimi objekti na območju gospodarne transportne oddaljenosti.
- Za primere povečanih potreb se opredelijo rezervne lokacije, kjer so možni občasni odvzemi in takšne začasne rabe, ki omogočajo aktiviranje območja.
- Treba je optimizirati število objektov v regiji, upoštevajoč naslednja merila: geološka ustreznost, zadostna količina zaloga za 15 let, funkcionalna povezanost z uporabnikom mineralne surovine, transportni radij prodaje, dovolj velika letna proizvodnja, vidna neizpostavljenost območij, primerna oddaljenost od poselitve. Pri tem je treba težiti k regionalizaciji pridobivanja in postopnemu zapiranju manjših objektov.

Usmeritve za območja prednostnih sanacij:

varstva kulturne dediščine. Veliko kulturnih spomenikov je namreč grajeno iz kamna iz opuščeni kamnolomov. Pri njihovi avtentični obnovi je treba pridobiti material iz teh kamnolomov.

(124) V Sloveniji se še vedno soočamo s pridobivanjem gradbenih – pogostih materialov v neustrezno razpršenih kamnolomih in gramoznicah. Neogibno je zato vsaj postopoma dejavnost združiti v nekaj večjih regionalno in glede na potrošnjo ustrezno razporejenih kamnolomih, pri katerih je mogoče zagotoviti tako racionalnost izkoriščanja kot njihovo manjšo vidnost in druge vplive na okolje. V ta koncept pridobivanja pogostih mineralnih surovin sodi tudi prizadevanje, da novih kamnolomov ne odpiramo več, temveč da se izkoriščanje izvaja v obstoječih objektih. Pri tem naj bi se število obstoječih objektov postopoma skrčilo. Ohranili bomo samo tiste, ki ustrezajo zahtevam ekonomske in funkcionalne ustreznosti ter zahtevam varstva okolja.

(125) Sanacije obstoječih poškodb okolja so poseben problem, ker večinoma ni mogoče identificirati povzročitelja škode oziroma povzročitelj ne obstaja več. Poleg tega gre v primerih večjih območij

(125) Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Za opredeljena območja sanacij ter za območja sanacij, ki se načrtujejo na regionalni in lokalni ravni, je treba pripraviti sanacijske načrte.
- V območjih sanacije je nadaljevanje pridobivanja mineralne surovine možno samo kot način končne sanacije.
- Sanacije je treba načrtovati tako, da se obnovi naravne in kulturne kakovosti krajine ter izboljša stanje sestavin okolja.

razvrednotenja tudi za obsežne ukrepe, ki so investicijsko izredno zahtevni. Eno temeljnih načel v manjših objektih je, da naj bo način izkoriščanja naravnih tako, da bo ob prenehanju sanacija objekta kar najmanj zahtevna. Ko ni možnosti, da bi se ob sanaciji zemljišču namenilo neko posebno rabo, se mora obnoviti stanje zemljišča, kakršno bi nastalo po poti naravnih sukcesij, in sicer v obliki naravnega sekundarnega biotopa ali kot oblika kulturne krajine.

Usmeritve za turizem in rekreacijo

(126) Splošne usmeritve za turizem in rekreacijo:

- turistične in rekreativne dejavnosti se podrobneje načrtujejo na regionalni in lokalni ravni v skladu s prostorskimi danostmi in omejitvami na osnovi študij ranljivosti prostora, študij izvedljivosti in analiz ogroženosti ter presoje vplivov na okolje in v skladu z razvojem drugih dejavnosti: kmetijstva, gozdarstva, vodarstva, varstva kulturne dediščine in ohranjanja narave.
- turističnih in rekreativnih dejavnosti ne načrtujemo v območjih, ki so namenjena intenzivnim oblikam posameznih dejavnosti ali v območjih, ki so ogrožena zaradi naravnih procesov,
- turističnih in rekreativnih dejavnosti se ne načrtuje v strogo varovanih območjih,
- turistične dejavnosti se načrtujejo in usklajujejo v skladu s zasnovo poselitve in infrastrukture,
- pri načrtovanju turizma in rekreacije na nižjih ravneh ločimo območja miru, kjer se razvija rekreacija vezana na uživanje narave, in druga območja, ki se za rekreacijo namensko urejajo.

Usmeritve za turizem in rekreacijo

(126) Usmerjanje prostorskega razvoja pristočasnih dejavnosti na ravni države je utemeljeno, ker:

- je pravica do kvalitetnega preživljanja prostega časa ena pomembnih človekovih pravic in je odgovornost za zagotavljanje možnosti nadaljnega razvoja tistih pristočasnih dejavnosti, ki so v splošnem javnem interesu, na strani države;
- so pristočasne dejavnosti na prostem vezane na specifične in prostorsko omejene naravne in kulturno krajinske potenciale, ki jih je potrebno ohranjati;
- je zagotavljanje pogojev za pristočasne dejavnosti ena funkcij prostora, ki jo je zaradi njenega naraščajočega pomena potrebno obravnavati kot enakovredno z drugimi funkcijami prostora;
- izvajanje pristočasnih dejavnosti vpliva na okoljske sestavine, zato je pri njihovem razvoju potrebno upoštevati vse vidike varstva, to je varstva narave, virov in bivanjskega okolja; Varovanje in racionalna raba prostora sodita med splošne zahteve po varstvu, katerih vključevanje v prostorski razvoj se zagotavlja tudi preko prostorskega načrtovanja
- zaradi ločevanja dveh med sabo se izključujočih oblik turizma in rekreacije je treba ločevati območja miru, to je območja. v katerih

omogočimo doživljanje narave, in druga območja, za katere so potrebni grajeni objekti in naprave; taka območja je mogoče določiti na nižjih ravneh načrtovanja.

(127) Usmeritve za turistično rekreacijska območja

Poleg splošni veljajo še posebne usmeritve:

- za obstoječa turistično rekreacijska območja se na regionalni ali lokalni ravni opravi prostorska analiza z vidika navzkrižnih interesov obstoječih dejavnosti z naravnimi vrednotami, kulturno dediščino, območji naravnih nesreč in družbenim okoljem.

(127) V turistično rekreacijskih območjih se ohranjata kmetijska in gozdarska raba, ki pripomoreta k visokemu rekreacijskemu potencialu krajin. V okviru primarnih dejavnosti, predvsem kmetijstva je potrebno razvijati posebne programe, ki lahko dopolnjujejo turistično ponudbo z značilnimi pridelki, lokalnimi kulinaričnimi posebnostmi ipd.

Vodarstvo mora zagotoviti dodatne vodne vire za intenzivnejšo porabo, ki jo prinesejo zahteve turizma. Možno je oblikovati dodatne vodne površine kot atraktivni del turistične ponudbe (umetna jezera, vodne ureditve za rečna kopališča ipd).

Turizem in rekreacija v območjih prednostnega kmetijstva nista prioritetni dejavnosti. Pojavljata se lahko le na način in v obsegu, ki ni v nasprotju z osnovno kmetijsko dejavnostjo. V drugih območjih, predvsem v območju zadržanega razvoja in prostočasnih aktivnosti pa sta načelno dejavnosti, ki spodbujata in omogočata lokalno ekonomijo, če se odvijata v skladu z naravnimi danostmi in kulturnimi viri in pod pogoji, ki iz tega izhajajo.

(128) Usmeritve za turistično in rekreativno infrastrukturo

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- Turistična in rekreativna infrastruktura se ureja in vzdržuje s pomočjo in podporo države.
- Turistično rekreativno infrastrukturo načrtujemo na regionalni in lokalni ravni na podlagi prostorskih strokovnih obdelav
- Kolesarsko omrežje mora biti načrtovano v skladu z naravnimi danostmi in omejitvami območij študij ranljivosti prostora in presoj vplivov na okolje
- v območju turistične in rekreativne infrastrukture se ne smejo načrtovati dejavnosti, ki bi lahko negativno vplivale na kvaliteto izvajanja turistične in rekreativne dejavnosti.

(128) Veliko turistične in rekreativne infrastrukture je take narave, da zanjo ne morejo skrbeti posamezni investitorji, temveč mora zanjo poskrbeti država ali mesta oziroma občine. To so predvsem različne turistične komunikacije v prostoru – pešpoti, učne poti, kolesarske poti, javno dostopna kopališča, obale vodotokov in jezer, prostori za posedanje in druženje in podobno.

Usmeritve za ohranjanje narave

(129) Splošne usmeritve za ohranjanje narave

- Rabo v varovanih območjih se podrobneje načrtuje na regionalni in lokalni ravni s krajinsko zasnovo na osnovi strokovnih podlag in študij ranljivosti prostora.
- Na regionalni in lokalni ravni je treba zahteve v aktih o zavarovanju, ki vsebujejo omejitve glede rabe prostora ali jo pogojujejo, predhodno uskladiti na ravni prostorskega akta, ki rabo določa.
- Pri načrtovanju v ta območja praviloma umeščamo samo tiste dejavnosti, ki gospodarijo z naravnimi in kulturnimi vrednotami ter naravnimi viri na način, ki zagotavlja cilje varovanja. Pri tem je treba omogočiti pogoje za razvoj dejavnosti, ki so pomembne za kakovost življenja lokalnega prebivalstva.
- Drugi posegi so izjemoma možni ob predhodnih presojah vseh vidikov njihove sprejemljivosti s poudarkom na njihovi neogibnosti.

(130) Usmeritve za širša območja varovanja

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve

- Krajinska zasnova je temeljni instrument prostorskega urejanja in upravljanja varovanega območja in jo je treba pripraviti skupaj z aktom o zavarovanju. S krajinsko zasnovo lahko določimo notranjo členitev zavarovanega območja in z njo povezane režime varovanja.

(131) Usmeritve za varovanje naravnih vrednot državnega pomena

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve

- Naravne vrednote državnega pomena zunaj varovanih območij je treba varovati v njihovi prostorski celovitosti. V vplivnem območju vrednot je treba rabo uskladiti z zahtevo varovanja vrednote.

Usmeritve za varstvo kulturne dediščine

(129) Danes se v slovenskem prostoru varstvo narave kaže predvsem v obliki ustvarjanja prostorskih rezervatov. Pri tem v prostor in tudi družbeno okolje vnašamo omejitve, ki po eni strani zagotavljajo cilje ohranjanja narave, po drugi strani pa s tem omejujejo možnosti za delovanje in življenje v okolju in pravice do odločanja na lokalnih ravneh. Da bi omilili tak položaj, usmeritve določajo, da je neogibno pripraviti ustrezne prostorske dokumente, ki bodo sprejeti v demokratičnih postopkih in ob soglasju z lokalnim prebivalstvom.

(130) Tudi na širši družbeni ravni je treba poskrbeti za ustrezno družbeno presojo uvajanja omejitev v prostor. Zato usmeritve določajo izdelovanje krajinskih zasnov na regionalni in lokalni ravni, ki je obvezen prostorsko ureditveni dokument za vsa območja, na katerih se predlagajo zavarovanja, predvsem širša območja varovanja.

(131) Naravne vrednote so manjši pojavi ali objekti, ki jih varujemo v njihovi celovitosti, kar pomeni, da je za vsako naravno vrednoto treba opredeliti vplivno območje in ga, ob ustrezni presoji prostorskih razmer in povezanosti, tudi varovati.

Usmeritve za varstvo kulturne dediščine

(132) Splošne usmeritve za varstvo kulturne dediščine

- Poleg neposrednega varovanja kulturne dediščine je treba varovati tudi identiteto prostora z ustrežno opredeljenimi vplivnimi območji kulturnih spomenikov.
- Namembnost objektov kulturne dediščine je treba opredeliti tako, da se bistveno ne spremeni fizična podoba objekta.
- Na regionalni in lokalni ravni je treba rabo prostora v varovanih območjih podrobneje načrtovati na osnovi strokovnih podlag in študij ranljivosti prostora.
- Na regionalni in lokalni ravni je treba zahteve v aktih o zavarovanju, ki vsebujejo omejitve glede rabe prostora ali jo pogojujejo, predhodno uskladiti na ravni prostorskega akta, ki rabo določa.
- V varovana območja se z infrastrukturo, novo poselitvijo ali energetske objekti lahko posega samo po preverjanju prostorske in družbene neogibnosti posega in po predhodni uskladitvi posega z značajem kulturne dediščine.

(133) Usmeritve za območja kulturne dediščine

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- v okviru načrtovalskih postopkov na regionalni in lokalni ravni je treba območja obravnavati kot celoto

(134) Usmeritve za kulturne spomenike državnega pomena

Poleg splošnih veljajo še posebne usmeritve:

- za kulturne spomenike državnega pomena zunaj varovanih območij zagotavljamo tako rabo prostora, da niso ogrožene njihove izvirne dediščinske in prostorske lastnosti

(132) Kulturna dediščina je eden pomembnejših ustvarjalcev prostorske identitete. Zato so poudarki v usmeritvah naravnani predvsem v to značilnost kulturne dediščine. Poseben problem varovanja kulturne dediščine je, da objekti nimajo več rabe, za katero so bili prvotno zgrajeni ali urejeni, na primer gradovi, tehniški spomeniki, ali pa ne ustrezajo več zahtevam sodobnih tehnologij, na primer drobna parcelacija zemljišč, kulturne terase, soline ipd. V tem primeru je naloga varstva, da poišče nove oblike rabe, ki pa morajo biti take, da objektov ali ureditev ne prizadenejo v prvinah, ki so bistvene za njihovo dediščinsko funkcijo, ter da so vgrajeni v celovitost prostorskih razmer in povezav.

(133) Za zavarovanje območij kulturne dediščine je treba uporabiti posredne instrumente, kot so vzpodbude, nadomestila in podobni, s katerimi je mogoče zagotoviti zeleno stanje širšega prostora.

(134) Skrb za nove rabe in oblike tehnologij je prvenstvena naloga varstvenega ukrepanja v zvezi z objekti kulturne dediščine. Skoraj po pravilu v objektih ni mogoče vzpostaviti rabe, kakršni so objekti bili namenjeni ob njihovem nastanku. Zato je v usmeritvah tak poudarek na iskanju ustrezne rabe.

Instrumenti in ukrepi za urejanje krajine

(135) Krajina je kompleksen prostorski sistem. Označujejo ga:

- kompleksne kakovosti, ki jih neposredno opredeljujemo kot krajinske ali
- kakovosti posameznih sektorjev, ki so dejavni v krajini: gozdarstva, kmetijstva, vodarstva, rudarstva, turizma in rekreacije ter ohranjanja narave in varstva kulturne dediščine. Slednja dva kot izrazito varstvena sektorja težita k kompleksnemu celostnemu obravnavanju krajine.

Instrumente delimo na:

- varstvene, ki izhajajo iz opredeljenih kakovosti in s katerimi si prizadevamo za varstvo krajine kot celostnega pojava ali njenih posameznih sestavin,
- razvojne, ki izhajajo pretežno iz posebnih interesov in so povezani z razvojnimi prizadevanji posameznih sektorjev in
- varstveno-razvojni, s katerimi preko razvojnih ukrepov dosegamo varstvene cilje.

(136) Zakonodajne osnove za instrumente kompleksnega urejanja krajine dajejo Ustava R Slovenije, Zakon o urejanju prostora, Zakon o graditvi objektov, Zakon o varstvu okolja (1993), Zakon o ohranjanju

(135) Instrumenti za urejanje krajine so različne oblike dejavnosti, ki posredno ali neposredno vplivajo na spremembe v krajini. Večinoma se za urejanje krajine poslužujemo posrednih dejavnosti. Temeljna delitev instrumentov je na varstvene in razvojne instrumente. Zaradi narave nekaterih varstvenih zahtev, na primer zahtev za varstvo kulturne dediščine in kulturne krajine, lahko opredelimo tudi razvojno-varstvene instrumente, torej instrumente, ki s pospeševanjem razvoja zagotavljajo varstvo kakovosti prostora. V krajinskem prostoru so posebno poudarjeni varstveni instrumenti. Na določen način bi vse razvojne instrumente imeli hkrati za varstvene, zlasti še ob upoštevanju sodobnih zahtev za vzdržni razvoj.

narave (1999), Zakon o varstvu kulturne dediščine (1999), Zakon o Triglavskem narodnem parku (1981), Zakon o regijskem parku Škocjanske jame.

Zakonodajne osnove za sektorsko urejanja krajine dajejo Zakon o kmetijskih zemljiščih, Zakon o gozdovih, Zakon o vodah, Zakon o rudarstvu.

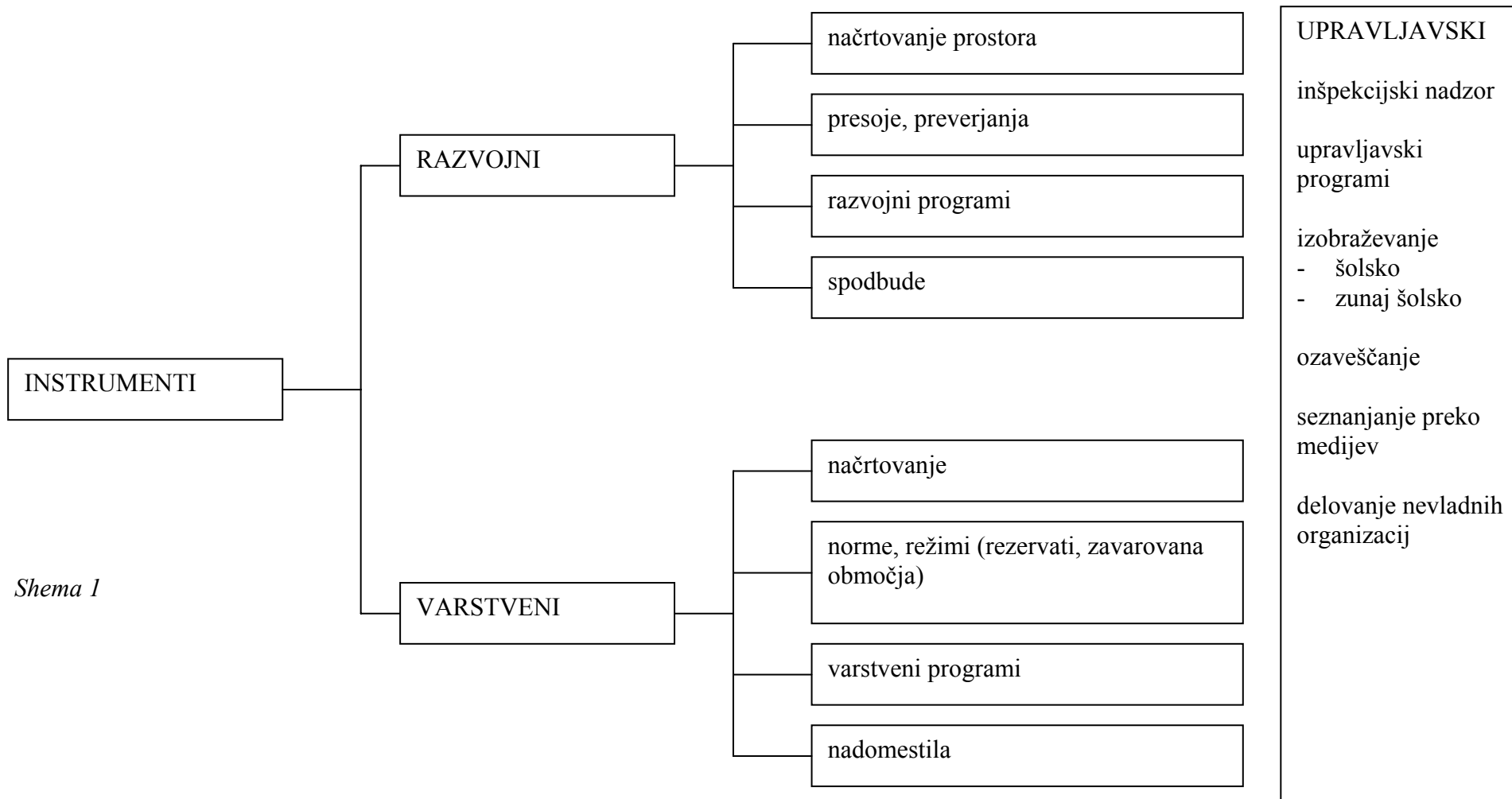
Zakonodajne osnove dajejo tudi podzakonski akti, uredbe in odloki, ki določajo prostorske rezervate, varstvene normative, postopke presoj in sprejemanja prostorskih, razvojnih in varstvenih načrtov ter programov, sisteme licenc in koncesij ter podobno.

Poleg domače zakonodaje določajo instrumente urejanja krajine tudi mednarodne obveze, konvencije in sporazumi ter evropske smernice.

Za izvajanje krajinskega urejanja pomembni instrumenti izhajajo iz nacionalnih programov, Nacionalnega programa varstva okolja, Nacionalnega programa upravljanja z vodami in drugimi, ki so že ali še bodo pripravljene.

(137) Instrumenti za urejanje krajine so predstavljeni v shemi 1

(137) Shema 1 skuša pokazati sistem instrumentov, ki se uporabljajo pri urejanju krajine, na način, da jih razvršča po cilju, ki ga z njimi zasledujemo – varstveni in razvojni, ter po značaju – planski, normativni, upravljalni, ekonomski, fiskalni, edukativni oz. pospeševalni.

Shema 1

Razvojni instrumenti

(138) **Načrtovanje prostora.** Prostorski plani na nižjih, to je na regionalni in občinski ravni, pomenijo načrtovalni instrument Zasnove prostorskega razvoja krajine v okviru Prostorskega plana Slovenije. Ti plani se pripravljajo v skladu z usmeritvami Zasnove prostorskega

razvoja krajine.

(139) **Presoje-preverjanja.** Priprava prostorskih planov na nižjih ravneh dosledno upošteva različne oblike presoj, ki se pripravljajo kot ocena ustreznosti prostorskih in razvojnih načrtov: presoje vplivov na regionalni in prostorski razvoj, analize sprejemljivosti, analize stroškov in koristi, analize tehnične in tehnološke sprejemljivosti in, v prvi vrsti, analizo potrebnosti neke razvojne pobude.

(140) **Razvojni programi.** Celostni razvojni programi za razvoj podeželja so že utečena oblika usmerjanja razvoja podeželja in krajine. Celovitost njihovih učinkov je treba zagotoviti s tem, da pri njihovem oblikovanju sodelujejo vsi sektorji, ki so dejavni v podeželskem prostoru.

(141) **Spodbude.** Spodbude pomenijo ekonomski instrument za uravnavanje neskladij med pridelovalnimi stroški in možnostmi dejanskega trženja proizvodov posameznih sektorjev dejavnih v krajinskem prostoru. S tem je mogoče doseči tudi uravnavanje družbenih razlik, zagotavljanje ustreznih pogojev za življenje na podeželju in omiljenje demografskih problemov. Treba je uveljaviti tudi spodbude kot pomoč posameznim investitorjem, ki z novimi proizvodnimi programi prihajajo v podeželski prostor kot obliko večanja ekonomske osnove življenja na podeželju.

Varstveni instrumenti

(142) **Načrtovanje.** Za doseganje varstvenih ciljev uvajamo v prostorsko načrtovanje vrsto analitičnih instrumentov, s katerimi prepoznavamo v krajini vrednote, naravne in antropogene procese, posebne občutljivosti krajine za različne posege. To so z zakonodajo

zahtevana načrtovalna orodja: študije ranljivosti okolja, celovite presoje vplivov na okolje in presoje vplivov na okolje.

(143) **Okoljski normativi.** Zakonodaja nas, poleg upoštevanja načrtovalnih in upravnih postopkov, zavezuje k spoštovanju predpisanih norm - ravni okoljskih kakovosti. Normativi ne pokrijejo celotne problematike varstva krajine. Zato se tu uveljavljajo različne smernice, priporočila in standardi. Veliko tega je treba v Sloveniji še pripraviti, na primer standarde za krajinsko izvedbene dejavnosti: zasaditve, krajinsko graditeljstvo, inženirsko biološki ukrepi ipd. Usmeritve, ki jih določa Zasnova prostorskega razvoja krajine v Prostorskem planu Slovenije, so s sprejetjem prostorskega plana obvezna norma za planiranje na regionalni in občinski ravni tudi v okviru varstvene problematike.

(144) **Varstveni programi.** Poleg Nacionalnega programa varstva okolja, Nacionalnega programa varstva narave in Nacionalnega programa upravljanja z vodami se morajo podobni programi kot zakonodajna obveza pripraviti na nižjih ravneh, na primer programi naravnih vrednot lokalnega pomena itd.

(145) **Nadomestila.** Z nadomestili, odškodninami zaradi omejitev in prepovedi ter odškodninami zaradi povzročene škode, z izravnalnimi ukrepi, kot je vzpostavitev nadomestnega območja, plačilo varščine, z odkupi ter podobnimi ekonomskimi instrumenti zagotavljamo racionalno obnašanje pri poseganju in delovanju različnih subjektov v krajini.

Razvojno – varstveni instrumenti

(146) **Plačila za opravljanje storitev v krajini.** V izjemnih razmerah, kjer je posebno močno izražen interes za ohranjanje določene krajinske

zgradbe, na primer v območjih izjemnih krajin, primestnih parkovnih ureditvah ali parkovnih gozdovih, zelenih sistemih, obrežjih ipd. uveljavljamo kot instrument urejanja neposredno plačilo storitev.

5. SKLEP

Besedilo je osnova za publikacijo, ki bo spremljala Prostorski plan Slovenije kot del njegove širše obrazložitve. Je hkrati predlog prostorskega plana, ki gre v širšo obravnavo različnim strokovnim telesom in različnim predstavnikom civilne družbe in javnega interesa. Besedilo in kartografske prikaze je zato treba obravnavati kot predlog, ki bo po temeljiti razpravi moral doživeti še številne popravke, povsem redakcijske narave, pa tudi vsebinske in morda celo konceptne narave. Gotovo v tem predlogu manjka še veliko vidikov, ki bi morda morali biti vključeni, gotovo je predlogom mogoče dati tudi proti-predloge ali vsaj alternativne ali variantne predloge. Ti se bodo z obravnavanjem tega besedila in kartografskih prikazov gotovo množili, ta predlog sam se bo izpopolnjeval in dopolnjeval. To je običajna pot planskih predlogov oziroma način in postopek priprave prostorskih planov.

6. VIRI

Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora

Council Directive of 2 April 1979 on the conservation of wild birds (79/409/EEC)

ESDP - Achieving the Balanced Sustainable Development of the Territory of the EU: The Contribution of the Spatial Development Policy, 1999

European Landscapes: Classification, Evaluation and Conservation. Draft. European Environmental Agency. EEA Environmental Monographs 3.

Hudoklin, J. Študija ranljivosti okolja: izhodišče ali sestavni del prostorskega načrtovanja. Zbornik 15. Sedlarjevega srečanja z mednarodnim seminarjem, Maribor, oktober 1999

Interpretacija dosegljivih informacij za potrebe ŠROPP. Acer Novo mesto d.o.o., Novo mesto, april 1998

Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije, 2. del: Osrednja Slovenija, Ljubljana 1991

Izhodišča za opredelitev sestavin s področja varstva okolja v prostorskem planu države. Acer Novo mesto d.o.o., Novo mesto, julij 1997

Jeršič, M. Prostorsko planiranje rekreacije na prostem. Priročnik. MOP, Ljubljana. 1999

Konvencija o varstvu Alp (Alpska konvencija). Uradni list RS - MP, št. 5/95

Konvencija o varstvu evropskega arhitektonskega bogastva. Granada, 3. 10. 1985

Konvencija o varstvu evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih habitatov (Bernska konvencija). Uradni list RS - MP, št. 17/99

Konvencija o varstvu selitvenih vrst prostoživečih živali (MKVSPZ). Uradni list RS - MP, št. 18/98

Konvencija o biološki raznovrstnosti (KKBR). Uradni list RS MP, št. 30/96

Krajinski načrt v sistemu prostorskega planiranja, poročilo 1. faze. Inštitut za krajinsko arhitekturo, BF, Univerza v Ljubljani, junij 1996

Marušič, J. Smernice za varovanje krajine v Sloveniji. Osnove za oblikovanje smernic. Inštitut za krajinsko arhitekturo, BF, Univerza v Ljubljani, september 1994

Marušič, I. (et al.) Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji, Metodološke osnove. Ministrstvo za okolje in prostor, Ljubljana, 1998

Marušič, I./Bartol, B. Zasnova prostorskega razvoja kmetijskih območij, 4. fazno poročilo, november 1999

Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin, Ur.l.SRS,42 (1985), 20,s.1144-1145

Ogrin, D. Načrtovanje mestne krajine, zeleni sistem. Ljubljana 1998

Ogrin, D. Strategija varstva krajine v Sloveniji, fazno poročilo. Inštitut za krajinsko arhitekturo, BF, Univerza v Ljubljani, januar 1995

Okolje v Sloveniji 1996. RS, Ministrstvo za okolje in prostor, Uprava za varstvo narave, Ljubljana, 1998

Okoljevarstvene strokovne podlage za spremembe in dopolnitve prostorskega plana Slovenije za področje naravne in kulturne dediščine, Acer, 1998

Pobuda in strokovne osnove za spremembe in dopolnitve dolgoročnega plana RS za področje varstva naravne dediščine, MOP - URSVN, Ljubljana, junij 1997

Prem, M. Urejanje krajine v nmovem tisočletju. Prispevki delavcev Urada RS za prostorsko planiranje, MOP – URSPP, 30 let. Bled, 1998

Priporočilo Odbora ministrov državam članicam (Sveta Evrope) o celostnem varstvu kulturne krajine kot delu politike urejanja krajine (1995).

Prostorska politika Republike Slovenije. MOP – Urad RS za prostorsko planiranje, verzija 7.5.1999

Prostorska zasnova območij mineralnih surovin - Opredelitev problema prostorskega urejanja območij mineralnih surovin - 1. fazno poročilo. IJS - EC SEPO, IRGO, Ljubljana maj 1995

Prostorska zasnova območij mineralnih surovin, poročila 2., 3. in 4. faze. Inštitut Jožef Stefan, EC SEPO in Inštitut za rudarstvo, geotehnologijo in okolje, november 1995

Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji, BF - IKA Ljubljana, 1997

Resolucija o strategiji rabe in oskrbe Slovenije z energijo - ReSOE, Uradni list RS, št. 9/96

Resolucija o prostorski razvojni politiki RS, delovni osnutek, julij 1998

Strategija razvoja slovenskega kmetijstva, 1993.

Strategija varstva krajine v Sloveniji. Inštitut za krajinsko arhitekturo, BF, Univerza v Ljubljani, julij 1996

Študija ranljivosti okolja za prostorski plan Slovenije, MOP in BF-IKA, LUZ, UI RS, RCC, Acer, 1997

Strokovno gradivo za spremembo in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega plana RS za področje varstva kulturne dediščine, MK - URSKD, Ljubljana, julij 1997

ŠROPP - Študija ranljivosti okolja za prostorski plan Slovenije, publikacija. MOP - UPP, september 1997

Turizem in rekreacija: Slovenija - turistična dežela. Zbirka Usklajeno in sonaravno 6. Svet za varstvo okolja Republike Slovenije, Ljubljana, 2001

Usmeritve za urejanje izjemnih krajin. Acer Novo mesto, d.o.o., Novo mesto, 1998

Usmeritve za urejanje razvrednotenih območij. Acer Novo mesto, d.o.o., Novo mesto, 1999

Varstvo okolja v politiki prostorskega razvoja Republike Slovenije, Acer d.o.o. Novo mesto, 1995

Zakon o urejanju prostora. Uradni list SRS, št. 18/84

Zakon o varstvu okolja. Uradni list RS, št. 32/93

Zakon o ohranjanju narave. UL RS, št. 56/99

Zakon o varstvu kulturne dediščine. UL RS, št. 7/99

Zakon o vodah. Uradni list SRS, št. 38/81

Zakon o gozdovih. Uradni list RS, št. 30/93

Zakon o kmetijskih zemljiščih. Uradni list RS, št. 59/96

Zakon o rudarstvu. Uradni list RS, št. 56/99

Zasnova prostorskega razvoja območij mineralnih surovin, 1. –4. fazno poročilo, Urbanistični inštitut RS, november 1999

Zasnova prostorskega razvoja vodnega in obvodnega prostora, poročilo 4. faze naloge, RC Celje, november 1999

Zasnova prostorskega razvoja gozdnih območij, poročilo 4. faze naloge, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, november 1999

Zasnova sanacij degradiranih območij v Sloveniji - poročila 1. - 6. faze. Acer d.o.o. Novo mesto, Novo mesto, 1994/1995

Zasnova strategije in metodološke osnove celovitega razvoja in urejanja podeželja. Zaključno poročilo. Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo. Ljubljana, 1997